

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Blízkého východu

Diplomová práce

Bc. Matouš Horčíčka

Role ústavy v Islámské republice Írán

The role of the constitution in the Islamic Republic of Iran

Poděkování:

Rád bych využil tohoto prostoru ke vzdání svých díků vedoucí této práce Tereze Jermanové, která mě svými komentáři a postřehy leccemu naučila a k mnohému inspirovala. Dále pak děkuji svým rodičům za jejich neutuchající podporu jak v mých studiích, tak ve všech mých životních aktivitách. V neposlední řadě bych pak chtěl poděkovat své milující partnerce Emě za její péči a lásku, kterou mi neustále dává.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. června 2022

.....

Bc. Matouš Horčíčka

Klíčová slova:

Ústava, ústavní systém, autoritářství, Blízký východ, Írán

Key Words:

Constitution, constitutional system, authoritarianism, Middle East, Iran

Abstrakt

Jakou roli hraje ústava v autoritářských režimech? Dostupný výzkum ukazuje, že ústavy nejsou v autoritářském prostředí zbytečným cárem papíru, jak by se na první pohled mohlo zdát. Podle typologie Toma Ginsburga a Alberta Simpsera (2014) existují čtyři různé způsoby, jak s nimi autoritáři zacházejí. Ústava může umožňovat vzájemnou koordinaci mezi různými režimními aktéry, skrývat skutečnou realitu odehrávající se uvnitř režimu před domácím publikem, být reklamou dovnitř i navenek nebo, konečně, představovat nenaplněnou vizi režimu. Tato diplomová práce bude zkoumat potenciálně proměňující se roli ústavy v Íránu ve dvou historických obdobích, pro která je charakteristický odlišný politický styl, tedy období vlády reformního prezidenta Muhammada Chátamího (1997-2005) a konzervativního Mahmúda Ahmadínežáda (2005-2013). Konkrétně se výzkum zaměří na působení dvou institucí, které jsou pro výklad íránské ústavy klíčové: Rady dohlížitelů a Rady pro určování zájmů režimu, a to s případným přihlédnutím k vyjádřením Nejvyššího vůdce. Skrze analýzu relevantních dokumentů vydávaných oběma institucemi bude autor hledat odpověď na otázku, zda a jak se v těchto obdobích lišil jejich přístup k ústavě, a zda íránský případ zapadá do kategorií definovaných Ginsburgem a Simpserem, nebo jestli se v některých aspektech této typologii vymyká.

Abstract

What role is being played by the constitution in authoritarian regimes? Contrary to popular belief, the available research shows that, even in authoritarian context, constitutions are not just a useless piece of paper. According to the typology by Tom Ginsburg and Albert Simpser (2014) there are four different ways how the constitutions are being treated by authoritarian leaders. The constitution may enable mutual coordination between various power centres of the regime, conceal the inner reality of the regime from the domestic audience, can do the advertising job both outwards and inwards or, finally, may be the unfulfilled vision of the regime. This master thesis examines the eventually changing role of the Iranian constitution during the two historical eras distinguished by different political approaches. The first one is the era of Muhammad Khatami's reformist rule (1997-2005), the second is the conservative era of Mahmoud Ahmadinejad (2005-2013). The thesis particularly focuses on the operation of two regime institutions which are crucial for the interpretation of the Iranian constitution: The Guardian Council and the Expediency Discernment Council of the System while eventually considering the decisions and statements of the Supreme Leader of Iran. By analysing the relevant documents, the author will search for an answer to the question whether and how did the approach of the regime towards the constitution change during the two eras, whether there were any differences and what role, if any, of the Ginsburg-Simpser methodology can be applied to the Iranian case.

Úvod.....	7
1. Historicko-společenský kontext vývoje ústavního systému Islámské republiky Írán a jeho charakteristika	22
1.1. Vypuknutí revoluce.....	22
1.2. Ustavení nového státního zřízení a přijetí ústavy.....	25
1.3. Novelizace ústavy 1989 a postupná liberalizace za Rafsandžáního vlády.....	31
1.4. Dva mandáty reformisty Muhammada Chátamího (1997-2001, 2001-2005).....	33
1.5. Dva mandáty neokonzervativce Mahmúda Ahmadínežáda (2005-2009, 2009-2013).....	36
2. Klíčové orgány íránského režimu pro interpretaci ústavy, tvorba ústavních rozhodnutí ..	41
2.1. Rada dohlížitelů – ústavní základ, povinnosti a pravomoci.....	41
2.2. Rada pro určování zájmů režimu – ústavní základ, povinnosti a pravomoci.....	44
2.3. Působení Rady dohlížitelů za Chátamího reformistického prezidentství.....	46
2.4. Působení Rady pro určování zájmů režimu za Chátamího reformistického prezidentství	51
2.5. Působení Rady dohlížitelů za Ahmadínežádova neokonzervativního prezidentství	55
2.6. Působení Rady pro určování zájmů režimu za Ahmadínežádova neokonzervativního prezidentství	57
2.7. Posouzení role íránské ústavy z perspektivy Rady dohlížitelů a Rady pro určování zájmů režimu – srovnání prezidentských období Chátamího a Ahmadínežáda.....	59
2.8. Role ústavy v režimu Islámské republiky Írán – posouzení role íránské ústavy na základě metodologie Ginsburga a Simpsera	61
Závěr.....	64
Bibliografie.....	68

Úvod

Ústava v autoritářských režimech dosud bývala většinovým výzkumem obecně považována za okrajové téma. Základní dokument autoritářského státu bývával širokou veřejností i mnohými akademiky shledáván „cárem papíru“, jehož význam nepřekračoval rozměry listu, na němž byl vytištěn. Tehdejší americký politolog Herbert Spiro byl k takovému názoru veden zejména na základě přesvědčení, že autoritářská ústava není přijímána kvůli zamezení vzniku systémových problémů, ale jakožto fasáda, za níž se může autoritářský vládce schovat.¹ I další akademici s tímto názorem souhlasili a poukazovali na (ne)ústavní realitu totalitních režimů jako Sovětský svaz či nacistické Německo, tedy státy, v nichž rozpor ústavního textu, ač formálně slibujícího celou řadu práv, a skutečností nemohl být větší.² V současné době se však rostoucí počet akademiků začal nad touto premisou zamýšlet, kritizovat ji a ptát se, jakou roli skutečně ústava v takových režimech hraje. Skutečnost nedodržování ústavních ustanovení autoritářským režimem v této perspektivě ještě nutně neznamená, že ústava nehraje žádnou roli. Ba naopak, přijetí a existence ústavy má totiž podle těchto akademiků svůj význam i v prostředí autoritářského režimu, v němž a pro nějž může plnit řadu různorodých funkcí.

Islámská republika Írán, která je předmětem výzkumu této práce, do kategorie autoritářských režimů nepochybně spadá. Příslušnost k této kategorii je odůvodnitelná. Na íránskou ústavu a vládu práva je tak zpravidla nahlíženo skepticky, jako by její role nikdy nepřekonalala hranice tištěné litery zákona, alespoň co se týče garance práv a svobod občanů. Naopak, někteří akademici svou dikcí o íránském systému potvrzovali výše uvedený přístup, že ústava pouze poskytovala autoritářům formální rámec pro jejich neomezenou moc. Ervand Abrahamian například přeneseně přirovnal pozici Nejvyššího vůdce zastávanou Chomejním k Mussolinimu.³ Íránský režim je tak tímto přístupem bez dalšího odmítnut jako režim, který ústavu reálně nepotřebuje, neboť v principu by její neexistence na jeho realitě nic nezměnila. Tato diplomová práce *Role ústavy v Islámské republice Írán* má ambici výše uvedené premisy konfrontovat novými zjištěními a odlišným přístupem. Chce se zařadit po bok již napsaných prací, které poukazují na skutečný význam a roli ústav v autoritářských režimech, přičemž se zaměří na unikátní případ Islámské republiky Írán.

¹ SPIRO, Herbert. *Government by Constitution: The Political System of Democracy*. New York: Radom House, 1959, s. 436.

² BROWN, Nathan. *Constitutions in a Nonconstitutional World: Arab Basic Laws and the Prospects for Accountable Government*. Albany: State University of New York Press, 2001, s. 4.

³ ABRAHAMIAN, ERVAND. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 164-165.

Hodnocení literatury a současné trendy ve výzkumu

Dříve než zde dojde k bližšímu pohledu na roli ústav autoritářských režimech, je nutné ústavu jakožto základní právní dokument definovat, následně porovnat autoritářské režimy s režimy demokratickými a rolí ústav v nich. Ústava je považována za dokument nejvyšší právní síly ve státě, je základním zákonem, který přináší nejen řešení vazeb státních orgánů, ale eventuálně i záruky lidských práv a svobod.⁴ Václav Pavlíček chápe ústavu v českém, tedy demokratickém, kontextu jako platné a přímo aplikovatelné právo, které není jen shrnutím ideologických či politických principů a prohlášení, ani není pouhým „zákonodárcovým monologem“.⁵ V souvislostech demokratických režimů jsou ústavy považovány za nositele vznešených principů a hodnot, mezi něž patří rovnost, svoboda, demokratické rozhodování ve státě či lidská práva, přičemž tyto hodnoty nejenže zasahují do všech oblastí upravených ústavou, ale tyto jsou procesně reálně zaručeny.⁶ Zároveň dodržování těchto hodnot a zásad, pakliže jsou brány vážně, je klíčové pro další existenci tohoto systému. Jejich eventuální soustavné porušování totiž vede k rozkladu či zhroucení celého právního systému a ztrátě legitimacy či opory ve společnosti.⁷ Pro účely této práce je nicméně nezbytné uvést, že v ní nepracuji pouze s textem ústavy jako takovým, ale i dalšími právními dokumenty, které se na úroveň ústavy staví a dotvářejí íránský ústavní pořádek.

Dále je nezbytné definovat pojem režim. Ellen Lust uvádí, že režimy jsou souborem formálních a neformálních pravidel či institucí, které slouží k výběru vůdců, určování přístupu k politickým otázkám či definici vztahů mezi těmito institucemi.⁸ Ve své práci jakožto synonymum slovu režim také používám slovo establishment. Nyní je nutné určit pojem autoritářský režim. Podle Ceruttiho autoritářské režimy jsou takové režimy, které neakceptují pluralitu názorů a politickou soutěž, přičemž se snaží udržet *status quo* za pomoci silné ústřední moci, ale i porušováním principů právního státu a vlády práva, narušením dělby moci a v neposlední řadě také oslabením demokratického elementu.⁹ Oproti tomu Przeworski autoritářství definuje jakožto procesní stav, který existuje, pokud též existuje takový mocenský aparát, jenž je

⁴ PAVLÍČEK a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2015, s. 324.

⁵ PAVLÍČEK a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. s. 359.

⁶ PAVLÍČEK a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. s. 362-363.

⁷ Tamtéž.

⁸ LUST, Ellen. *The Middle East*. New York: CQ Press, 2019, s. 344.

⁹ CERUTTI, Furio. *Conceptualizing Politics: An Introduction to Political Philosophy*. New York: Routledge, 2017, s. 80.

schopen svémocně zvrátit výsledky institucionalizovaných politických procesů.¹⁰ V takovýchto režimech tedy ústava zpravidla nepředstavuje nositele principů a hodnot, pokud jde o právní stát či demokracii, s čímž se pojí i následné možnosti zvrátit nepříznivý stav ve svůj prospěch. Írán obě výše zmíněné definice naplňuje. Nicméně je nutné právě zde podotknout, že autoritářská ústava může, jak už bylo řečeno v úvodu, hrát roli například ve vnitřním fungování režimů na základě specifické dělby moci a reflexi faktického rozdělení sil ve státě.

Literatura zabývající se rolí ústav v autoritářských režimech reflektuje rostoucí zájem o pochopení vnitřního fungování těchto režimů. Tento trend akademická obec vykazuje zejména po roce 1990, po němž byla podstatná většina zde hodnocené a použité literatury vydána.¹¹ Kritériem pro můj výběr relevantních textů bylo jejich obsahové zaměření na autoritářské režimy a jejich přístup k ústavám. Celá tato debata pak směřuje právě k určení rolí ústavy v autoritářském kontextu.

Jak jsem již uvedl výše, po roce 1990 se debata ohledně významu ústav v autoritářských režimech poněkud více otevřela a začala přehodnocovat dřívější negativní pohled.¹² Na základě dříve zmíněných kritérií se vyjádřím pouze k vybraným publikacím, které dle mého názoru mají jistou relevanci pro předmět mého zkoumání, kterým je Írán. Několik publikací věnujících se obecně autoritářství se ústav částečně dotýká a jejich autoři poukazují na fakt, že ústavy v daných režimech neexistují tak říkajíc pro nic za nic, nýbrž mají v oné struktuře svůj specifický účel (Linz, 2000; Ginsburg, Moustafa, 2008; Albrecht, 2013). Více se tímto účelem však nezabývají. V tomto ohledu se pak vymyká publikace, která se zabývá přímo ústavami v autoritářských zřízeních a jejich rolemi v nich (Ginsburg, Simpser, 2014). Poukazuje na realitu, v níž tyto dokumenty pro samotný režim mohou sehrát celou řadu rolí, byť nutně nemusí představovat garanci práv a svobod, kterou daný stát poskytuje. Autoři definují 4 role, které nazývají billboard, modrotisk, úprava výlohy a návod k obsluze. Každá z těchto rolí má své charakteristiky, přičemž různé autoritářské režimy obsazují ústavy do různých rolí, ale i jeden režim může role své ústavy měnit v průběhu času. Billboard představuje jakousi reklamu, kterou se režim prezentuje svým občanům i vnějším pozorovatelům a jejímž prostřednictvím aktualizuje své směřování, přizpůsobuje jej současným potřebám a informuje o něm. Návod

¹⁰ BROWN, Nathan. *Constitutions in a Nonconstitutional World: Arab Basic Laws and the Prospects for Accountable Government*, s. 9.

¹¹ GINSBURG, SIMPSEY. *Constitutions in Authoritarian Regimes*. New York: Cambridge University Press, 2014, s. 1-2.

¹² Tamtéž.

k obsluze je takovou rolí ústavy, která je důležitým bodem pro koordinaci mezi různými režimními mocenskými centry. Třetí rolí je pak takzvaná úprava výlohy, jejímž cílem je tak říkajíc obalamutit vlastní občany a přimět je domnívat se, že život v daném režimu je to nejlepší, co pro sebe mohou udělat. Poslední, tedy čtvrtou rolí je modrotisk, který lze definovat jako vizi režimu, který ji třeba i původně zamýšlel upřímně, ale z různých důvodů tuto vizi naplnit nedokáže. Této publikaci a zmíněným rolím bude nicméně věnováno více prostoru níže, jelikož jejíž myšlenky i postupy mě inspirovaly v rámování celé této práce.

Ohledně případových studií autoritářských režimů je zde však nezbytné podotknout, že ač je současný trend takovýchto studií vzestupný, z výčtu literatury je zřejmé, že je k dispozici stále nevelké množství této literatury. Takto je nutné podotknout navzdory faktu, že o autoritářství jako takovém bylo napsáno relativně mnoho. V kategorii „case studies“ byly publikovány významné studie související například s Pinochetovým Chile (Barros, 2002) či Putinovým Ruskem (Smith, Sharlet, 2007; Henderson, 2011). V nich se autoři zabírají rolí ústavy v kontextu konkrétního, ve své podstatě nedemokratického režimu určitého státu. Dále byla debata o ústavách v autoritářských režimech ovlivněna zájmem akademiků, který byl zejména zaměřen na oblast Latinské Ameriky (Negretto, 2014), případně postkomunistického světa (Przeworski, 2014; Hale, 2014). Ač jde o debatu geograficky situovanou mimo Blízký východ, je možné z ní čerpat celou řadu zajímavých myšlenek a přístupů, které mohou následně prohloubit pochopení autoritářských režimů i v této práci, zejména pak toho íránského.

Pokud jde o oblast Blízkého východu, i zde debata o roli ústav v tamních autoritářských režimech představuje otevřenou diskusi v zájmu o pochopení významu autoritářství, které je v tomto regionu typickým zřízením.¹³ Roli ústav ve státech arabského Blízkého východu se věnuje Nathan Brown v bezprecedentní publikaci *Constitutions in a Nonconstitutional World* z roku 2001 (Brown, 2001). Brown si klade právě ty otázky, které souvisí s podstatou psaní ústav v autoritářských režimech, tj. proč je tyto režimy píší a jak probíhá implementace a výkon ústavních ustanovení. Zde je nutné konstatovat, že Brown představuje svěží a moderní přístup k tématu, neboť zdůrazňuje, že ústavy v arabském světě nikdy nebyly „fasádami či zbytečnými cáry papíru nepropojenými s politickou realitou“.¹⁴ Dále Brown píše například o islámském ústavodárství a předkládá celou řadu otázek, které v dané debatě mezi příznivci islámského

¹³ *Countries and Territories* | Freedom House [online]. C2022 [citováno dne 14.03.2022]. <<https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores/>>.

¹⁴ BROWN, Nathan. *Constitutions in a Nonconstitutional World: Arab Basic Laws and the Prospects for Accountable Government*, s. 91.

ústavodárství a sekularisty byly otevřeny a stále jsou průběžně otevírány.¹⁵ Tento typ debaty je stále relevantní i v rámci iránských reálií, neboť do jisté míry nepochybně ovlivňuje rozsah využití ústavy. Je však nezbytné také podotknout, že Brown se Íránu dotýká pouze okrajově, takže k úvaze nad rolí tamní ústavy je nutné, vzhledem ke zvláštnostem iránského politického, společenského či náboženského kontextu přistoupit poněkud opatrněji a nikoli doslovnou analogií. Zde je tedy nutné odlišit kontext Brownova zaměření od kontextu ústavy iránské.

Mezi autory, kteří se věnují ústavám v blízkovýchodních autoritářských režimech, se dále řadí například Tamir Moustafa (2007), Kristen Stilt (2014) nebo Zaid al-Ali (2014). I tito autoři se ovšem zaměřují zejména na Egypt, případně Irák či další státy. Tamir Moustafa se věnuje egyptskému ústavnímu soudu, jeho struktuře, organizaci a jeho vlivu na politické dění. Klade si zásadní otázku: proč by zavedený autoritářský režim měl vytvářet nezávislou instituci, která by byla schopna efektivního soudního přezkumu?¹⁶ Ačkoli jde o publikaci vydanou ještě z doby před Arabským jarem, obsahuje zajímavý náhled na danou problematiku a přístup ke zkoumání ústavního soudu. Kristen Stilt se Egyptu také věnuje, nicméně tak činí prostřednictvím zkoumání ústavy z roku 1971, konkrétně se zaměřením právě na roli ústavy a plnění zvláštních úkolů určených režimem.¹⁷ Zaid al-Ali se pak zabývá především iráckou ústavou a jejími úskalími, například rolí islámu v nově ustavené Irácké republice pod americkým dozorem.¹⁸

Nyní je záhodno definovat teoretický rámec práce a užitou typologii. Ta vychází z řady obecných i velmi konkrétních otázek, jejichž prostřednictvím chci postupně stanovit roli ústavy v iránském režimu. Obecný okruh otázek zní takto: Jakou roli hraje ústava v autoritářských režimech? Jakou roli na základě Ginsburgovy a Simpserovy typologie ústava pro iránský režim hraje? Jakou charakteristiku tato role v Ginsburgově typologii má? V jakých aspektech se Írán odlišuje? Vyžadoval by případně vytvoření specifické role?

K odpovědím na dané otázky přistupuji za využití již vytvořeného teoretického rámce autory Tomem Ginsburgem a Albertem Simpserem v publikaci *Constitutions in Authoritarian Regimes* (2014). Tito autoři ve svém výzkumu pokračují v současném trendu hodnocení ústav v autoritářských režimech a navzdory tradičním premisám se domnívají, že tyto dokumenty

¹⁵ BROWN, Nathan. *Constitutions in a Nonconstitutional World: Arab Basic Laws and the Prospects for Accountable Government*, s. 172-174.

¹⁶ MOUSTAFA, Tamir. *The Struggle for Constitutional Power: Law, Politics, and Economic Development in Egypt*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 1.

¹⁷ STILT, Kristen. *Constitutions in Authoritarian Regimes: The Egyptian Constitution of 1971*. In: GINSBURG, SIMPSE. *Constitutions in Authoritarian Regimes*. New York: Cambridge University Press, 2014, s. 112.

¹⁸ AL-ALI, Zaid. *The Struggle for Iraq's Future: How Corruption, Incompetence and Sectarianism Have Undermined Democracy*. New Haven: Yale University Press, 2014. s. 91-93.

hrají v takových režimech podstatné role. Ve své práci zároveň uvádí a rámcově definují čtyři klíčové role ústav v autoritářských režimech, z nichž každá disponuje specifickými charakteristikami.¹⁹ Protože autoři jsou při jejich rozpracování poměrně struční, na základě explicitně zmíněných charakteristik a uvedených indicií každou z těchto rolí interpretuji a racionálním extenzivním výkladem dotvářím.

Podle první z nich, kterou nazývají billboard, může ústava být jakousi propagací nebo reklamou. Informace, které obsahuje, směřují jak dovnitř režimu k občanům, tak i pozorovatelům zvenku. Billboard je ústavou, která, ačkoli postrádá hlubší právní význam ve smyslu vymahatelnosti, hraje významnou politickou roli. To znamená, že se o takový billboard režim stará, jelikož představuje reklamu na jeho fungování a stav uvnitř něj. Tento billboard se průběžně upravuje, aby byla reklama jím předávaná poutavější a aktuální. Ginsburg a Simpser uvádí, že do této kategorie spadá například čínská ústava po roce 1982. Režim si totiž podle nich zakládal na tom, aby ústava reflektovala nejen realitu, ale i určité změny ve společnosti. Tento trend je viditelný například v okolnostech uznání jistých kapitalistických sil uvnitř režimu, které přinesly Číně významný ekonomický růst.²⁰

Druhý, návod k obsluze, je typem ústavy, která představuje významný bod koordinace mezi různými proudy a institucemi uvnitř režimu. To je klíčové zejména v momentě, kdy zde existuje několik mocenských center, jejichž případná nespolupráce by mohla způsobit celou řadu problémů ve vedení státu či dokonce jeho paralýze. Tato role tak slouží prakticky výhradně režimním silám, které si prostřednictvím ústavy určí pravidla hry i hřiště, na němž budou hrát. Určením a dodržováním těchto pravidel tak zúčastnění aktéři prodlužují životnost režimu, neboť společnými silami zachovávají status quo a předcházejí konfliktům. Pokud se těmto pravidlům některá ze zúčastněných stran vzepře, zcela jistě tím způsobí odvetná opatření dalších mocenských center.²¹

Třetí rolí definovanou je takzvaná úprava výlohy. Cílem takové ústavy je navenek nazdobit výlohu režimu a vytvořit tak iluzi určitého standardu a nabídky. Autoři však podotýkají, že nic z toho, co je teoreticky ve výloze, na „pultech“ ve skutečnosti není. Externí pozorovatelé toto mohou zpozorovat poměrně záhy tím, že do „obchodu“ vstoupí a následně se nesetkají s ničím, co ve své výloze nabízí, přičemž mají srovnání díky zkušenostem z dalších obchodů – zemí. Autoři však dále uvádějí, že tato role ústavy pravděpodobně není určena pro externí

¹⁹ GINSBURG, SIMPSE. *Constitutions in Authoritarian Regimes*, s. 6-9.

²⁰ GINSBURG, SIMPSE. *Constitutions in Authoritarian Regimes*, s. 7.

²¹ GINSBURG, SIMPSE. *Constitutions in Authoritarian Regimes*, s. 6.

pozorovatele, kteří přijdou do „obchodu“ režimu zvenčí. Naopak, domnívají se, že úprava výlohy v první řadě zabraňuje osazenstvu pomyslného režimního obchodu vidět ven. „Režim – zaměstnavatel“ tedy nabízí „zaměstnancům obchodu“ to, co je ve výloze, akorát přes její výzdobu tito nemohou spatřit to, co se děje venku. Jsou živeni iluzí, že inzerované zboží na jejich „pultu“ sice nedorazilo, ale podle zaměstnavatele jde o standardní postup, který je k vidění i v ostatních obchodech. Tím jsou „zaměstnanci“ oklamáni. Úpravu výlohy lze tak chápat jako prázdné a neupřímně míněné sliby, což zosobňuje autory uvedený příklad, a sice Stalinova ústava z roku 1936.²²

Poslední roli pak představuje modrotisk. Podle autorů jde o ústavu, která má aspirace stát se realitou, avšak k její realizaci vzhledem k různým okolnostem nedochází. Autoři tvrdí, že modrotisk je přijímajícím režimem brán jako vize, kterou by chtěl realizovat, avšak z různých vnitřních i vnějších důvodů tak učinit nedokáže. Jde o ústavu, která nepopisuje věci, jak jsou, ale kterak by mohly být. Autoři také uvádí, že běh času a různé změny uvnitř režimu mohou vést k postupné implementaci uvedených ustanovení. Je zde dána za příklad mexická ústava z roku 1917, která v době jejího přijetí slibovala celou řadu změn, avšak režim nemohl či nechtěl tyto změny prosadit. Postupem času se však nastavení režimu změnilo, a nakonec některé ústavou slíbených věcí režim začal implementovat. Příkladem může být mexická pozemková reforma.

Mnou zkoumaný Írán se pak pokusím na základě analyzovaných charakteristik zařadit do některé z výše zmíněných rolí, případně mu přisoudit takových rolí několik či naopak žádnou z nich. Odpovím tím tak na tyto otázky:

1. Jakou roli na základě Ginsburgovy a Simpserovy typologie ústava pro íránský režim hraje?
V jakých aspektech se Írán odlišuje? Vyžadoval by případně vytvoření specifické role?
Zjištění podstatných charakteristik jednotlivých rolí se chci dobrat několikerým způsobem.

Ač je íránský politický systém systémem autoritářským, v rámci rozložení sil a rozdělení do mocenských center je nicméně světovým unikátem. Jedná se o dvojkolejný systém kombinované suverenity Boha a suverenity lidu, v němž se propojují částečně demokraticky volené elementy s elementy náboženské vlády pod dominancí duchovenstva, které tento systém fakticky ovládá. Mezi demokraticky volené orgány patří parlament či prezident, který zastává nejvyšší demokraticky volenou funkci ve státě. Nejedná se však o funkci najmocnější, neboť

²² GINSBURG, SIMPSER. *Constitutions in Authoritarian Regimes*, s. 7-8.

v rámci íránského systému stojí v čele Nejvyšší vůdce podporovaný dalšími vlivnými orgány náboženského charakteru, které celý systém kontrolují a využívají své moci právě na úkor demokraticky volených orgánů.

S přihlédnutím k historickému a ústavnímu vývoji Islámské republiky Írán, o nichž se také zmíním, se ve své práci zaměřuji na srovnání dvou specifických období definovaných tehdejšími prezidenty, konkrétně Muhammadem Chátamím (1997–2005) a Mahmúdem Ahmadínežádem (2005–2013). Tato období jsem zvolil záměrně ze dvou důvodů. Zaprvé z důvodu, že od těchto prezidentských mandátů již máme určitý časový odstup, a tedy i více dostupných informací ke zpětné analýze. Za druhé je zde ale zároveň přítomen aspekt jejich vzájemného reformně-neokonzervativního rozporu. Každé z těchto rozebíraných období by mělo nést výjimečné charakteristiky vůči tomu druhému. Chátamího mandát je považován za období reformistické, které mělo přinést například nové osobní svobody občanů a celkově vedlo k výrazné konfrontaci demokratických a relativně liberálních sil s íránským režimem. Íránský režim pak chápu jakožto tradiční konzervativní struktury, které byly vygenerovány v období revoluce zejména ze skupiny ší'itských duchovních a dosud v íránském politickém systému ovládají důležité pozice. Ahmadínežádův mandát je pak chápán jako období neokonzervativní, v němž sice tolik nedocházelo k otevřené konfrontaci režimu s prezidentem a jeho administrativou. Avšak i v tomto období docházelo ke střetům tradičně konzervativních režimních struktur s neokonzervativním proudem, neboť právě neokonzervativci měli zájem o nahrazení tradičních konzervativců v jejich výsadních pozicích. U každého z těchto období předpokládám jinou vnitřní dynamiku a případně i různou práci režimních orgánů s ústavou. Hypoteticky předpokládám, že zatímco v době neokonzervativním nedocházelo k tak častým střetům režimu s volenou garniturou, neboť tyto proudy měly k sobě myšlenkově relativně blízko, v reformistickém období naopak očekávám výrazné vypětí režimu v úsilí zabránit pokusům o reformy. Též předpokládám, že k tomuto bránění v reformách docházelo prostřednictvím intenzivní interpretace ústavy. Za účelem efektivního pozorování daných procesů jsem se rozhodl pozorovat v daném časovém úseku rozhodování tří orgánů režimu, které podle charakteristiky v ústavě hrají roli jakýchsi konzervativních pojistek hlídajících islámské jádro ústavy: Rady dohlížitelů, Rady pro určování zájmů režimu a Nejvyššího vůdce. Tyto orgány jsou mocensky i systémově úzce propojeny, proto považuji za nutné alespoň v určitém rozsahu pracovat v této práci s nimi všemi.

Prvním mnou pozorovaným orgánem je Rada dohlížitelů. Tento 12tičlenný orgán je ústavou definován jako islámský strážce ústavnosti, hraje tedy roli jakéhosi ústavního soudu a tím pádem i podstatného interpretačního orgánu. Klíčovým zdrojem, z kterého tento orgán čerpá, je na základě článku 4 íránské ústavy islámské právo, což z Rady dohlížitelů činí orgán stojící poněkud nad běžným zákonem. Má mimo jiné možnost suspenzivně vetovat íránským parlamentem přijímané zákony, případně je upravit dle svého názoru a vrátit je parlamentu k projednání, nebo může určit způsobilost kandidátů ucházet se o mandáty poslanců či prezidenta.²³ Rada dohlížitelů vydává stanoviska či rozhodnutí, a to buď na základě právních dotazů některého z ústavních činitelů, nebo z moci úřední, pokud uzná za vhodné se vyjádřit k určité právní otázce či problému. Relevantní dokumenty umístěné na jejích webových stránkách, v nichž Rada dohlížitelů operovala s výkladem ústavy, aby prosadila pro režim příznivou či naopak zabránila pro režim nepříznivé změně, plánuji zanalyzovat a zasadit je do historicko-právního kontextu, případně poukázat na konkrétní roli, kterou daným rozhodovacím procesem Rada dohlížitelů prosazovala. Pro tuto práci je činnost Rady dohlížitelů naprosto zásadní.

Druhým analyzovaným orgánem je Rada pro určování zájmů režimu.²⁴ To je orgán, který je oficiálně poradním orgánem Nejvyššího vůdce. Jeho role tedy spočívá ve vzájemné koordinaci postupu s Nejvyšším vůdcem ve věci výše zmíněných nadzákonných pokynů, případně se má opět v součinnosti s Nejvyšším vůdcem vyjadřovat ke sporům mezi složkami moci a pomáhat je řešit. Co je dále podstatné, tento orgán rozhoduje o konečném přijetí zákonů, které byly schváleny parlamentem, zamítnuty Radou dohlížitelů pro jejich nedostatečný islámský rozměr, nicméně opět odhlasovány parlamentem, který naopak tvrdí, že nejenže islámu neodporují, ale zároveň mohou přinést mnoho užitku. Tyto spory právě rozhoduje Rada pro určování zájmů režimu.²⁵ Na základě analýzy relevantních dokumentů, které tento orgán k dispozici online, chci opět zjistit informace, které mi podaří zodpovědět otázky související s rolí ústavy v íránském režimu, ale i otázky zmíněné níže.

Třetím orgánem, který zde musím zmínit kvůli systematické ústavy a jeho obecnému významu v rámci íránského ústavního systému, ale na jehož rozhodovací činnost ve své práci nebudu brát ohled, je takzvaný Nejvyšší vůdce. Podle logiky ústavy jde o nejsilnější a nejvýznamnější

²³ Články 72, 94 a 99 Ústavy Islámské republiky Írán (dále jen „ústavy“).

²⁴ Mnou navržený český překlad názvu tohoto orgánu vychází z jeho perského názvu *madžma'-e tašchís-e maslahat-e nezám*. Jde o téměř doslovný překlad, který reflektuje podstatu činnosti tohoto orgánu v rámci íránského ústavního systému.

²⁵ Článek 112 ústavy.

orgán, který je nadán širokou paletou pravomocí, byť od úmrtí ajatolláha Chomejního něco na své síle ztratil. Jako Rada dohlížitelů, i orgán nejvyššího vůdce funguje zejména na základě islámského práva pouze s jemnou příměsí lidové suverenity, je tedy obtížně kontrolovatelný. Současný Nejvyšší vůdce, Alí Chámeneí, tak může přímo ovlivnit dění v Radě dohlížitelů, neboť nominuje šest z dvanácti členů. Také jmenuje celou řadu významných ústavních činitelů mnohdy na základě vlastního uvážení, pravidelně se vyjadřuje k politickým záležitostem a nepochybně ovlivňuje celospolečenské dění. Zásadní roli pak sehrává společně s Radou pro určování zájmů režimu, jejíž vznik i pravomoci jsou dle systematiky ústavy uvedena pod kapitolou o Nejvyšším vůdci, při tvorbě takzvaných *sijásathá-je kollí-je nezám*²⁶, což jsou obecné nadzákonné pokyny disponující ústavní právní silou a ovlivňující další směřování Íránu ve střednědobém až dlouhodobém časovém horizontu v různých oblastech, namátkou v energetice, rodinné politice či ekonomice.²⁷ Tato opatření tak mohou ovlivňovat nejen interpretaci ústavy, ale současně i její roli. Nejvyšší vůdce také umísťuje svá vyjádření či pokyny do svého internetového archivu. Z nich opět vyberu ty relevantní dokumenty, které se nějakým způsobem vyjadřují k ústavě, ovlivňují její interpretaci nebo její roli, eventuálně je zasadím do kontextu doby. V tomto ohledu však musím uvést, že k vyjádřením Nejvyššího vůdce přihlédnu pouze tehdy, pokud na ně bude odkazovat Rada dohlížitelů či Rada pro určování zájmů režimu, neboť není cílem této práce, ani v mých silách samostatně analyzovat dokumenty vydávané Nejvyšším vůdcem.

Na základě výše nastíněného postupu si kladu tyto otázky a podotázky:

2. Jakými způsoby vybrané orgány íránského autoritářského režimu po roce 1997, konkrétně Rada dohlížitelů a Rada pro určování zájmů režimu, pracují s ústavou? Je ústava respektována režimem? Pokud ne, kdy a jakými způsoby ji režim obchází? Z jakých důvodů (mocenský boj, potlačování opozice atd.)? Pokud se *sensu stricto* režim od litery zákona neodchyluje, jakými způsoby tuto ústavu překrucuje?
 - a. Jaké charakteristiky jsou příznačné pro politiku v období Chátamího vlády? Jak se tyto charakteristiky projevovaly v práci režimních orgánů s ústavou? Jaká je charakteristika rozhodnutí vydávaných klíčovými ústavními orgány režimu (Rada dohlížitelů, Rada pro určování zájmů režimu) v daném období? Pracovala

²⁶ *Sijásathá-je kollí-je nezám* lze doslova přeložit jako Obecné zásady/politiky (ve smyslu anglického *policies*) režimu.

²⁷ Článek 110 odstavec 1 ústavy.

tato rozhodnutí s rolí ústavy? Jakým způsobem? Upevňovala pozice konzervativních sil? Nebo napomáhala reformistům?

- b. Jaké charakteristiky jsou příznačné pro politiku v období Ahmadínežádovy vlády? Jak se tyto charakteristiky projevovaly v práci režimu s ústavou? Jaká je charakteristika rozhodnutí vydávaných klíčovými ústavními orgány režimu (Rada dohlížitelů, Rada pro určování zájmů režimu) v daném období? Pracovala tato rozhodnutí s rolí ústavy? Jakým způsobem? Upevňovala pozice konzervativních sil? Nebo napomáhala reformistům?

3. Měnila se role ústavy pro režim mezi srovnávanými obdobími? K jakému případnému posunu v roli zde došlo? Využívají konzervativní síly ústavu pro ochranu a upevnění svých pozic proti reformnímu úsilí? Anebo reformisté využívají ústavy, aby oslabili pozice konzervativců?

- c. Liší se jejich práce s ústavou v různých historických obdobích, konkrétně za úřadování prezidenta Chátámího (1997-2005) vnímaného jako reformisty a během konzervativní éry prezidenta Ahmadínežáda (2005-2013), a jakým způsobem? Došlo k intensifikaci práce režimních orgánů s ústavou v reformním období za účelem obrany konzervativních pořádků, nebo je jejich práce s ústavou konzistentní napříč obdobími?

Za předpokladu, že dovedu úspěšně zanalyzovat potřebné dokumenty a odpovědět na výše zmíněné, relativně konkrétní otázky, předpokládám, že budu moci vedle analýzy role ústavy i zobecnit procesy, ve kterých ústava hraje pro režim zásadní roli. Takto chci učinit prostřednictvím těchto otázek:

4. Je ústava respektována režimem? Pokud ne, kdy a jakými způsoby ji režim obchází? Z jakých důvodů (mocenský boj, potlačování opozice atd.)? Pokud se *sensu stricto* režim od litery zákona neodchyluje, jakými způsoby tuto ústavu překrucuje?

Před touto prací leží celá řada obecných i zvláštních cílů. Pokud jde o ty obecné, pak tato práce chce na základě dostupné evidence přesvědčit čtenáře, že ústava hraje určitou roli dokonce i v autoritářském režimu. Tuto tezi se pokusím dokázat na případu Íránu. Učiním tak za pomoci analýzy rozhodnutí tří klíčových konzervativních orgánů režimu, která zasadím do kontextu dvou odlišných prezidentských mandátů. Na základě srovnání trendů během jednotlivých mandátů pak budu moci případně určit i trendy v rámci interpretace ústavy a její role pro režim.

Výzkum role ústavy v íránském režimu je nedostatečný, zejména pak v kontextu přibližně posledních 10 let. Většina solidních publikací nepokrývá více než první funkční období prezidenta Ahmadínežáda. Výjimečná je kniha Asghara Schiraziho z roku 1998, která podává ucelený pohled na ústavu, zejména její přijetí, rozbor obsahu či vybranou kritiku. Vyjma ní pak naprostá většina literatury vydané mimo Írán pojednává zejména o islámské revoluci a o přijetí „islámské“ ústavy se pouze zmíní. Naprostá většina publikací k této periodě tedy říká víceméně to stejné, jen jinak, případně s menšími obměnami (Arjomand, 1989; Martin, 2003). Následuje pak pokrytí dějin Íránu od revoluce do vlády prezidenta Chatámího s občasnými zmínkami jistých změn (Clawson, Rubin, 2005; Abrahamian, 2008), případně dojde ke zmínění vlády prezidenta Ahmadínežáda a trendů spojených s ní (Katouzian, 2009; Takeyh, 2009; Axworthy, 2013; Rivetti, 2020). Všechny výše zmíněné publikace (vyjma Schiraziho, u něhož se ústava nachází v centru pozornosti) se nicméně v prvé řadě zabírají moderní íránskou historií *per se*. Kromě Schiraziho se ústavě zpravidla věnují z hlediska historického, nikoli právního, přičemž role ústavy pro íránský režim musí být dedukována z informací uvedených v textu. Ústavní revizi, z níž též lze dedukovat role ústavy, které se proměňují v čase, se nevěnuje mnoho publikací, nicméně jisté hodnocení ústavních rozporů či fungování íránské justice provádí Arjomand (2008). Existují i další publikace, které se zabírají vývojem a rolí soudnictví, a to od dob Ústavní revoluce až po dobu nedávno minulou (Mohammadi, 2007). Výše zmíněné publikace jsou pro mě nicméně významným zdrojem informací, a to zejména pro historickou část této práce především při kontrole faktických údajů či srovnávání různých interpretací konkrétních událostí moderních a soudobých dějin, neboť v průběhu let například došlo k novým zjištěním či odhalením, která naše porozumění daných skutečností staví do odlišné perspektivy.

Vedle výše uvedených publikací, které se íránské ústavy nejrozličnějšími způsoby dotýkají, lze zmínit ty publikace, které se zabírají dílčími fenomény, jež jsou přímým či nepřímým důsledkem existence určitého ústavního pořádku a je tedy možné je považovat za zosobnění role ústavy v íránském režimu. Nedávno vznikla bezprecedentní rozsáhlá publikace shromažďující různorodá data související s íránskou politikou, například s reprezentací žen v politice, způsobem a rozsahem zamítání kandidátů Radou dohlížitelů nebo socioekonomickým pozadím vládnoucích elit (Boroujerdi, 2019). V jejím úvodu autoři poukazují na fakt, že jejich zjištění mohou posloužit případovým studiím, které mohou taková data využít. Ve své práci využívám například statistiky související s počty Radou dohlížitelů zamítnutých zákonů v jednotlivých volebních obdobích či historickým vývojem personálního složení Rady pro

určování zájmů režimu. Dále jsou v této knize uvedena různá mocenská schémata a propojení mocenských center, což v mé práci též hraje roli. V návaznosti na výše zmíněné lze poukázat na několik publikací, které se také zabývají neformálními mocenskými strukturami a jejich propojením, přičemž poukazují na jejich působení, jež mnohdy funguje přímo proti oficiálnímu systému (Buchta, 2000; Brumberg, Farhi, 2016). Tyto publikace pro mě představují zásadní zdroje v oblasti pochopení neformálních mocenských struktur a jistý vhled do politického zákulisí. Buchta se zabýval zejména mocenským konfliktem za prvního prezidentského mandátu Muhammada Chátamího, což je v mé práci jedno z analyzovaných časových období. Brumberg a Farhi tomuto tématu též věnovali jednu kapitolu, jejíž zjištění mohu konfrontovat právě s Buchtou. Dále se nicméně věnují i období vlády prezidenta Ahmadínežáda, zejména pak otázkám souvisejícím s nepokoji po pravděpodobně zfalšovaných volbách v roce 2009 a zeleným hnutím jakožto demokratizační silou. Přímě Mahmúdu Ahmadínežádovi se věnuje publikace, která se zabývá jeho vzestupem k moci a obecně i posílením neokonzervativismu v tehdejší íránské politice (Ehteshami, Zweiri, 2007). Tato publikace je pro mou práci také důležitá, jelikož zasazuje Ahmadínežádův vzestup k moci do kontextu předchozí Chátamího vlády a poukazuje na společenské trendy, které ho v tomto mocenském růstu podpořily.

Se zeleným hnutím souvisí několik dalších témat. Některými z témat, která se otevírají v rámci výzkumů souvisejících s politickou situací v Íránu, jsou evaluace úrovně demokracie a vymáhání lidských práv (Jahanbegloo, 2013; Parsa, 2013; Barlow, Akbarzadeh, 2018). Tyto publikace se v různém rozsahu opět zabývají působením zeleného hnutí a jeho vlivem na demokratizaci, případně se dotýkají i zákroku státních složek proti tomuto hnutí a následných soudních procesů. Souvisejícím tématem je pak v tomto ohledu schopnost režimu reagovat na demokratické výzvy a jeho odolnost vůči nim (Heydemann, Leenders, 2013). Dalším souvisejícím tématem je též boj státu proti sociálním sítím a další volné internetové komunikaci, potažmo její omezení (Faris, Rahimi, 2015), neboť právě prostředí internetu sehrálo nikoli nepodstatnou roli v organizaci protestů v roce 2009 a šíření jejich myšlenek.

Pokud jde o persky psanou literaturu vydanou na území Íránu, pak lze zaznamenat logický limit v podobě cenzury, případně i autocenzury íránských akademiků. Nelze se totiž ubránit pocitu, že se otevírá pouze určitý okruh témat, která jsou mnohdy spíše jen teoretická a méně kritická. Toto však, dle mého názoru, nebrání pochopení role ústavy v íránském režimu, naopak znalost interpretace samotnými Íránci žijícími a pracujícími v Íránu je pro tuto práci nezbytná). Právníci tak zejména otevírají otázku rozhodování Rady dohlížitelů jakožto orgánu dozorujícího nad

výkonem ústavy či volenými orgány a dívají se na něj z různých úhlů, např. jakým způsobem Rada dohlížitelů vykládá ústavu a zákony (Rezaei, 2013; Moosazadeh, Mansourian, 2014; Nikoonahad, 2016), z hlediska působnosti rozhodnutí Rady (Murtazaie, 2011) či povahy a právního charakteru takových rozhodnutí (Talabaki, 2013). Oblíbeným tématem v souvislosti s Radou dohlížitelů je též její dozorčí pravomoc nad parlamentem a přijímáním vnitrostátní legislativy (Akrami, 2014), mezinárodních smluv (Jahrami, Zafarqandi 2015) a rozborem zakotvení takovéto pravomoci v ústavě (Aghaye, 2018).

Významným okruhem zkoumání je také pozice nejvyššího vůdce v ústavním systému, zejména pak jeho dohled a vliv na ústavní pořádek (Salimi, 2011), povaha jeho nařízení v perspektivě ústavy (Esmaeili, 2012) či mocenský rozpor mezi ním a prezidentem (Konari, 2015; Zamzam, 2015;). Právě zde je patrná jistá nadřazenost islámského orgánu nad orgánem lidovým, která vyplývá z dříve uvedeného svrchovaného postavení islámského práva v celém systému. Zajímavým předmětem výzkumu jsou pak takzvané všeobecné zásady režimu (*Sijásathá-je kollí-je nezám*), které jsou pravidelně vydávány a publikovány Radou pro určování zájmů režimu. Tyto zásady vytvářejí jakýsi flexibilní ústavní rámec státní politiky či legislativy, respektive určují další směřování státu (Mousazadeh, 2008). Velmi specifickým předmětem analýzy je pak sémantika některých islámských ustanovení v ústavě (Esmaeili, Amini, 2015). Pokud se pozastavíme nad íránským výzkumem dílčích fenoménů, které mohou představovat jevy související s nastavením ústavního systému, opět narážíme na pochopitelný limit v cenzuře i autocenzuře akademiků. Tím pádem výběr témat je omezený a díkce působí mírněji než u akademiků publikujících v zahraničí. Zde je pak jakýmsi tradičním tématem otázka systematického řešení a vyvážení Boží suverenity a suverenity lidu, respektive propojení demokracie a islámské vlády označované jako *velájat-e faqih* (Kilayee, 2018; Resketi, 2019).

Tato práce je rozdělena do dvou částí. V první, historické části se zabývám vývojem íránského politického systému od dob revoluce až po konec druhého Ahmadínežádova mandátu. Ve druhé části se pak v několika podkapitolách postupně zabývám ústavním zakotvením Rady dohlížitelů a Rady pro určování zájmů režimu, dále se pak zaměřuji na rozhodovací praxi obou těchto orgánů. Posléze navazuji srovnáním působení obou těchto orgánů za mandátů dvou prezidentů a nakonec definuji roli ústavy v režimu Islámské republiky Írán.

Poznámka k perské transkripci a názvům obecně

Pro arabská jména či arabské pojmy a názvy používám přepis uvedený ve vysokoškolské učebnici *Moderní spisovná arabština* Jaroslava Oliveria a Františka Ondráše z roku 2007.

Hamzu na začátku slov nepřepisují, určité členy asimilují. V případě perských jmen, názvů či pojmů užívám systému přizpůsobeného perskému jazyku, v němž například některá z písmen sice disponují odlišnou grafickou podobou, ale jsou zdrojem téhož zvuku. Jde tedy o systém, který je ve svém zvukovém fondu češtině poměrně blízký. Z anglické a francouzské transkripce přebírám přepis hlásky *qáf*, která je zde zaznamenána jako „q“. Hláska *ghejn* je pak přepisována jako „gh“. Hláska „ejn“ je zapisována pomocí apostrofu (') uprostřed slov (např. *Ismá'íl*). Na rozdíl od anglické transkripce nezapisují koncovou hlásku „h (*hé havás*)“ na konci slov v případě, že přebírá funkci samohlásky (např. vlastní jméno Farzáne – anglicky Farzaneh).

Protože perština nemá ustálená pravidla transkripce, perská jména a názvy vyskytující se v textu zapisují podle transkripčních pravidel respektujících fonetickou podobu slov, jak je to obvyklé v českém íránistickém prostředí. Někteří íránští autoři však užívají v anglofonním prostředí své vlastní ustálené tvary jmen. V tomto případě pak používám podobu určenou pro toto prostředí, například Arjomand namísto Ardžomand. V citacích děl a bibliografii tedy zachovávám původní anglizovanou podobu jmen vyjma přepisů jmen těch autorů, jejichž jména anglizována nebyla.

Pokud jde o otázku názvů, většinou užívám názvy v takových podobách, které zpravidla respektují zvyklost, byť některé z nich mohou být přeloženy nepřesně či dokonce nesprávně. Nechci komplikovat čtenářovo porozumění textu tím, že bych užíval pojmů odlišných od těch, na nichž panuje všeobecná shoda, vyjma zde výslovně uvedených. Neztotožňuji se například s obecně užívaným označením „Íránská islámská republika“, neboť „Írán“ v původním názvu není ve formě adjektiva, a zároveň v tomto případě český jazyk nemá pražádného důvodu (např. obtíže při skloňování, problematické vyslovení, komplikovaný překlad) činit tak, aby nerespektoval název země ve své původní a nejautentičtější podobě, zatímco u názvů jiných zemí takto činí (např. Spolková republika Německo, Spojené království Velké Británie). Užívám zde tedy názvu v této podobě: „Islámská republika Írán“.

1. Historicko-společenský kontext vývoje ústavního systému Islámské republiky Írán a jeho charakteristika

1.1. Vypuknutí revoluce

Když roku 1977 šáh Muhammad Rezá Pahlaví²⁸ na nátlak nově nastoupivšího amerického prezidenta Jimmyho Cartera zahájil určité uvolňování v oblastech svobody projevu, politických práv a policejní kontroly, pravděpodobně očekával, že za tyto kroky bude odměněn potleskem a oslavován jako velký reformátor, do jehož pozice se dlouhodobě stylizoval.²⁹ Toto uvolnění však dalo veřejné debatě takovou dynamiku, kterou v následujících letech již zkrotit nedokázal, neboť nespokojenost se šáhovým režimem byla otázkou celospolečenskou napříč vrstvami a pravděpodobně nemohla být uklidněna pouze dílčími ústupky. Ekonomický boom 70. let 20. století se totiž k naprosté většině obyvatelstva Íránu pozitivně nepropsal, naopak rostoucí inflace a nedostatek základních surovin či dostupného bydlení komplikovaly život i dřívějším podporovatelům šáha.³⁰ K tomu se připojila i rozsáhlá korupce a utužování šáhovy autokratické vlády podporované jeho paranoidním strachem z konspirací mířených proti jeho vládě či životu.³¹ Už se mezi lidmi nemluvalo pouze o ideologických rozporech režimu s různými skupinami obyvatel, kterým se nelíbila zejména protináboženská či protilevicová rétorika i opatření, ale obecně o boji za důstojné živobytí. Během roku 1977 tak nespokojení Íránci z různých společenských tříd hojně publikovali svá kritická vyjádření vůči režimu a veřejně debatovali o budoucnosti země.³² Takovéto debaty se občas změnily v lokální nepokoje, jak tomu bylo například v prosinci 1977 v Teheránu, kde se střetli studenti s policií.³³ V občasných střetech s policií se též proměnila *muharramová*³⁴ náboženská procesí související s oslavou

²⁸ Muhammad Rezá Pahlaví (1919-1980) byl íránským šáhem mezi lety 1941 a 1979. Za jeho vlády si byl Írán velmi blízký se západními mocnostmi, zejména pak Spojenými státy americkými. Jeho vláda byla charakteristická procesem „pozápádňování“, enormními příjmy z ropy a postupně rostoucí brutalitou státních bezpečnostních složek.

²⁹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 157.

³⁰ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. Bodmin: Yale University Press, 2009, s. 310-311.

³¹ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. New York: Oxford University Press, 2013, s. 85-88.

³² ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 158.

³³ Tamtéž.

³⁴ *Muharram* je prvním měsícem islámského kalendáře. V roce 1977 byl *muharram* situován především do prosince gregoriánského kalendáře.

významných ší'itských svátků *tású'á*³⁵ a *'ášúrá*³⁶. Obecně však tyto protesty nebyly příliš rozsáhlé.³⁷

Během roku 1978 však došlo k několika událostem, které poskytly revolučnímu hnutí potřebnou trakci a valnou měrou přispěly k pádu monarchie v Íránu. Hned 7. ledna 1978 se odehrála první z těchto událostí, konkrétně zveřejnění článku kritizujícího ajatolláha Chomejního³⁸ v provládním deníku *Etelá'át*.³⁹ V daném článku byl Chomejní mimo jiné označen za podporovatele komunismu, také tam bylo uvedeno, že se v mládí oddával alkoholu.⁴⁰ Tato nařčení vyvolala vlnu protestů zejména ze strany studentů náboženského učiliště v Qomu⁴¹, kteří zaplavili ulice, střetli se s policií, přiměli zavřít místní tržiště či se snažili podporu etablovaných duchovních, například ajatolláha Šarí'atmadářího.⁴² Střety s policií pak stály dva životy podle údajů režimu, 70 podle prohlášení demonstrantů.⁴³ V reakci na tato úmrtí pak došlo k sérii protestů v dalších městech, která zvolnila až v červnu, neboť demonstrujícím, kteří se skládali zejména z lidí z náboženských kruhů, pochopitelně docházely síly.⁴⁴ Zároveň pak upadala podpora z řad umírněných duchovních, kteří si všímali rostoucích počtů mrtvých a čím dál brutálnějšího postupu ze strany režimu.⁴⁵ To nicméně neznamená, že protesty ustaly – demonstrující se scházeli stále, také si do nich pořád střílelo.⁴⁶ Další události ale rozšířily řady protestujících o lidi z dalších sociálních skupin a v konečném důsledku představovaly bod zlomu, z něhož pro šáha už nebylo cesty zpět.⁴⁷

³⁵ *Tású'á* představuje devátý den měsíce *muharram*, kdy si ší'ité mj. připomínají přípravy imáma Husajna na bitvu u Karbalá.

³⁶ *'Ášúrá* představuje desátý den měsíce *muharram*, kdy si ší'ité mj. připomínají mučednictví imáma Husajna v bitvě u Karbalá. V Íránu jde o jeden z nejvýznamnějších náboženských svátků. V roce 1977 tento svátek připadal na 21. prosinec.

³⁷ CLAWSON, RUBIN. *Eternal Iran: Continuity and Chaos*. New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2005, s. 90.

³⁸ Rúholláh Músaví Chomejní (1900/1902-1989) byl významným představitelem ší'itského islámu dvanácti imámů, v němž dosáhl na nejvyšší možný titul, a ice velkého ajatolláha. Proslul jakožto islámská právní autorita a znalec islámského práva, současně také jako kritik šáhova režimu. Nakonec se stal tváří a vůdcem Islámské revoluce. Islámská republika pak systémově vychází z jeho myšlenek.

³⁹ CLAWSON, RUBIN. *Eternal Iran: Continuity and Chaos*. s. 90.

⁴⁰ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 158.

⁴¹ Qom je město ležící přibližně 150 kilometrů od Teheránu, které je považováno za centrum náboženského vzdělávání v Íránu. Významná náboženská učiliště se nachází při hrobce Fátimy Ma'súme (z perštiny Neposkvrněné), sestry osmého imáma ší'y Dvanácti imámů.

⁴² ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 158.

Muhammad Kázem Šarí'atmadáří (1906-1986) byl významným duchovním ší'itského islámu. Podobně jako Chomejní byl velkým ajatolláhem a významnou právní autoritou. Během revoluce se s Chomejním názorově rozešel, vedl konkurenční politickou stranu zvanou Íránská lidově-demokratická strana muslimská.

⁴³ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. s. 158.

⁴⁴ CLAWSON, RUBIN. *Eternal Iran: Continuity and Chaos*. s. 90.

⁴⁵ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. s. 105-106.

⁴⁶ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 108.

⁴⁷ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 113.

Dne 19. srpna 1978 vzplálo ábádánské kino Rex s více jak čtyřmi sty lidmi uvnitř. Někdo následně zablokoval dveře vedoucí ze sálu, takže diváci zůstali uvěznění v hořícím kinosále. Ztráty na životech byly hrozné. Historické údaje se různí, nicméně se obvykle pohybují okolo čísla 370.⁴⁸ Tato tragédie podle některých představuje symbolické zažehnutí plamenů revoluce, přičemž na uhořelých tělech diváků měl shořet šáhův režim – byli to totiž obyvatelé Ábádánu, kteří šli do ulic s pokřikem „Spalte šáha“.⁴⁹ Přísllovečnou poslední kapkou byly události 8. září, nyní také nazývaného Černý pátek. V předvečer této tragické události bylo v Teheránu a dalších velkých městech vyhlášeno stanné právo, což je informace, která se nemusela všem zúčastněným nutně donést, nicméně možná by se sešli i tak.⁵⁰ Dav demonstrujících se již v ranních hodinách střetl s vojáky, kteří k jeho rozeznání nejprve použili slzný plyn, poté střeleli do vzduchu a následně i do lidí.⁵¹ Údaje o počtu mrtvých a raněných se různí, nicméně nyní již relativně obecně přijímaným údajem je přibližně 80 mrtvých a stovky raněných.⁵²

Ztráty na životech donutily Íránce přikročit ke stávkám, přičemž v listopadu roku 1978 stávkovala víceméně celá země včetně klíčových odvětví, zejména pak ropného průmyslu.⁵³ Celý Írán tak byl paralyzován. Když pak v prosinci 1978 při příležitosti svátku ‘ášúrá⁵⁴ vypukly dalšího masové demonstrace, které volaly po odchodu šáha a návratu Chomejního, zdálo se, že dojde ke změně státního zřízení.⁵⁵ Lidé totiž volali mimo jiné po ustavení islámské republiky.⁵⁶ To, co se mělo stát obsahem tohoto jinak v podstatě neurčitěho názvu, bylo nakonec definováno v následujících měsících.

⁴⁸ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 108.

Názory historiků na to, kdo danou událost spáchal, se různí. Axworthy tvrdí, že pozdější vyšetřování prokázalo, že za tímto činem stáli islámští fundamentalisté s cílem následně obvinít šáhův režim a tím definitivně získat na svou stranu další znechucené občany. Katouzian v tomto výroku tak daleko nezachází a tvrdí jen, že to mohl být jeden z možných scénářů. Dále však upozorňuje na to, že se danou událost nikdy pořádně vyšetřit nepodařilo, byť několik exemplárních procesů se skutečně uskutečnilo. Jsou ovšem i historici, např. Dilip Hiro (1985), kteří se domnívají, že za touto tragédií stojí prorežimní tajná policie SAVAK. Vzhledem k nejasnostem je danou událost nutné vnímat z perspektivy jejího reálného společenského dopadu spíše než z perspektivy skutečné identity pachatele.

⁴⁹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 159.

⁵⁰ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 112.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 113.

ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 161.

⁵³ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 114.

⁵⁴ V roce 1978 svátek ‘ášúrá připadal na 11. prosinec.

⁵⁵ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, s. 320.

⁵⁶ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 161.

1.2. Ustavení nového státního zřízení a přijetí ústavy

Za jakýsi symbolický konec starého a počátek nově ustaveného režimu lze považovat návrat Chomejního jakožto tváře revoluce do Íránu dne 1. února 1979. Tento návrat byl politicky podtržen jmenováním Bázargánovy⁵⁷ vlády, k čemuž došlo 4. února. V souvislosti s tím je nicméně nezbytné zdůraznit klíčovou roli Rady islámské revoluce ovládané duchovními, která byla ustavena již v lednu 1979 a od té doby podstatnou měrou ovlivňovala průběh změny režimu a fungování prozatímní civilní vlády, zejména tvorbou paralelních lokálních revolučních výborů, tzv. *komíte*.⁵⁸ Bázargán osobně si dokonce prý postěžoval, že ač formálně měl v rukou moc jeho vláda, fakticky vládl Chomejní, Rada islámské revoluce, a právě výše zmíněné *komíte*.⁵⁹

Jedním z nejdůležitějších úkolů revolučních sil bylo určení státního zřízení a přijetí nové ústavy, přičemž nejdřív bylo nutné vyřešit prvně zmíněné. Již v březnu roku 1979 bylo vyhlášeno referendum o novém státním zřízení, jehož nepochybným cílem bylo nejen vytvoření ideových základů a získání legitimacy pro následnou tvorbu nové, demokratické ústavy, ale i rázné zdůraznění formální i materiální diskontinuity s předchozím režimem. O znění otázky pokládané íránským občanům v referendu a označení nového státního zřízení se nicméně vedly debaty mezi Bázargánem a Chomejním, kdy každý měl své vlastní představy o tom, jak by se mělo nové státní zřízení nazývat.⁶⁰ Zatímco Bázargán si přál, aby bylo název státního zřízení byl „Demokratická islámská republika Írán“, Chomejní trval na tvrzení, že islám je sám o sobě kompletní a nepotřebuje přívlastky, tudíž navrhoval slovo „demokratická“ z názvu zřízení vynechat.⁶¹ Je nutné zmínit, že byly debatovány i jiné varianty názvu státního zřízení, například mezi levicovými skupinami rezonoval název „Lidově demokratická republika Írán“. ⁶² V této debatě nakonec zvítězil Chomejního návrh, který byl následně uveden na hlasovacích lístcích, ačkoli řada vlivných politiků (např. ajatolláh Šarí‘atmadží) tvrdila, že by lidé měli dostat na výběr z více možností.⁶³ Referendum o změně státního zřízení⁶⁴ proběhlo ve dnech 30. a 31.

⁵⁷ Mehdí Bázargán (1907-1995) byl íránský politik, který získal renomé již za působení v Američany svržené vládě premiéra Mosaddeqa v 50. letech. V roce 1961 založil Hnutí za svobodný Írán, které bylo myšlenkovým pokračovatelem Mosaddegovy Národní fronty a jehož byl předsedou. Ač byl oddaným muslimem a dosud je považován za muslimského myslitele, v porovnání s Chomejním zastával poměrně liberální postoje.

⁵⁸ ARJOMAND, Said Amir. *The Turban for the Crown: The Islamic Revolution in Iran*. New York: Oxford University Press, 1988, s. 134-136.

⁵⁹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 163.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 153.

⁶³ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 153-154.

⁶⁴ Znění textu na hlasovacím lístku byl uvedeno následujícím způsobem:
„Ve jménu Božím

března roku 1979 a pro vznik islámské republiky se vyslovalo 98,2% hlasujících.⁶⁵ V referendu údajně hlasovali všichni oprávnění voliči.⁶⁶ Lidé tak svým hlasováním udělili novému režimu silný mandát napříč politickým spektrem. Podle Schiraziho byl však elektorát vystaven dezinformacím a nepravdám ze strany duchovních kolem Chomejního, kteří před konáním referenda ujišťovali zejména sekulárních hnutí a stran o tom, že „islámská republika“ představuje pouze formu státního zřízení, nikoli způsob vlády.⁶⁷ Jen díky této umírněné rétorice mohlo být nové státní zřízení přijato téměř jednomyslně.

Dalším logickým krokem nového režimu bylo přijetí nové ústavy, která by ve státě definovala nové mocenské poměry a stanovila celkově nové pojetí systému vládnutí. Jak je patrné z dikce hlasovacího lístku, již v momentě konání referenda o státním zřízení se počítalo s tím, že občané o jejím přijetí rovněž rozhodnou v lidovém hlasování. Předběžný návrh byl připraven ještě v Paříži v lednu roku 1979, v únoru byl společně s Chomejním přepraven do Íránu, kde byl následně průběžně upravován ve spolupráci s Bázargánovou vládou i komisí složenou z dalších sekulárních politiků, aby byl v červnu konečně představen jako oficiální návrh nové ústavy.⁶⁸ Tento návrh byl zpravidla považován za zdařilý a vyvážený, navrhované rozdělení moci mezi sekulární a duchovní orgány bylo až na výjimky akceptováno předními osobnostmi rozmanitého íránského revolučního politického spektra, s omezenou rolí islámského práva v nově koncipovaném právním řádu souhlasili i mnozí přední islámští duchovní, například ajatolláhové Taleqání⁶⁹ a Šarí‘atmadáři.⁷⁰ V návrhu ústavy naopak klíčovou mocenskou roli měl hrát prezident republiky, jehož silná pozice byla inspirována gaullistickou ústavou

Prozatímní vláda Islámské revoluce

Ministerstvo vnitra

Lístek pro hlasování v referendu

Změna předešlého režimu v islámskou republiku, jejíž ústava bude schválena lidem – Ano / Ne.“

Lidé obdrželi dva lístky, které se lišily v konečné odpovědi a barvě – lístek s tvrzením „Ano“ byl zelený, lístek s tvrzením „Ne“ byl červený.

⁶⁵ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 154.

⁶⁶ NOHLEN, GROTZ, HARTMAN. *Elections in Asia and the Pacific: A Data Handbook: Volume I: Middle East, Central Asia, and South Asia*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 72.

Oprávněnými voliči byli všichni muži a ženy od věku 16 let.

⁶⁷ SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*. Londýn: I.B.Tauris, 1997, s. 27.

⁶⁸ SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, s. 22.

⁶⁹ Mahmúd Taleqání (1911-1979) byl významným duchovním ší‘itského islámu, islámským filozofem a myslitelem. Byl ajatolláhem a právní autoritou, byť nedosahoval takového významu jako Chomejní či Šarí‘atmadáři. V roce 1961 s Mehdím Bázargánem spoluzakládal Hnutí za svobodný Írán, které bylo myšlenkovým pokračovatelem Mosaddeqovy Národní fronty. Během šáhovy vlády byl aktivním disidentem, kvůli čemuž byl i několikrát vězněn. Byl znám jako umírněný a tolerantní klerik, který se pro své mírné postoje během revoluce stal mediátorem mezi různými znepřátelenými revolučními skupinami, ale právě Chomejní jej pro jeho mírnost a názorovou odlišnost kritizoval.

⁷⁰ SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, s. 24-26.

francouzské Páté republiky.⁷¹ Ani sám Chomejní původně nepočítal s tím, že by se jeho teorie tzv. vlády islámského právníka neboli *velájat-e faqih*⁷² měla promítnout do konečného znění ústavy, byť její aplikaci v samotném počátku vytváření návrhu dokumentu konzultoval s ústavodárnou komisí.⁷³ I vzhledem k tomuto defenzivnímu postoji v prosazování vlastních myšlenek se v červnu 1979 vyjádřil ke znění návrhu ústavy kladně a údajně dokonce navrhl, aby byl daný dokument ve stávající podobě předložen ke schválení v referendu, jak bylo slíbeno a schváleno v referendu předchozím.⁷⁴

O finální podobě ústavy však ještě nebylo rozhodnuto.⁷⁵ Podle některých autorů došlo na straně modernistů a liberálů v čele s premiérem Bázargánem a ministrem financí Baní Sadrem⁷⁶ k zásadní politické miskalkulaci a faktické myšlenkové sebevraždě, neboť principiálně prosazovali vytvoření ústavodárného shromáždění prostřednictvím lidového hlasování za účelem posílení mandátu ústavodárců a obecné debaty o obsahu ústavy.⁷⁷ K tomuto netaktickému kroku se měl vyjádřit ajatolláh Rafsandžání⁷⁸, který údajně Baní Sadrovi řekl:

⁷¹ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 157.

⁷² *Velájat-e faqih* je státoprávní teorie rozvíjená zejména v ší'itském islámu Dvanácti imámů. Její podstatou je stanovení duchovních do role dočasných správců muslimské obce do návratu jediného právoplatného vládce, nyní dvanáctého imáma v tzv. Velké skrytosti. Podle Chomejního teorie se nejvýznamnějším politickým představitelem v daném systému měl stát tzv. Nejvyšší vůdce, což dle stanovených kritérií musela být osoba disponující nejvyšším islámskoprávním vzděláním a požívající všeobecnou autoritu mezi věřícími (jak jednou jízlivě podotkl Baní Sadr, během revolučních událostí tyto požadavky splňoval pravděpodobně jen Chomejní). Ač tato teorie vznikla již ve středověku, tradičně byla brána spíše za okrajovou a bez výraznější podpory i mezi samotnými duchovními. O její propracování, celkovou adaptaci na moderní dobu a popularizaci se v 60. a 70. letech 20. století postaral právě Chomejní ve svém díle *Velájat-e faqih: Hokumat-e Eslámí*, což je původně soubor studenty zaznamenaných Chomejního přednášek přednesených na náboženském učilišti v iráckém Nadžafu.

⁷³ ARJOMAND, Said Amir. *The Turban for the Crown: The Islamic Revolution in Iran*. s. 150.

SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, s. 25.

⁷⁴ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 157-158.

⁷⁵ K níže uvedenému vývoji existuje několik narativů a scénářů, přičemž různí historikové zdůrazňují odlišné aspekty a momenty. Je obtížné určit, který narativ je ten nejpravděpodobnější, proto jsou zde uvedeny dva nejčastější z nich.

⁷⁶ Abú al-Hasan Baní Sadr (1933-2021) byl iránským politikem a ekonomem. Za vlády šáha Muhammada Rezy Pahlavího působil jako disident, byl několikrát vězněn. Roku 1963 odešel do francouzského exilu. V roce 1972 se v Iráku setkal s Chomejním, následně se stal jeho blízkým spolupracovníkem a poradcem. Navzdory tomu byl však považován za člověka poměrně modernistického, myšlenkově blíže spíše Bázargánovi než Chomejnímu. V roce 1980 se stal prvním iránským prezidentem, avšak již v roce 1981 byl nucen z Íránu uprchnout opět do Francie, neboť mu hrozilo obvinění z velezrady pro údajnou podvratnou činnost proti režimu. V exilu se až do své smrti věnoval kritice iránského režimu.

⁷⁷ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 158.

KATOZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, s. 336.

⁷⁸ Akbar Hášemi Rafsandžání (1934-2017) byl iránský duchovní a politik. Během svých studií na náboženském učilišti v Qomu se stal příznivcem Chomejního a odpůrcem šáhova režimu. Díky své blízkosti k Chomejnímu se během revoluce velmi rychle stal významným politikem – jedním ze zakladatelů Strany Islámské republiky, pravděpodobně nejdůležitější politické strany působící během počátků režimu, dále jedné z nejvýznamnějších iránských politických stran zvané Sdružení bojovných duchovních (persky *Džám'e-je Rouhánijat-e Mobárez*, anglicky *Combatant Clergy Association*), ministrem vnitra, pak dlouholetým předsedou parlamentu až do roku 1989, kdy se stal prezidentem. Zastával řadu dalších důležitých režimních funkcí v Radě pro určování zájmů

„Kdo si myslíte, že bude zvolen do ústavodárného shromáždění? Akorát banda hloupých fundamentalistů, kteří nadělají takové škody, až budete litovat, že jste je vůbec svolávali.“⁷⁹ Podle Schiraziho byli příznivci Chomejního teorie *velájat-e faqih* výsledkem referenda natolik posílení, že se rozhodli politicky zaútočit a využít silného lidového mandátu ke změně původně dohodnutého ústavodárného procesu.⁸⁰ Schirazi totiž uvádí, že původním schématem pro přijetí ústavy bylo vytvoření několikasetčlenného ústavodárného shromáždění, kde by na základě principu poměrnosti byly zastoupeny všechny významné myšlenkové proudy, ale za účelem urychlení celého procesu a zvýšení akceschopnosti revoluční vlády se přistoupilo ke zjednodušené variantě ustavení lidově přímo voleného 73-členného Shromáždění pro závěrečný přezkum ústavy (dále jen „SZPÚ“).⁸¹ Schirazi tvrdí, že příznivci ústavodárného shromáždění měli být Chomejním a jeho stoupenci ujištěni o tom, že v působnosti daného orgánu budou skutečně pouze mírné změny v textu, nikoli fundamentální zásahy do konceptu již poměrně zevrubně prodiskutovaného a v rámci interních procesů revoluční vlády několiknásobně schváleného návrhu ústavy.⁸²

Ve dnech 3. a 4. srpna 1979 se odehrály volby do SZPÚ, které naznačily kontury budoucího politického vývoje a boje o moc. Volbám předcházela poměrně ostrá kampaň zejména kandidátů Strany Islámské republiky (dále jen „SIR“) ⁸³, kteří propagovali Chomejního koncepci *velájat-e faqih*, využívali svůj vliv v mešitách a prostřednictvím kázání tak posilovali svou pozici.⁸⁴ Oproti tomu například ajatolláh Šarí’atmadarí vyzýval své příznivce k bojkotu voleb.⁸⁵ Pravdou také je, že celková volební účast byla oproti březnovému referendu poloviční.⁸⁶ Ve volbách jednoznačně zvítězili kandidáti SIR, neboť ze 73 možných křesel jich

režimu a Shromáždění znalců. Názorově byl považován za pragmatického konzervativce a ekonomického neoliberalu.

⁷⁹ ARJOMAND, Said Amir. *The Turban for the Crown: The Islamic Revolution in Iran*. s. 150.

⁸⁰ SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, s. 27-28.

⁸¹ SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, s. 28-29.

Ve svých pamětech *Můj čas mluvit* (z angl. názvu *My Turn To Speak*) z roku 1991 podal Baní Sadr tuto záležitost tak, že kleriků mělo být v ústavodárném shromáždění systémově jen omezené množství, respektive měli zůstat menšinou. Již sice nedodává, jak takového reprezentační proporcionality mělo být dosaženo, nicméně lze vytušit, že jeho verze se shoduje se Schiraziho verzí.

⁸² SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, s. 29.

⁸³ Strana Islámské republiky (persky *Hezb-e Džomhúrí-je Eslámi*) byla strana vzniknuvší během v únoru 1979 po návratu Chomejního do Íránu a na jeho popud za účelem integrace revolučních sil, zejména kleriků a dalších příznivců Chomejního učení. Za její zakladatele jsou považováni Akbar Hášemí Rafsandžání, ‘Alí Chámení (současný Nejvyšší vůdce Íránu), Mohammad Džavád Báhonár (budoucí předseda vlády v roce 1981, kdy také došlo k jeho zavraždění), Muhammad Beheští (budoucí šéf soudnictví do roku 1981, kdy došlo k jeho zavraždění) a Abdulkarím Musaví-Ardabílí (šéf soudnictví po smrti Beheštího až do roku 1989). Ač tato strana představovala hlavní politickou sílu v prvních letech revoluce, pro vnitřní rozpory byla roku 1987 rozpuštěna.

⁸⁴ SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, s. 31.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 158.

získali 55, což podstatným způsobem změnilo charakter ústavněprávní debaty.⁸⁷ SZPÚ se poprvé sešlo 18. srpna 1979, jeho předsedou se stal Husajn 'Alí Montazerí⁸⁸, jeho zástupcem pak Muhammad Beheští⁸⁹ (oba za SIR). Zatímco podle původních plánů mělo dojít pouze k úpravám formálních aspektů ústavy, nyní drtivá převaha kandidátů za SIR začala na Chomejního vyzvání⁹⁰ měnit materiální jádro ústavy, tedy systém ústavou prosazovaných hodnot, a to zejména pak aplikací teorie *velájat-e faqíh*.⁹¹ V praxi tato skutečnost znamenala, že se ústava stala z pohledu neislámských či umírněných stran excesivně islámskou a například orgány nábožensko-politického charakteru jako Nejvyšší vůdce nebo Rada dohlížitelů získaly roli pojistek strážících principy islámu v ní zakotvené.⁹² To vše se mělo dít na úkor lidem přímo volených orgánů v podobě parlamentu či prezidenta, přičemž kandidáti do těchto institucí měli být podrobeni přezkumu na základě způsobilosti dle islámských kritérií.⁹³

Prosazovaný rozsah změn vedl nejen k rozjitřeným debatám uvnitř SZPÚ, kdy se několik členů shromáždění pokoušelo oponovat většině příznivců *velájat-e faqíh*, ale i k lidovým protestům.⁹⁴ Ty přiměly vládu, aby v půlce října hlasovala o opatření o rozpuštění SZPÚ pro překročení zákonem stanoveného mandátu pro rozsah přezkumu a pro nedodržení termínu odevzdání konečných úprav.⁹⁵ Na naléhání Bázargána však nedošlo k okamžitému publikování rozhodnutí o rozpuštění SZPÚ, ale nejprve k cestě ministrů do Qomu, kde měli sdělit svůj záměr samotnému Chomejnímu.⁹⁶ Ten byl údajně tímto rozhodnutím tak rozčilen, že k publikaci

⁸⁷ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 158.

⁸⁸ Husajn 'Alí Montazerí (1922-2009) byl významným duchovním ší'itského islámu. Byl odpůrcem šáhova režimu, byl i vězněn mezi lety 1974 a 1978. Ihned se stal podporovatelem revoluce, zpočátku byl nakloněn i Chomejnímu teorii *velájat-e faqíh*. Byl považován za nejvzdělanějšího duchovního hned po Chomejním, roku 1985 se dokonce stal jeho zástupcem ve funkci Nejvyššího vůdce a měl být i jeho nástupcem. S Chomejním se však názorově rozešel, a naopak začal kritizovat fungování režimu. Roku 1989 se tak Chomejního nástupcem stal 'Alí Chámeneí, ač Montazerí jediným způsobilým klerikem na funkci Nejvyššího vůdce. Zbytek života strávil v nízkoprofilové opozici.

⁸⁹ Muhammad Beheští (1928-1981) byl ší'itským duchovním a právníkem, vystudoval jak Teheránskou univerzitu, tak náboženské učiliště v Qomu. Mezi lety 1965 a 1970 vedl Islámské centrum v německém Hamburku. S Chomejním se setkal v iráckém exilu a stal se jeho příznivcem. Během revoluce zastával celou řadu významných politických postů, roku 1980 se dokonce stal tzv. šéfem soudnictví a předsedou Nejvyššího soudu. Zahynul při bombovém útoku na ústřední budovu Strany Islámské republiky dne 28. června 1981.

⁹⁰ Podle Axworthyho Chomejní uvedl, že ústava by měla být stoprocentně islámská a vytváření jejích článků s islámským obsahem by se neměli účastnit ti členové SZPÚ, kteří nemají adekvátní náboženské vzdělání.

⁹¹ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 159.

⁹² MALLAT, Chibli. *Introduction to Middle Eastern Law*. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 159.

⁹³ MALLAT, Chibli. *Introduction to Middle Eastern Law*. s. 160.

⁹⁴ SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, s. 45-47.

Schirazi uvádí například Taleqáního, Baní Sadra, Rahmatolláha Marágheího (budoucího guvernéra provincie Východní Ázerbájdžán a příznivce ajatolláha Šarí'atmadárího) a Hamídolláha Mír Morad Zahiho (delegáta za provincii Sístán a Balúčistán).

⁹⁵ SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, s. 46.

⁹⁶ Tamtéž.

rozhodnutí a následnému rozpuštění SZPÚ nikdy nedošlo.⁹⁷ Naopak Chomejní ještě během jednoho ze svých veřejných projevů zkritizoval všechny, kdo se o takový krok pokusili, a označil je za „nedůvěryhodné lidské bytosti“.⁹⁸ Ač se Chomejní proti opozici změn v ústavě vyjadřoval ostrým způsobem, protesty to nezastavilo. Avšak než se opozice stihla jakkoli zkoordinovat, ve prospěch Chomejního a jeho příznivců situaci zvrátila krize amerických rukojmí⁹⁹, která vypukla 4. listopadu 1979.¹⁰⁰ Tato událost nejenže odvrátila pozornost od ústavodárného procesu, ale dokonce vedla k rozbití případných společenství mezi těmi skupinami, které se stavěly proti novému znění přijímaného textu ústavy.¹⁰¹ Jakákoli šance na zvrácení vývoje, který probíhal *in fraudem legis*, tj. na základě obcházení zákona, vzhledem k ústavodárnému mandátu SZPÚ, byla definitivně ztracena 6. listopadu, kdy ve světle daných událostí Bázargánova vláda, jejíž schopnost ovlivňovat a řídit zemi byla Chomejním a dalšími faktickými lidry prakticky eliminována, podala demisi.¹⁰² Přijetí ústavy v novém znění tak již nestálo nic v cestě.

Ve dnech 2. a 3. prosince 1979 proběhlo referendum¹⁰³ o přijetí ústavy. Ta byla přijata jednoznačně, neboť v její prospěch hlasovalo 99,5 % hlasujících.¹⁰⁴ Oproti referendu o islámské republice, kdy hlasoval údajně každý oprávněný volič, však došlo ke značnému poklesu v celkovém počtu odevzdaných hlasů, neboť svůj hlas odevzdalo 71,6 % oprávněných voličů.¹⁰⁵ Důvodem poklesu byla neochota sunnitských voličů v provinciích Kurdestán a Balúčestán jít k urnám, stejně tak v provincii Ázerbájdžán, která byla základnou ajatolláha Šarí'atmadářího, jenž se proti Chomejního idejím opakovaně vymezoval.¹⁰⁶ Ústava byla tedy přijata na úkor řady názorových proudů a ztratila všeobecnou podporu, kterou původně měla napříč politickým spektrem.

⁹⁷ SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, s. 46.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Krize amerických rukojmí byla událostí, kdy došlo k obsazení amerického velvyslanectví v Teheránu radikálními studenty podporujícími Chomejního a následnému zajetí jejího personálu jakožto rukojmích. Není známo, zda Chomejní útok nařídil či o něm předem věděl, avšak sám jej využil k posílení protiamerické rétoriky a nálad ve společnosti. Daná krize vedla ke kritickému zhoršení americko-iránských vztahů, které dosud nebyly oficiálně obnoveny. Poslední rukojmí byla propuštěna až 20. ledna 1981.

¹⁰⁰ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 166.

¹⁰¹ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 169.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Otázka, která byla lidem položena, zněla: „Schvalujete ústavu Islámské republiky Írán?“

¹⁰⁴ NOHLEN, GROTZ, HARTMAN. *Elections in Asia and the Pacific: A Data Handbook: Volume I: Middle East, Central Asia, and South Asia*, s. 72.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 169.

1.3. Novelizace ústavy 1989 a postupná liberalizace za Rafsandžáního vlády

Během prvního desetiletí existence islámské republiky se ukázalo, že íránský ústavní systém nutně vyžadoval novelizaci, a to jak z ideologických, tak politických či právních důvodů.¹⁰⁷ O tyto změny se zasadil sám Chomejní, systémově největší beneficiant celého ústavního řádu, neboť vzhledem ke svému vysokému věku počítal s faktem, že mu k vyřešení některých systémových problémů nezbývalo moc času.¹⁰⁸ Na úkor soukromého sektoru a navzdory postojům řady pravicově smýšlejících duchovních, například tehdejšího prezidenta Alího Chámeneího¹⁰⁹, se Chomejní na přelomu let 1987 a 1988 zasadil o posílení role státu v klíčových odvětvích jako distribuce elektřiny nebo vody.¹¹⁰ Dále napomohl vzniku nového významného orgánu zvaného Rada pro určování zájmů režimu, jehož tehdejším hlavním úkolem bylo rozhodovat legislativní spory mezi parlamentem a Radou dohlížitelů, které paralyzovaly zákonodárnou činnost státu.¹¹¹ K nejdůležitějším systémovým změnám však došlo v dubnu roku 1989, kdy se Chomejní rozhodl vytvořit 25členný orgán zvaný Rada pro revizi ústavy. Vedle důvodů jako úprava práv a povinností Rady pro určování zájmů režimu, implementace úprav do fungování systému soudnictví a exekutivy bylo hlavním důvodem Chomejního rozhodnutí vytvořit určující mechanismus pro volbu jeho nástupce na pozici Nejvyššího vůdce s nově definovanými pravomocemi.¹¹² Novým Nejvyšším vůdcem Íránu se na Chomejního přání měl stát 'Alí Chámeneí, a to na úkor původně zamýšleného Husajna 'Alího Montazerího, který upadl v Chomejního nemilost pro své odlišné názory na fungování soudnictví, politické procesy a masové popravy politických vězňů v roce 1988, ale i pro celkově jiné chápání vedení státu.¹¹³ Aby se však Chámeneí mohl stát Nejvyšším vůdcem, bylo nutné změnit text ústavy¹¹⁴. Podle jejího tehdejšího znění totiž nebyl způsobilý stát se Nejvyšším

¹⁰⁷ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 272-273.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ 'Alí Chámeneí (1939 - dosud) je od roku 1989 do současnosti Nejvyšším vůdcem Íránu a významným duchovním ší'itského islámu. Během svých studií v Qomu se seznámil s Chomejním, jehož přednášky navštěvoval. Postupně převzal Chomejního názory a stal se politicky aktivním v rámci opozice proti šáhovu režimu. Po revoluci zastával významné politické pozice, zejména byl třetím prezidentem Íránu mezi lety 1981 a 1989.

¹¹⁰ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 272-273.

¹¹¹ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 274-275.

¹¹² KATOZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, s. 355.

¹¹³ SCHWERIN, Ulrich von. *The Dissident Mullah: Ayatollah Montazeri and the Struggle for Reform in Revolutionary Iran*. Londýn, New York: I.B.Tauris, 2005, s.119-125.

V roce 1988 probíhaly v íránských věznicích zrychlené politické procesy a následné masové popravy politických vězňů, zejména pak příznivců levicových ideologií a členů různých opozičních stran a organizací jako Lidové mudžáhedíni (*Mudžáhedín-e chalq*) či komunistické strany Túde. Oficiálními důvody k uskutečnění poprav bylo odpadlictví odsouzených od islámu či vedení války proti Bohu. Odhady počtu popravených se různí, jejich rozpětí se pohybuje mezi 3 až 30 tisíci.

¹¹⁴ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 305.

vůdcem, neboť nebyl nositelem významného titulu v ší'itském islámu zvaného *mardža 'e taqlid* neboli „vzor hodný následování“. ¹¹⁵ Když však Chomejní 3. června zemřel a bylo svoláno Senát volitelů Nejvyššího vůdce ¹¹⁶, Chámenei byl již 4. června zvolen novým vůdcem navzdory tomu, že fakticky ještě nesplňoval podmínky stanovené tehdy ještě platným původním zněním ústavy. ¹¹⁷ Práce na novelizaci ústavy, jejichž nejvýznamnější přínos tkvěl ve zrušení pozice ministerského předsedy, zrušení požadavku na Nejvyššího vůdce být *mardžou* a vytvoření orgánu zvaného Nejvyšší rada národní bezpečnosti ¹¹⁸, byly oficiálně ukončeny 8. června. ¹¹⁹ Změny ústavy byly přijaty v referendu, které proběhlo 28. července 1989 společně s prezidentskými volbami. ¹²⁰ V referendu se vyslovilo 97,6 % hlasujících pro přijetí změn, nicméně není známo, kolik způsobilých voličů se referenda nezúčastnilo. ¹²¹ V prezidentských volbách pak suverénně zvítězil Rafsandžání, který získal 96,1 % odevzdaných hlasů. ¹²²

O období mezi lety 1989 a 1997, v němž vládl duumvirát Chámenei a Rafsandžání, se mluví jako o tzv. íránském thermidoru. V rámci snah oživit stagnující poválečnou a mezinárodními, zejména americkými sankcemi stíhanou ekonomiku totiž došlo k výrazné ekonomické liberalizaci a posílení role volného trhu. ¹²³ Především Rafsandžání byl výrazným podporovatelem ekonomického liberalismu a prostřednictvím různých opatření jako privatizace, finanční pobídky a snižování daní a výdajů na stát chtěl íránskou ekonomiku nastartovat. ¹²⁴ Právě Rafsandžání chtěl také upravit zákony a zjednodušit cizincům možnost investovat v Íránu,

¹¹⁵ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 305.

Mardža 'e taqlid je nejvyšší dosažitelnou autoritou a nejvýznamnějším titulem pro duchovního v ší'itském islámu. Nositel takové autority je pro své následovníky vzorem veškerého chování a životosprávy, které jsou obecně považovány za správné. *Mardžovi* následovníci jeho kroky a činy napodobují a řídí se jeho pokyny.

¹¹⁶ Senát volitelů Nejvyššího vůdce (volně přeloženo z perského *madžles-e chobregán- rahbari*) je orgán klíčový pro volbu Nejvyššího vůdce. Tento senát též funguje jako kontrolní orgán vůči Nejvyššímu vůdci, kterého může i odvolat v případě, že sezná, že je již nezpůsobilý k výkonu funkce. Momentálně jde o orgán, který má mít oficiálně 88 členů. Jeho členové, jejichž kandidatura musí být schválena Radou dohlížitelů, jsou voleni v lidových volbách, a to na osm let. Ač někteří čeští autoři tento orgán překládají doslovně jako „Shromáždění znalců“, osobně se k tomuto překladu nepřikláním, neboť ve své podstatě ani nedává tušit, co je předmětem činnosti tohoto orgánu.

¹¹⁷ SCHWERIN, Ulrich von. *The Dissident Mullah: Ayatollah Montazeri and the Struggle for Reform in Revolutionary Iran*. s. 125-126.

¹¹⁸ Nejvyšší rada národní bezpečnosti je orgán složený z čelních představitelů státu, který se zabývá klíčovými záležitostmi souvisejícími s bezpečnostní a zahraniční politikou Íránu.

¹¹⁹ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 305.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ NOHLEN, GROTZ, HARTMAN. *Elections in Asia and the Pacific: A Data Handbook: Volume I: Middle East, Central Asia, and South Asia*, s. 72.

Abrahamian uvádí, že volební účast byla nižší než 55 %. Tento údaj však není oficiální a jiní autoři jej neuvádí.

¹²² NOHLEN, GROTZ, HARTMAN. *Elections in Asia and the Pacific: A Data Handbook: Volume I: Middle East, Central Asia, and South Asia*, s. 76.

¹²³ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 183-184.

¹²⁴ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 309-310.

což bylo od revoluce poměrně rigidně a restriktivně upraveno v ústavě.¹²⁵ V tomto ohledu však neuspěl, neboť se setkal s výraznou opozicí jak u Rady dohlížitelů, tak u Chámeneího nebo většiny parlamentu.¹²⁶ Zároveň za Rafsandžáního prezidentství nedocházelo k žádné významné politické liberalizaci.¹²⁷ Tento vývoj dobře ilustruje fakt, že Rafsandžání a jeho spojenci v parlamentních volbách roku 1992 intenzivně využívali Rady dohlížitelů dle článku 99 ústavy ke snížení počtu potenciálních konkurentů na kandidátních listinách, neboť ti byli Radou dohlížitelů označeni za nezpůsobilé ucházet se o veřejný úřad.¹²⁸ Rafsandžáního druhý prezidentský mandát (1993-1997) se nicméně nepovedl ani po stránce ekonomické, neboť klesla cena ropy, načež rapidně narostl íránský zahraniční dluh, rozběhla se inflace a nezaměstnanost se díky liberalizaci trhu vyšplhala až ke 30 %.¹²⁹ Tento neblahý ekonomický vývoj však připravil půdu pro reformní změny, k nimž mělo dojít po prezidentských volbách roku 1997.

1.4. Dva mandáty reformisty Muhammada Chátamího (1997-2001, 2001-2005)

S blížícím se koncem Rafsandžáního prezidentského mandátu se začalo debatovat o jeho případném nástupci a začaly se připravovat kandidatury. Očekávaným favoritem voleb byl konzervativní kandidát Alí Akbar Náteq-Núrí, neboť byl obecně známým politikem a těšil se podpoře mezi konzervativními stranami.¹³⁰ Kandidátem reformistů se stal Muhammad Chátamí¹³¹, jehož dosud největší stopou v celostátní politice bylo liberální vedení ministerstva

¹²⁵ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 185.

¹²⁶ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 185.

¹²⁷ KATOZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, s. 355.

¹²⁸ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 311-312.

Článek 99 ústavy definuje povinnost Rady dohlížitelů dohlížet například na prezidentské či parlamentní volby. Dle extenzivního výkladu ústavy a znění volebního zákona je tak mj. stanovena pravomoc Rady dohlížitelů kontrolovat kandidátní listiny a způsobilost jednotlivých kandidátů ucházet se o veřejný úřad. Během Chomejního života tato pravomoc Rady nebyla nijak výrazně využívána. Po jeho smrti však začala být intenzivně používána k masivnímu zamítání kandidátů nejen z řad liberální opozice, ale i vnitrostranických oponentů. Poprvé byla tato pravomoc režimem takto masivně exploatována právě v parlamentních volbách roku 1992, kdy bylo Radou dohlížitelů na popud režimu pod vedením Rafsandžáního zamítnuto 1060 z 3150 potenciálních kandidátů, a to včetně výrazných oponentů Rafsandžáního pragmatické politiky. Od té doby je tato pravomoc Rady dohlížitelů hojně využívána k výraznému ovlivňování průběhu voleb, přičemž důvody pro zamítnutí kandidatury nemusí být kandidátovi ani sděleny.

¹²⁹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 185.

¹³⁰ Tamtéž.

Alí Akbar Náteq-Núrí (1944 - dosud) je íránský duchovní a konzervativní politik. Vystudoval náboženské učiliště i teologii a islámské právo na Teheránské univerzitě. Poté, co se seznámil s Chomejním, začal být aktivní v opozici proti šáhovu režimu, za což byl několikrát uvězněn. Mezi lety 1981 a 1985 byl ministrem vnitra. Mezi lety 1986 a 1992 byl poslancem, od roku 1992 do 2000 pak předsedou parlamentu. Až do roku 2017 byl poradcem Nejvyššího vůdce Alího Chámeneího, s nímž údajně má přátelský vztah.

¹³¹ Muhammad Chátamí (1943 – dosud) je íránský politik, duchovní ší'itského islámu a vysokoškolský pedagog. Vystudoval západní filozofii na Isfahánské univerzitě, učitelství na Teheránské univerzitě a islám a islámské právo na náboženském učilišti v Qomu. Mezi lety 1978 a 1980 působil v německém Hamburku jako vedoucí tamního islámského centra. Od roku 1980 do 1982 byl poslancem, od roku 1982 a 1992 byl ministrem kultury.

kultury a boj proti cenzuře.¹³² Ve své kampani bojoval zejména za politické svobody a celkovou liberalizaci společnosti, nastartování ekonomiky a vládu práva.¹³³ Ve volbách dne 23. května 1997 participovalo 88,1 % oprávněných voličů, přičemž za výrazné podpory mezi mládeží, ženami a střední třídou Chátamí přesvědčivě zvítězil již v prvním kole.¹³⁴ Chátamí získal 69,6 % hlasů, jeho konzervativní oponent Náteq-Núrí pouhých 25,1 % hlasů.¹³⁵ Ve volbách tak lidé výběrem kandidáta ukázali, jaká témata je zajímají a jaké změny by si případně přáli. Jak se však mělo ukázat, cesta k realizaci reforem neměla být jednoduchá.

Hned úvodem je záhodno zdůraznit, že reformistické hnutí, které se prostřednictvím Chátamího vítězství ve volbách dostalo k moci, nebylo proti islámu v politice *per se* a nastolenému režimu islámské republiky, ale kriticky nahlíželo na současnou politickou roli islámu a chtělo ji přehodnotit.¹³⁶ Chátamího reformismus neměl za cíl odstranění islámské republiky, ale interpretovat roli islámu tak, aby nebránila Íránu adaptovat se na nové výzvy a nekonzervovala jej v minulosti.¹³⁷ Přesto však bylo zjevné, že Chátamího názory se nesetkají s pochopením na straně konzervativců, od nichž se očekávalo, že je budou blokovat.¹³⁸ Tento fakt dobře vystihl projev ajatolláha Montazerího, v té době již významného duchovního v opozici proti establishmentu, v němž vyjádřil podporu reformistům a vyzval Chámeneího, kterého zároveň ostře zkritizoval, aby Chátamímu nebránil v reformách.¹³⁹

Již v roce 1997 Chátamího vláda zahájila implementaci rozsáhlého balíčku reforem v celé řadě odvětví. Vedle mezinárodních vztahů Íránu, v nichž došlo k výraznému *détente* a obnově mezinárodněpolitického dialogu včetně íránských ideologických nepřátel jako Velká Británie či Spojené státy americké, byla výrazná pozornost věnována především odvětví práva.¹⁴⁰ Začalo se řešit násilí ve věznicích, zavedl se zákaz mučení či pravomoc prezidenta odvolat

Byl známý pro své liberální názory mj. v oblasti cenzury, kvůli nimž též na post ministra kultury nakonec rezignoval. Do vítězství v prezidentských volbách roku 1997 působil jako šéf Íránské národní knihovny. Po uplynutí druhého prezidentského mandátu se stáhl do ústraní, nicméně stále působí jako výrazný hlas v reformistickém táboře. Je předsedou poradního orgánu strany klerikálních reformistů, v níž dosud působí.

¹³² ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 186.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ NOHLEN, GROTZ, HARTMAN. *Elections in Asia and the Pacific: A Data Handbook: Volume I: Middle East, Central Asia, and South Asia*, s. 76.

ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 186.

¹³⁵ NOHLEN, GROTZ, HARTMAN. *Elections in Asia and the Pacific: A Data Handbook: Volume I: Middle East, Central Asia, and South Asia*, s. 76.

¹³⁶ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 331.

¹³⁷ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 333-334.

¹³⁸ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 334.

¹³⁹ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 334-335.

¹⁴⁰ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 189-190.

takové soudce, kteří se snažili být příliš politicky aktivní.¹⁴¹ S tímto trendem se pojilo i posílení svobody projevu, jejímž prostřednictvím se šířila kritika minulé vlády.¹⁴²

Zároveň však vláda čelila různým útokům ze strany konzervativců. Dělo se to jak ve veřejném životě, neboť například shromáždění Chátamího příznivců byla napadána náboženskými radikály, tak zevnitř aparátů ministerstev, které byly buď stále neformálně ovládány oponenty Chátamího, nebo pokyny svých nadřízených raději vůbec neposlouchali a chodili si pro instrukce k Chámeneímu a jeho spojencům.¹⁴³ Kromě rozdělení státního aparátu také mj. probíhal boj o svobodu tisku a projevu. Konzervativci v soudnictví či zvláštních prorežimních ozbrojených složkách jako Islámské revoluční gardy¹⁴⁴ využívali různých záminek vzešlých z uvolněných pravidel cenzury a s poukazováním na morální pokleslost publikovaného obsahu se snažili svobodu tisku omezit.¹⁴⁵ Zejména pak soudnictví se stalo celkovou pojistkou a neaktivnější složkou konzervativních sil režimu proti případným změnám prosazovaným reformisty či jejich kandidátům.¹⁴⁶ Ve volbách do Senátu volitelů Nejvyššího vůdce v roce 1998, z nichž Rada dohlížitelů vyřadila případné reformistické kandidáty.¹⁴⁷ Z celkových 396 podaných kandidatur bylo akceptováno pouze 146, z nichž pouze deset patřilo reformistům.¹⁴⁸ Tento trend se ještě zintenzivnil po volbách do parlamentu roku 2000, které sice i po výrazných škrtech na kandidátkách ovládli reformisté, ale parlamentem navrhovaná legislativa narážela na striktní a zamítavé hodnocení ze strany Rady dohlížitelů, či Rady pro určování zájmů režimu.¹⁴⁹ Oba tyto soudní orgány tak byly schopny efektivně zastavit jakékoli reformní legislativní úsilí, přičemž ani parlament, ani prezident s tím nemohli nic udělat.¹⁵⁰ Nikým nevolené konzervativní soudnictví tak bylo schopno samo výrazně omezit veškeré reformní snahy hned dvou volených složek moci.

¹⁴¹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 190.

¹⁴² AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 335.

¹⁴³ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 341.

BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2000, s. 142-143.

¹⁴⁴ Islámské revoluční gardy jsou specifickou ozbrojenou složkou íránského režimu. Primárním úkolem této složky dle článku 150 ústavy je ochrana „revoluce a jejích výtobytků“. Je fakticky ovládána Nejvyšším vůdcem a slouží jako mocenská pojistka konzervativních sil. Je organizačně oddělena od armády, se kterou často dostává do organizačních rozepří, neboť obě tyto ozbrojené složky mají jen omezenou míru koordinace na úrovni generálů.

¹⁴⁵ BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*, s. 144-145.

¹⁴⁶ KATOZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, s. 372.

¹⁴⁷ BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*, s. 149.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ KATOZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, s. 373.

ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 192.

¹⁵⁰ KATOZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, s. 374.

V roce 2001 proběhly další prezidentské volby, v nichž svůj mandát přesvědčivě obhájil prezident Chátamí.¹⁵¹ Voliči Chátamímu nadále důvěřovali a zjevně chápali, že prezident bojuje proti silnému soupeři uvnitř režimu, neboť Chátamího vláda neustále narážela na překážky vytvářené soudní mocí, které zamezovaly většině reformních snah.¹⁵² I proto se Chátamí v září roku 2002 připravit takovou legislativu, která měla mj. omezit pravomoci Rady dohlížitelů při zamítání zákonů navržených parlamentem či kandidatur do parlamentu či na post prezidenta.¹⁵³ Chátamí také připravil zákon, který měl posílit roli prezidenta jako ochránce ústavy, jak je stanoveno v článku 113 ústavy.¹⁵⁴ Tyto zákony následně získaly podporu v parlamentu, nicméně Rada dohlížitelů je podle očekávání zamítla pro „podporu protirevolučních elementů“.¹⁵⁵ Celková nálada v zemi se tak postupně obrátila proti reformistům, protože se jim nedařilo prosadit slibované změny a jejich podporovatelé byli již znaveni neustálými porážkami v boji proti konzervativnímu režimu, jehož pojistky v podobě klíčových soudních orgánů fungovaly velmi efektivně a limitovaly tak jakékoli reformní úsilí.¹⁵⁶

To, že se vítězství konzervativců v boji proti reformismu a celková politická deziluze reformistů staly realitou, bylo potvrzeno sledem výsledků komunálních (2003), parlamentních (2004) a nakonec i prezidentských (2005) voleb.¹⁵⁷ Především došlo ke snížení volební účasti, kdy příznivci reformistů k volebním urnám prostě nepřišli, což uvolnilo prostor konzervativcům. Tento fakt výmluvně dokládá případ Teheránu během parlamentních voleb roku 2004, v nichž byla celková účast pouze 28 %.¹⁵⁸ Druhý Chátamího mandát tak skončil neslavně, zejména pak deziluzí velké části obyvatelstva z politického vývoje v zemi. Jeho průběh ukázal, že mnozí Íránci by si určité změny přáli a dokázali by za ně soustavně lobbovat, nicméně protivník v podobě režimního systému pojistek byl příliš silný.

1.5. Dva mandáty nekonzervativce Mahmúda Ahmadínežáda (2005-2009, 2009-2013)

Prezidentské volby v roce 2005 přinesly poněkud překvapivé vítězství konzervativního, ale establishmentově poměrně nekonformního kandidáta, tehdejšího teheránského primátora

¹⁵¹ KATOUIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, s. 374-375.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ KATOUIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, s. 376.

¹⁵⁴ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 365.

Článek 113: Úřad prezidenta je druhým nejvýznamnějším úřadem v zemi po úřadu Nejvyššího vůdce. Prezident je odpovědný za ochranu ústavy. Je hlavou moci výkonné vyjma těch záležitostí, které náleží Nejvyššímu vůdci.

¹⁵⁵ KATOUIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, s. 376.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 193.

¹⁵⁸ Tamtéž.

Mahmúda Ahmadínežáda.¹⁵⁹ Očekávaným favoritem ve volbách byl Rafsandžání, který se ucházel o svůj třetí prezidentský mandát. Druhým nasazeným byl pak podle průzkumů Muhammad Báqer Qálíbáf¹⁶⁰, který však v závěru prezidentské kampaně ztratil podporu konzervativních kruhů kvůli svým výrokovým přešlapům a finančním nesrovnalostem ve svém účetnictví.¹⁶¹ Ahmadínežádovi se tak podařilo se ziskem 19 % hlasů dostat do druhého kola, přičemž Rafsandžání získal 21 %.¹⁶² Oproti Rafsandžánímu, který ve své kampani spoléhal na svůj dřívější kredit a nebyl tak příliš aktivní, se Ahmadínežád prezentoval jako „muž z lidu“ a aktivně se účastnil kontaktní kampaně.¹⁶³ Svým voličům sliboval zvýšení mezd, posílení sociální spravedlnosti nebo boj proti korupci a nezaměstnanosti.¹⁶⁴ Rafsandžáního pak obvinil z toho, že z íránského ropného průmyslu vytvořil rodinný byznys a obohatil se natolik, až se stal jedním z nejbohatších mužů v zemi.¹⁶⁵ Zatímco Ahmadínežád v druhém kole získal hlasy konzervativních voličů a celkových 61 %, Rafsandžání selhal v získávání hlasů reformistických a nakonec obdržel pouze 36 %.¹⁶⁶

Ahmadínežád byl prezidentem konzervativním, nikoli však establishmentovým, neboť do svého zvolení prezidentem neměl výrazné postavení v režimních strukturách.¹⁶⁷ Během své vlády se neustále snažil získat si podporu nižších tříd, konzervativně smýšlejících Íránců

¹⁵⁹ Mahmúd Ahmadínežád (1956 - dosud) je íránský konzervativní politik. Pocházel z nábožensky silně založené, relativně chudé rodiny. Vystudoval Íránskou univerzitu vědy a průmyslu v Teheránu v oboru vývojového inženýrství. Politicky aktivní začal být po revoluci. Následně udělal kariéru ve státní správě, v níž se dokonce vypracoval na guvernéra provincie Ardabil mezi lety 1993-1997, kdy jej Chátamí zbavil jeho postu. Současně s tím působil i na své *alma mater* jako přednášející. Politický průlom se mu podařil v teheránských komunálních volbách v roce 2003, v nichž svou aktivní kampaní pomohl zmobilizovat konzervativní voliče a následně tak ovládnout celé zastupitelstvo, které ho následně jmenovalo primátorem. Na tento úspěch dokázal navázat v prezidentských volbách, v nichž svůj mandát v roce 2009 obhájil. Během svého prezidentství proslul v mezinárodních kruzích svými výroky o zničení Izraele nebo popírání holocaustu. Po uplynutí druhého mandátu zůstal politicky aktivní a pokoušel se kandidovat v prezidentských volbách v roce 2017 i 2021, nicméně Rada dohlížitelů jeho kandidaturu zamítla.

¹⁶⁰ Muhammad Báqer Qálíbáf (1961 – dosud) je íránský konzervativní politik. Během irácko-íránské války si získal respekt jako velitel jednotek Islámských revolučních gard. Následně vystudoval socioekonomickou geografii na Teheránské, potažmo Svobodné islámské univerzitě, díky čemuž získal hodnost generála. V roce 1999 se stal policejním prezidentem, kterým byl do roku 2005. Po neúspěšné kandidatuře na prezidenta kandidoval na uprázdněné místo teheránského primátora, které nakonec získal a držel jej až do roku 2017. V roce 2017 opět neúspěšně kandidoval na prezidenta. V roce 2020 kandidoval do parlamentu, do něhož byl zvolen a stal se jeho předsedou.

¹⁶¹ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 376.

¹⁶² AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 377.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 193.

¹⁶⁵ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*, s. 194.

¹⁶⁶ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 377-378.

Výsledky druhého kola voleb byly rozporovány kvůli nesrovnalostem v celkových počtech, na což upozorňoval Rafsandžání. Podle Axworthyho celkové počty odevzdaných hlasů a jejich rozložení skutečně nasvědčují, že muselo dojít k falšování výsledků či podvodům při hlasování.

¹⁶⁷ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 378.

z provincií, nacionalistů či členů Islámských revolučních gard a *Basídže*.¹⁶⁸ Na tomto lze ukázat na vznik nových dělicích linií uvnitř konzervativního tábora, který se začal dělit na tradiční konzervativce a neokonzervativce. Zatímco tradiční konzervativci byli především duchovní, kteří představovali režimní elitu a od dob revoluce stále ovládali celou řadu klíčových nevolených postů (např. Rafsandžání), neokonzervativci byli produktem revoluce jako takové, protože byli generováni především z řad armády, Islámských revolučních gard a *Basídže*.¹⁶⁹ I proto Ahmadínežád postupně ztrácel podporu mezi tradičně konzervativními režimními elitami. Tento rozkol dále prohlubovala jeho pobuřující rétorika na poli mezinárodních vztahů, zejména pak ohledně zničení Izraele a popírání holocaustu, která Írán uvrhávala do prohlubující se izolace.¹⁷⁰ Hlasitým kritikem Ahmadínežáda tak byl například Rafsandžání, tehdy předseda Rady pro určování zájmů režimu, který prezidenta osočoval z obsazování důležitých postů nekompetentními lidmi nebo rozbíjení národní jednoty.¹⁷¹ Dalo se tak očekávat, že řada Ahmadínežádových návrhů a plánů ztroskotá na orgánech ovládaných tradičními konzervativci nikoli proto, že by Ahmadínežád podporoval reformní snahy, ale proto, že v něm spatřovali mocenského konkurenta ohrožujícího jejich etablované postavení.¹⁷² Nejdůležitější politický aktér v režimu Chámeneí se však proti Ahmadínežádovi nijak nevymezoval a kromě několika případů se snažil zůstat neutrální.¹⁷³ Vedle toho však Ahmadínežádova vláda utužila represivní opatření, které pocítily zejména univerzity, jejichž proreformní a liberální zaměstnanci a studenti byli pro své názory zbaveni svých pozic a činnost politicky aktivních spolků byla ukončena.¹⁷⁴

¹⁶⁸ Tamtéž.

Basídž neboli Mobilizace (celým názvem *Sázmán-e Basídž-e Mostaz'afín* neboli, doslovně přeloženo, Organizace mobilizace utlačovaných) je dobrovolnická polovojenská organizace založená během revolučních událostí roku 1979 jakožto lidová milice. Hlavním úkolem *Basídže* je vycvičit a poskytnout své rezervisty pro případnou obranu režimu proti vnějšímu či vnitřnímu nepříteli. Nyní se jejími členy se mohou stát děti starší 12ti let a členové mohou sloužit až do svého staří. Organizačně spadá pod Islámské revoluční gardy.

¹⁶⁹ EHTESHAMI, ZWEIRI. *Iran and the Rise of its Neoconservatives: The Politics of Tehran's Silent Revolution*. New York: I. B. Tauris, 2007, s. 74-75.

¹⁷⁰ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 391.

¹⁷¹ EHTESHAMI, ZWEIRI. *Iran and the Rise of its Neoconservatives: The Politics of Tehran's Silent Revolution*. New York: I. B. Tauris, 2007, s. 75.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Tamtéž.

TAKEYH, Ray. *Guardians of the Revolution: Iran and the World in the Age of the Ayatollahs*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 241.

¹⁷⁴ RIVETTI, Paola. *Political Participation in Iran from Khatami to the Green Movement*. Londýn: Palgrave Macmillan, 2019, s. 154.

BARLOW, AKBARZADEH. *Human Rights and Agents of Change in Iran: Toward a Theory of Change*. Singapur: Palgrave Macmillan, 2018, s. 131.

V roce 2009 se schylovalo k dalším prezidentským volbám, které měly přinést největší protesty od vzniku islámské republiky.¹⁷⁵ K hlavnímu střetu mělo dojít mezi Ahmadínežádem a jeho reformistickým protivníkem Mír-Husajnem Músavím.¹⁷⁶ Již před volbami se Músaví těšil veliké popularitě mezi veřejností, což se mu režim snažil zkomplikovat odpojováním od elektrické či telefonní sítě, nebo zatýkáním.¹⁷⁷ Podle následné vysoké účasti ve volbách, která dosáhla přibližně 85 % (například v Teheránu se vinuly dlouhé fronty do volebních místností), se očekávalo, že Músaví vzhledem ke zjevnému sentimentu veřejnosti ve volbách zvítězí.¹⁷⁸ Tento fakt měl dokonce v telefonátu s Músavím potvrdit Alí Lárídžání, tehdejší předseda parlamentu.¹⁷⁹ Šokem však bylo vyhlášení výsledků, které značily, že zvítězil Ahmadínežád, a to rovnou v první kole se ziskem 63 % hlasů.¹⁸⁰ Ač falšování voleb nikdy nebylo prokázáno a režim se tomuto obvinění úpěnlivě bránil, celá řada dílčích důkazů svědčí o tom, že se tak stalo, například statistický nesoulad v počtech odevzdaných hlasů nebo nestandardní vyhlášení Ahmadínežádova vítězství Nejvyšším vůdcem bez přezkoumání výsledků Radou dohlížitelů.¹⁸¹ Ahmadínežádovo podezřelé vítězství vedlo k masivním protestům tzv. Zeleného hnutí, které volalo po Ahmadínežádově abdikaci. Tyto protesty často končily střety policie s demonstranty, kteří byli bití, případně mučeni, uvězněni či dokonce zabiti.¹⁸² Také se opět ozval ajatolláh Montazerí, který před tím, než 19. září 2009 zemřel, se kriticky opřel do vlivu Islámských

¹⁷⁵ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 400.

¹⁷⁶ Mír-Hosejn Músaví (1942 - dosud) je iránský politik. Vystudoval architekturu na Národní univerzitě v Teheránu. Byl disidentem za šáhova režimu, za což byl i několikrát ve vězení. Díky svému spojení a přátelství s Muhammadem Beheštím zastával během revoluce řadu významných postů. Roku 1981 byl nejprve jmenován ministrem zahraničí, posléze pak premiérem. Tuto pozici zastával až do roku 1989, kdy byla zrušena. Velmi pravděpodobně schvaloval masakry vězňů v roce 1988, posléze se však začal projevovat jako pragmatik a reformista. Po smrti Chomejního a zrušení pozice premiéra byl Chámeneím jmenován jako člen Rady pro určování zájmů režimu nebo Nejvyšší rady kulturní revoluce. Byl poradcem Rafsandžáního (1989-1997) a Chátamího (1997-2005). Zároveň s tím byl aktivní na akademické půdě na poli architektury. Po neúspěchu ve volbách v roce 2009 byl aktivní v rámci opozice proti Ahmadínežádovi. V roce 2011 byl uvržen do domácího vězení, v němž je dosud.

¹⁷⁷ PARSA, Misagh. *Democracy in Iran: Why It Failed and How It Might Succeed*. Cambridge: Harvard University Press, 2016, s. 209.

¹⁷⁸ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 402-403.

¹⁷⁹ Tamtéž

Alí Lárídžání (1957 – dosud) je iránský politik. Pochází z vlivné rodiny ajatolláha. Vystudoval počítačovou vědu a západní filozofii na Teheránské univerzitě. Během irácko-iránské války se stal příslušníkem Islámských revolučních gard, v nichž nakonec získal hodnost generála. Po rezignaci Chátamího byl od roku 1992 do roku 1994 ministrem kultury. Mezi lety 1994 a 2004 byl šéfem Íránského rozhlasového a televizního vysílání. V roce 2005 neúspěšně kandidoval na prezidenta. Od 2005 do 2007 byl místopředsedou Nejvyšší rady národní bezpečnosti. V roce 2008 byl zvolen do parlamentu, jehož předsedou byl až do roku 2020. V roce 2021 chtěl kandidovat na prezidenta, ale byl vyřazen Radou dohlížitelů. Politicky jej lze označit za pragmatického konzervativce.

¹⁸⁰ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 402.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 406.

Údaje o počtech mrtvých se různí, standardně se však píše o stovkách.

revolučních gard a jejich role ve volbách.¹⁸³ Režimu se nakonec podařilo úspěšně protesty potlačit, ovšem za cenu výrazné ztráty vlastní legitimacy.¹⁸⁴ Podstatnou roli též sehrála Rada dohlížitelů, která navzdory obecným nepokojům prohlásila, že bude chránit zřízení islámské republiky proti reformistům a disidentům, i kdyby měla čelit většině.¹⁸⁵ Opět se ukázalo, že konzervativní pojistky režimu jsou ochotny udělat cokoli, aby zabránily jakýmkoli případným změnám, které ohrožují jejich výsadní postavení. Ahmadínežád a jeho neokonzervativci v této konfrontaci s tradičně konzervativními strukturami režimu skutečně neuspěli.

¹⁸³ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*, s. 408-409.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ PARSA, Misagh. *Democracy in Iran: Why It Failed and How It Might Succeed*, s. 317.

2. Klíčové orgány íránského režimu pro interpretaci ústavy, tvorba ústavních rozhodnutí

Interpretace ústavy Islámské republiky Írán dle ústavního zákona náleží dvěma orgánům – Radě dohlížitelů a Radě pro určování zájmů režimu. Ideové základy pro takové nastavení systému položil ve své verzi teorie *velájat-e faqih* sám Chomejní.¹⁸⁶ Tyto dva orgány svou činností ovlivňují nejen politickou a celospolečenskou situaci v zemi, ale i chápání ústavy jako nejvyššího zákona v zemi. V této kapitole bude nejprve vysvětlen ústavněprávní základ těchto orgánů a jejich pravomoci. Poté zde bude zhodnoceno působení obou těchto rad během volebních období dvou zkoumaných a ideologicky odlišných prezidentů, a sice Chátamího a Ahmadínežáda.

2.1. Rada dohlížitelů – ústavní základ, povinnosti a pravomoci

Ústavněprávní základ Rady dohlížitelů (dále jen „RD“) a její činnosti je roztržštěn téměř po celé délce textu íránské ústavy. Klíčová ustanovení se však nachází mezi článkem 91 a 99, které upravují vznik, složení a některé z pravomocí a povinností tohoto orgánu.

Vznik, složení a celkový účel RD je upraven v článku 91:

„S ohledem na ochranu islámských nařízení a ústavy a za účelem kontroly slučitelnosti parlamentem přijaté legislativy s islámem je zřízen orgán zvaný RD v následujícím složení:

- 1. Šest spravedlivých islámských právníků¹⁸⁷ jmenovaných Nejvyšším vůdcem, kteří jsou obeznámeni se soudobými potřebami a problémy, a*
- 2. Šest civilních¹⁸⁸ právníků specializujících se na různá odvětví volených parlamentem na základě nominace Předsedou soudnictví.¹⁸⁹*

Zde je záhodno zdůraznit, že Nejvyšší vůdce má na složení RD enormní vliv. Polovinu RD složenou z islámských právníků jmenuje přímo, druhou polovinu složenou z civilních právníků

¹⁸⁶ CHOMEJNÍ, Ruholláh. *Velájat-e faqih: Islámská vláda*. Přeložil Zdeněk CVRKAL. Teherán: Institut pro uspořádání a vydávání děl imáma Chomejního, s. 55-58.

¹⁸⁷ Islámský právník neboli *faqih* jakožto člen RD je osobou s náboženským vzděláním v islámském právu a náboženskou autoritou. Tento islámský právník musí být způsobilý provádět nezávislý výklad islámského práva.

¹⁸⁸ Označení „civilní“ zde používám nikoli ve významu specificky označujícím odvětví občanského práva, nýbrž ve významu obecném. Civilní právníci RD mohou mít náboženské vzdělání, nicméně nejsou náboženskými autoritami. Zpravidla jsou nejen absolventy státních právnických fakult, ale zároveň na nich stále působí jako akademičtí pracovníci zaměřující se na různá právní odvětví (občanské, trestní, obchodní, mezinárodní, pracovní, správní atd.).

¹⁸⁹ Předseda soudnictví je jednou z klíčových osob celého systému islámské republiky. Dle článku 157 ústavy se jedná o spravedlivou osobu způsobilou provádět výklad islámského práva, dobře znalou soudních záležitostí a nadanou administrativními schopnostmi. Je jmenován na pět let Nejvyšším vůdcem. Dle článku 158 ústavy jeho úkoly jsou administrativní a exekutivní zajištění fungování soudnictví, případně příprava zákonů upravujících soudnictví v Íránu.

pak jmenuje nepřímo prostřednictvím předsedy soudnictví, kterého sám jmenuje a který pak předkládá jím vybrané civilní právníky ke schválení parlamentu. Díky tomuto úzkému propojení úřadu Nejvyššího vůdce a RD je účinně zajištěna ochrana myšlenkového jádra islámské republiky proti případnému působení reformistů a konzervativní výklad zákonů.

Pravomoci a povinnosti RD související s kompatibilitou přijímané íránské legislativy se zákonem jsou stanoveny v několika článcích.

Článek 4 ústavy stanovuje principiální aplikaci islámských kritérií na veškeré íránské zákonodárství i ústavu samotnou a zakotvuje obecnou pravomoc islámských právníků v RD určovat, zda jsou tato kritéria naplněna:

Veškeré občanské, trestní, finanční, hospodářské, správní, kulturní, vojenské, politické a další zákony a regulace musí být založeny na islámských kritériích¹⁹⁰. Tohoto principu se všeobecně a bez výjimky užije vůči všem článkům ústavy, stejně tak vůči všem přijatým zákonům. Islámští právníci RD jsou příslušnými soudci v této věci.

Od tohoto článku se následně odvíjí další činnost RD, jež je definována články 93, 94, 95, 96, 97, 98 a 99. V článku 93 je výkon legislativní činnosti, potažmo celkově legální existence parlamentu, tj. lidem volené instituce, bezpodmínečně navázán na existenci RD. Bez existence RD je víceméně celá činnost parlamentu podstatně limitována a vydávání jakékoli legislativy nemožné:

Parlament nedisponuje žádným právním postavením, jestliže RD neexistuje. To neplatí pouze v případě, že parlament schvaluje pověřovací listiny svých členů, nebo provádí volbu šesti civilních právníků do RD.

Články 94, 95, 96 a 97 fungují jako určitý kompaktní procesněprávní celek stanovující proceduru přezkumu parlamentem přijímané legislativy. V tomto ohledu si lze povšimnout výrazného vlivu sekce islámských právníků v RD, kteří se vyjadřují k parlamentnímu návrhu zákona hned ve dvou rovinách, a sice ohledně souladu daného návrhu jak s principy islámu, tak s ústavou. V daných článcích je stanoveno následující:

¹⁹⁰ V tomto ohledu je nutné uvést naváznost těchto principů na článek 12 ústavy, který stanovuje, že státním náboženstvím je ší'itský islám dvanácti imámů a oficiální právní školou je tzv. *dža'faríja*, což je jedna z klíčových právních škol ší'itského islámu dvanácti imámů. Ústava nicméně umožňuje omezenou implementaci dalších právních škol v souvislosti s náboženským vzděláváním a personálním statutem konkrétních věřících (např. svatby, rozvody, dědictví atd.), a sice hanafovské, šáfi'ovské, málíkovské, hanbalovské a zaydovské.

Článek 94: Veškerá legislativa přijatá parlamentem je postoupena RD. Do uplynutí doby 10 dnů je RD povinna legislativní návrh přezkoumat v intencích, zda je slučitelný s principy islámu a ústavou. Pokud RD shledá, že předložený návrh zákona je v rozporu s danými prameny, vrátí jej parlamentu k dalšímu projednání.¹⁹¹ V opačném případě je daná legislativa účinná.

Článek 95: Jestliže RD v určitých případech shledá, že je lhůta 10 dnů nedostatečná pro provedení přezkumu, může při udání důvodů požádat parlament o prodloužení této lhůty o dalších 10 dnů.

Článek 96: Sekce islámských právníků RD rozhoduje většinovým hlasováním o parlamentním návrhu zákona, zda je v souladu s principy islámu. Plénum RD rozhoduje většinovým hlasováním o souladu parlamentního návrhu zákona s ústavou.

Článek 97: Za účelem urychlení své práce se mohou členové RD účastnit zasedání parlamentu a jeho rozprav o zákonech. Jestliže v parlamentu probíhá naléhavá rozprava o zákoně velkého významu, členové RD by se měli této rozpravy zúčastnit a vyjádřit své názory.

Postup při interpretaci ústavy je stanoven v článku 98, který uvádí, že se jedná o doménu RD:

Interpretace ústavy náleží RD. Konkrétní výklad ústavy je schválen $\frac{3}{4}$ většinou v plenárním hlasování.

Článek 99 je pak důležitým ustanovením, od něhož se RD odvozuje svou pravomoc zamítat kandidáty do prezidentských, parlamentních a „senátních“ voleb, o jejímž historickém významu a celkovém dopadu na politickou situaci v Íránu nelze pochybovat:

RD je zodpovědná za dohled nad volbami do Senátu volitelů Nejvyššího vůdce, parlamentu a prezidentskými volbami. Dále dohlíží nad referendy.

RD je zmíněna i v dalších člancích ústavy, které nicméně považují vzhledem k určování role ústavy režimu Islámské republiky Írán jako nedůležité, neboť na nich nedochází ke střetu mezi RD a dalšími složkami moci, nebo nebývají RD nijak dále interpretovány.

¹⁹¹ Toto ustanovení lze spojit s článkem 112 ústavy, který definuje roli Rady pro určování zájmů režimu v rozhodování sporů o legislativu mezi RD a parlamentem. Více o této záležitosti je uvedeno v podkapitole zabývající se ústavním základem Rady pro určování zájmů režimu (2.2).

2.2. Rada pro určování zájmů režimu – ústavní základ, povinnosti a pravomoci

Rada pro určování zájmů režimu (dále jen „RUZR“) je orgánem, s nímž se v původním ústavním systému islámské republiky nepočítalo. Vzhledem k historickým okolnostem nefunkčního zákonodárného procesu na konci 80. let a sporům mezi RD a parlamentem tak RUZR vznikla na pokyn Chomejního jako jakési arbitrární těleso, které tyto spory rozhoduje. Dále pak vznikla za účelem zmírnění dopadů války s Irákem.¹⁹² Zároveň tento orgán funguje jako poradní orgán Nejvyššího vůdce. RUZR byla implementována do ústavy v rámci revize ústavy v roce 1989. Je však zajímavé, že jí není věnována vlastní podkapitola, naopak její ústavněprávní základ je roztržštěn do několika částí ústavy. Tento ústavněprávní základ však není celistvý a vymezuje jen nějaké aspekty působení RUZR. Pro ucelené pochopení fungování RUZR je tak nutné nahlédnout do jejího jednacího řádu tohoto orgánu, případně do jmenovacích dekretů vydávaných Nejvyšším vůdcem.

Za účelem určení ústavní podstaty existence celého orgánu se jednací řád RUZR v samotném úvodu, konkrétně článku prvním, odvolává na ústavní článek 110, větu první a osmou, a článek 112.¹⁹³ Oba tyto články systematicky spadají do kapitoly věnované Nejvyššímu vůdci. Ani jeden z těchto článků však obšírněji nevysvětluje organizaci či fungování RUZR, což je blíže definováno právě až v jednacím řádu RUZR.

Článek 110: Povinnosti a pravomoci Nejvyššího vůdce jsou následující:

1. Určování obecných politik Islámské republiky Írán ve spolupráci s RUZR,

(...),

8. Řešení problémů, jichž se nelze dobrat konvenčními způsoby, prostřednictvím RUZR.

Článek 112: Na základě rozhodnutí Nejvyššího vůdce se RUZR sejde vždy, kdy RD shledá parlamentní návrh zákona v rozporu s principy islámu či ústavou a parlament odmítne jej uvést v soulad. RUZR se též sejde v záležitosti mu postoupené Nejvyšším vůdcem. RUZR též splní další povinnosti, které jsou mu stanoveny ústavou.¹⁹⁴

Stálí a nestálí členové RUZR jsou jmenováni Nejvyšším vůdcem. Jednací řád RUZR je vytvořen a schválen členy RUZR a podléhá potvrzení Nejvyšším vůdcem.

¹⁹² مجمع تشخیص مصلحت نظام (Historie – RUZR) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022]. <<http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=421>>.

¹⁹³ مجمع تشخیص مصلحت نظام (Jednací řád – RUZR) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022]. <<http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=409>>.

¹⁹⁴ Mezi další povinnosti RUZR stanovené ústavou spadá například dle článku 111 ústavy převzetí části povinností a pravomocí Nejvyššího vůdce, jestliže je nezpůsobilý vykonávat svou funkci.

Na základě výše uvedeného textu ústavy je zcela zjevné, že vliv Nejvyššího vůdce na fungování RUZR je naprosto klíčový. Jak RD, tak i RUZR podléhá významnému personalistickému vlivu Nejvyššího vůdce, který svým arbitráním výběrem členů určuje, jaký trend či diskurz bude v interpretaci právních předpisů převládat. Ke jmenování dochází prostřednictvím dekretů¹⁹⁵ vydávaných Nejvyšším vůdcem na dobu pěti let, a to na základě této členské skladby:

1. Členy RUZR ex officio jsou:

- prezident,
- předseda parlamentu,
- předseda soudnictví,
- členové sekce islámských právníků RD,
- tajemník Nejvyšší rady národní bezpečnosti,
- náčelník generálního štábu,
- ministr nebo vedoucí orgánu, jehož se projednává záležitost týká,
- předseda parlamentní komise, již se projednává záležitost týká.

2. Nestálými členy jsou Nejvyšším vůdcem vybrané osobnosti, které dle úsudku Nejvyššího vůdce jsou způsobilé být členy tohoto orgánu. Zpravidla se jedná o významné osobnosti z oblasti náboženství, politiky či armády.

Dalšími organizačními záležitostmi se zabývá jednací řád RUZR, který se dělí do kapitol s následujícími názvy:

1. Obecné

2. Stálé a zvláštní komise – způsob vytváření a fungování

3. Plénum RUZR, kvóra, postupy svolávání zasedání

4. Sekretariát RUZR

Pro výklad ústavy jsou klíčové zejména články 19 a 20, které jsou součástí kapitoly třetí. Tyto články totiž stanovují způsob jednání RUZR v případech sporu o obsah návrhu zákona mezi parlamentem a RD. Jsou v následujícím znění:

¹⁹⁵ مجمع تشخیص مصلحت نظام (*Jmenovací dekrety Nejvyššího vůdce – RUZR*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022]. <<http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=422>>.

Článek 19: Plénium RUZR jedná o sporných usnesení parlamentu a RD (dle článku 112 ústavy). Schválená rozhodnutí RUZR jsou platná, pokud byla přijata 2/3 většinou přítomných hlasujících členů. Počet přítomných členů musí dosahovat minimálně 2/3 všech členů.

Článek 20: V případech souvisejících s přezkumem a řešením problémů systému (dle článku 110 ústavy, věty osmé), stanovení obecných politik režimu (dle článku 110 ústavy, věty první) a ostatních záležitostí postoupených Nejvyšším vůdcem RUZR (dle článku 112, část druhá), Shromáždění jedná v plénu vyjma členů sekce islámských právníků RD. To neplatí, jestliže je člen sekce islámských právníků RD dle jmenovacího dekretu Nejvyššího vůdce zároveň vybranou osobností.¹⁹⁶

Fungování RUZR je dle současného nastavení opět velmi tendenční a závislé na konzervativním jádru režimu. Nejvyšší vůdce disponuje zásadní diskrecí v určování většiny členů celého orgánu. Demokraticky volenými členy RUZR jsou pouze prezident a předseda parlamentu, přičemž ani tito vzhledem ke kontrole kandidatur prostřednictvím RD nejsou vybíráni ve zcela svobodných volbách. V tomto ohledu je zároveň záhodno zdůraznit nevyváženost debaty ohledně sporné legislativy definované v článku 19 jednacího řádu RUZR a silné propojení RUZR s RD. Zatímco parlamentní síly v rámci tohoto tělesa v debatě mohou disponovat pouze hlasy předsedy parlamentu a předsedy parlamentní komise, které se zákon týká, případně prezidenta a relevantního ministra, v RUZR zasedá hned šest členů RD. Již v tomto základním nastavení je zjevné, že konzervativní pojistka režimu v podobě RD má silnější pozici a RUZR tak je předurčena k tomu rozhodovat spíše ve prospěch konzervativních sil.

2.3. Působení Rady dohlížitelů za Chátamího reformistického prezidentství

Podle mých zjištění lze říci, že reformní snahy prezidenta Chátamího systémově ztroskotávaly na konzervativních pojístkách režimu, jakými RD a RUZR jsou. Klíčovým aktérem v těchto sporech byla RD, jejíž přezkum přijímané legislativy podstatně limitoval či úplně zamezoval prosazování Chátamího volebního programu či jeho myšlenek obecně. RD za účelem boje proti Chátamího reformním snahám využila většinu článků ústavy, které podle ní byly v rozporu s reformisty přijímanou legislativou a ve svém přezkumu se na ně obracela. RD vyjádřila svůj nesouhlas s 232 zákony, které jí byly parlamentem postoupeny k přezkumu.¹⁹⁷ Počet článků

¹⁹⁶ Tento systém dvojího jmenování dává Nejvyššímu vůdci možnost vybrat si své specifické spojence z RD a posílit jejich rozhodovací pravomoc v rámci RUZR. V současné RUZR toto zvláštní postavení patří Ahmadu Džannatímu, tajemníkovi RD a blízkému spojenci Nejvyššího vůdce Chámeneiho.

¹⁹⁷ Vzhledem k neexistenci statistik souvisejících s legislativou, která byla dle RD nesporná, a nesprávně

ústavy, které byly využity ke konfrontování vládní legislativy, dosáhl čísla 98 z celkových 177 článků. Vedle toho je nutné uvést, že do této statistiky není započítán rozpor s islámským právem. Tento rozpor RD dle své argumentace považuje za spornou kategorii *per se*, neboť islámské právo představuje klíčový inherentní princip prostupující celou ústavou, který je nutné dodržovat v rámci logiky celého systému neustále, nikoli jen na základě článku 4. Ve své rozhodovací praxi se RD v případech rozporu přijímané legislativy s islámským právem tak neodvolává se na článek 4 ústavy, jehož použití by případně dávalo jakýmkoli rozporům obdobného charakteru ústavněprávní základ, ale přímo uvádí rozpor „*se šari’ou*.”¹⁹⁸ *Obiter dictum*, tedy právní odůvodnění rozhodnutí RD a aplikace konkrétního článku je uváděno v krátké formě, mnohdy jen v podobě několika vět. RD tak nedává, a pravděpodobně ani nechce dát, příliš nahlédnout do svého právního uvažování. Svá rozhodnutí a volbu konkrétních článků podává spíše jako faktickou záležitost.

Ačkoli se RD ve svém rozhodování během Chátamího dvou funkčních období dotkla hned 98 článků ústavy, mezi těmito články byly některé využívány mnohem frekventovaněji. Pět nejčastěji využívanými spornými body, o něž se RD ve své kritice přijímané legislativy za Chátamího vlády opírala, byly tyto:

1. Článek 75. Vznese v 72 případech.
2. Islámské právo. Vznese v 63 případech.
3. Článek 85. Vznese v 53 případech.
4. Článek 3, odstavec 9. Vznese v 32 případech.
5. Článek 139. Vznese ve 28 případech.

Nejvyužívanějším článkem ústavy za Chátamího vlády byl článek 75, který klade důraz na racionální hospodaření vlády a vyrovnaný rozpočet:

Článek 75: Návrhy a změny zákonů členy parlamentu či změny vládních nařízení vedoucí ke snížení příjmů či zvýšení výdajů státního rozpočtu mohou být představeny pouze tehdy, pokud

fungujícím filtrem v databázi RD by nebylo bez vynaložení podstatného úsilí možné zmapovat každoroční poměr nesporných a sporných zákonů. Pro zajímavost však uvádím statistiku, pro kterou jsem nasbíral dostatek dat., že mezi 3. srpnem 2004 a 3. srpnem 2005, tedy v posledním roce druhého Chátamího mandátu, bylo 110 zákonů považováno RD za nesporné, 34 zákonů pak bylo označeno za sporné. Lze tak říci, že rozporován byl zhruba každý čtvrtý legislativní dokument, který byl RD předložen k přezkumu.

¹⁹⁸ *Šari’a* je tradiční označení islámského práva v arabském jazyce.

jsou v nich zároveň definovány způsoby, jakými lze kompenzovat snížené příjmy či vyrovnat zvýšené výdaje.

Tento článek je dle míry své kontestace poměrně citlivým místem íránské ústavy, na němž RD mohla efektivně ovlivnit přijímanou legislativu a případně zamezit jejímu vstupu v platnost na základě její ztrátovosti. Lze říci, že tímto článkem dal ústavodárce RD k dispozici poměrně nestandardní a velmi silný nástroj k ovlivňování fiskální politiky a učinil z politického rozhodování o státních příjmech a výdajích v rámci parlamentu a vlády otázku vyžadující nejen soudní dozor, ale přímo soudní názor na způsob hospodaření státu a strukturalizaci jeho příjmů a výdajů. RD tak mohla tento článek ústavy používat nejen k vyjádření své nespokojenosti s návrhy zákona o rozpočtu¹⁹⁹ jako takovými, ale mohla případně zastavit, nebo alespoň zpomalit populární kroky vlády. Tento fakt dobře ilustrují dva případy, a sice rozhodnutí Rady dohlížitelů (dále jen „RRD“) 9/9/2003 o zákazu mučení a RRD 16/3/2004 o zřízení veřejných knihoven.²⁰⁰ Ač oba diametrálně odlišné zákony nakonec legislativním procesem prošly v pozměněné podobě, v obou případech byly akcentovány zvýšené výdaje státní pokladny a jejich neopodstatněnost. Tyto střety ukazují na neochotu konzervativních režimních kruhů ustoupit z některých svých ideových pozic, ale současně nemožnost jít do přímé ideové konfrontace s reformisty kvůli převládajícím názorům na tato témata ve společnosti. Zatímco blokování zákazu mučení lze chápat jako prosazování odlišného, konzervativního pohledu na trestání zločinců, neochota podpořit veřejné knihovny zas ukazuje na monopolizační snahy duchovenstva v oblasti vzdělávání a literatury. Zároveň by však vzhledem ke kontextu celospolečenské nálady a debaty o daných tématech přímý střet konzervativních názorů s názory liberálními byl pro celkovou neobhajitelnost konzervativních výroků neudržitelný, což mohlo vést RD právě k chytrému řešení využití článku 75. Implementace ze své podstaty populárních zákonů tak mohla být oddálena, nikoli však z důvodů myšlenkových, nýbrž z důvodů finančních, což v rámci veřejného mínění lze považovat za šetrnější postup. Nelze však vyloučit, že v některých jiných případech se skutečně mohlo jednat o zamezení nadměrných státních výdajů.

¹⁹⁹ Během Chátamího vlády RD takto učinila s devíti různými zákony o rozpočtu, které zároveň opakovaně parlamentu vracela k dalším úpravám.

²⁰⁰ Datum zveřejnění či schválení íránských dokumentů pro lepší chronologickou orientaci čtenáře převádím z datumů podle íránského solárního islámského kalendáře na datумы dle gregoriánského kalendáře. Číním tak pomocí převodníku dostupného na těchto stránkách:

https://www.iranchamber.com/calendar/converter/iranian_calendar_converter.php.

Druhou nejspornější záležitostí byly principy islámského práva. Využití argumentu islámského práva zcela nepochybně dává RD k dispozici další mocný nástroj, na který nemohou zákonodárci z podstaty systému mít jakýkoli efektivní právní protiargument, neboť RD je držitelem monopolu na přezkum kompatibility s islámským právem. Tento fakt v kombinaci s realitou, že islámské právo ve své právní síle fakticky stojí nad ústavním pořádkem, umožňuje RD rozporovat celou řadu zákonů, aniž by k takovému musela uvádět ve svém *obiter dictu* jakoukoli zevrubnější argumentaci vyjma faktického konstatování rozporu. Pokud nicméně bylo v RRD uvedeno odůvodnění, pak bylo uvedeno ve věcech finančních z důvodu potenciální lichvy.

Třetím nejspornějším článkem byl článek 85, který se zabývá převodem určitých legislativních pravomocí:

Právo na členství v parlamentu je spojeno s konkrétním jednotlivcem a není převoditelné. Parlament nemůže převést své legislativní pravomoci jednotlivci nebo komisi. Pokud je to však nutné, parlament může delegovat tvorbu určitých zákonů svým komisím, a to s ohledem na článek 72. V takovém případě budou dané zákony implementovány pouze na omezený časový úsek stanovený parlamentem a jejich platnost na dobu neurčitou závisí na schválení v hlasování parlamentu jako celku.

Stejně tak může parlament v souladu s článkem 72 delegovat příslušným komisím svou pravomoc ke schvalování stanov organizací, podniků, společností či vládních institucí, nebo tuto pravomoc může delegovat vládě. V takovém případě nesmí být vládní souhlas s vydávaným zákonem v nesouladu se státním náboženstvím či ústavními principy, což bude stanoveno Radou dohlížitelů v souladu s článkem 96. Vedle toho tento vládní souhlas nesmí být v rozporu se zákony či dalšími právními předpisy státu. S prováděním tohoto souhlasu k implementaci musí být seznámen předseda parlamentu. Předsedovi parlamentu musí být dále oznámeno, že implementovaný zákon není v rozporu s výše zmíněnými prameny práva.

Tento poměrně složitě konstruovaný článek ve své konečné dikci umožňuje efektivně vnášet RD procesní námitky vůči legislativnímu procesu. Ve mnou zkoumaných *obiter dictis* jsem zjistil, že námitky RD často ukazovaly na nezpůsobilost vydávajícího orgánu k vydání daného předpisu. Zatímco v řadě rozhodnutí RD kritizovala parlament, že přijal zákon, k jehož přijetí byla příslušná pouze určitá vládní komise, v jiných případech naopak RD vytýkala určitým komisím, že neměly dostatečné zmocnění k vydání daného předpisu. RD tak pomocí tohoto

článku dokázala především zpomalit zákonodárný proces, mohla tím však umožnit i jisté „přílepkové“ změny v textu zákona.²⁰¹

Čtvrtým nejčastěji rozporovaným článkem byl článek 3, odstavec 9:

Za účelem dosažení cílů stanovených v článku 2, je íránská vláda povinna věnovat dostatek prostředků pro splnění níže stanovených úkolů:

(...)

9) Odstranění všech forem nežádoucí diskriminace a poskytnutí rovných příležitostí všem, a to jak ve sféře hmotné, tak duchovní.

Otázka diskriminace je v rámci soudních rozepří častým argumentem. Jelikož se v rámci RRD kvůli restriktivnímu rozsahu odůvodnění opět nedozvídáme, jakým způsobem a vůči komu byly dané přijímané zákony diskriminační, není možné říci, zda šlo o režimní zdržovací taktiku proti přijetí zákona, nebo RD svou argumentací skutečně pomáhala určitým skupinám obyvatel.

Pátým z nejčastěji rozporovaných článků byl článek 139:

K vypořádání pohledávek souvisejících s veřejným a státním majetkem, nebo postoupení dané záležitosti k rozhodčímu řízení je nezbytný souhlas Rady ministrů a parlament musí být o této záležitosti informován. V případě, že jedna ze stran je cizincem, nebo v důležitých vnitrozemských případech, je zároveň nezbytný souhlas parlamentu. Podrobnosti stanoví zákon.

Tento článek byl vyvoláván především v případech, kdy byl RD předložen návrh mezinárodní dohody, která zahrnovala řešení sporů. Íránský postoj k mezinárodním arbitrážím je velmi nedůvěřivý. Írán není ochoten postupovat své státní příslušníky mezinárodní arbitráži, ať už z důvodů ideologických, tak z důvodu převládajícího právního názoru na přeshraniční spory. Opět se však ze strany RD jednalo o protichůdný proces vůči Chátamího politice, která byla politikou představující oteplení v íránských zahraničních vztazích a zvětšující se íránské otevřenosti vůči mezinárodní scéně.

Působení RD za Chátamího prezidentství lze označit za proaktivní a v mnoha ohledech konfrontační vůči prezidentově administrativě i parlamentu. Ač většina zákonů přijímaná za

²⁰¹ Za Chátamího vlády byl nejplošněji konfrontovaným zákonem návrh změny jednacího řádu parlamentu (RRD 21/10/1999). Předkládaná změna měla zjednodušit a zrychlit práci poslanců a zpřehlednit legislativní proces, a to i ve světle komplikovaného legislativního procesu stanoveného článkem 85. RD jej nicméně shledala sporným ve 29 článcích ústavy a několikrát jej parlamentu vrátila. Po několikanásobné výměně návrhu zákona mezi parlamentem a RD byl daný dokument předložen k posouzení RUZR. Ta jej nakonec schválila ve velmi okleštěné podobě, což znamenalo, že převládající systémové problémy nebyly odstraněny.

Chátamího éry byla schválena, v klíčových otázkách byla RD schopna zasáhnout a svou interpretací ústavy zamezit přijetí zákona v původní podobě. Konečná znění takto pozměněných zákonů se tak zpravidla mohla velmi odlišovat od původního záměru zákonodárců.

2.4. Působení Rady pro určování zájmů režimu za Chátamího reformistického prezidentství

Působení RUZR bylo během Chátamího reformního prezidentství poměrně intenzivní. Tak jako RD, i RUZR svými obecnými politikami režimu či rozhodnutími ve sporech mezi RD a parlamentem ovlivňovalo směřování Chátamího vlády.

V rámci obecných politik režimu (dále jen „OPR“) byla však RUZR na počátku Chátamího prezidentství překvapivě umírněná, byť tento přístup odpovídal celkovému trendu mezi konzervativními silami. Zpočátku byly konzervativní síly Chátamího vítězstvím totiž zaskočeny, posléze se však osmělily a začaly klást reformistickému prezidentu překážky a komplikovat tak jeho reformní úsilí. To je patrné i v textech OPR, které je nezbytné považovat za součást ústavního pořádku. První publikovaný text OPR za Chátamího prezidentství byl zveřejněn dne 3. října 1998²⁰², tedy po více než roce, co se Chátamí ujal prezidentského úřadu.²⁰³ Tato OPR se týkala přístupu k internetu a IT sektoru, zejména pak regulace internetového obsahu, což zjevně představovalo vymezení se RUZR vůči uvolnění cenzurních opatření v Íránu a větší dostupnosti svobodných informací na internetu.²⁰⁴ Tentýž den byla publikována OPR zabývající se energetikou, zejména ropným průmyslem. Další OPR byla zveřejněna 13. ledna 1999 v souvislosti s ekonomickou bezpečností, zejména pak ohledně podpory podnikání a investic legálními prostředky. Všechny tyto OPR však byly poměrně vágní a ač svým způsobem na Chátamího hodnotově apelovaly, kromě obecných doporučení nic dalšího nepřinášely.

Významný bod v přístupu RUZR k Chátamího administrativě představovala OPR z 2. května 1999, která se zabývala zásadami třetího pětiletého rozvojového plánu. Nejvyšší vůdce Chámenei ji adresoval přímo prezidentu Chátamímu a uvedl v ní celou řadu apelů, které

²⁰² Datum zveřejnění či schválení íránských dokumentů pro lepší chronologickou orientaci čtenáře převádím z datumů podle íránského solárního islámského kalendáře na datумы dle gregoriánského kalendáře.

²⁰³ مجمع تشخیص مصلحت نظام (*Obecné politiky režimu – RUZR*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022]. <<http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=402>>.

Zde je nutné uvést, že tento text byl prvním od 9. listopadu 1993, kdy byly oficiálně publikovány OPR související s druhým pětiletým rozvojovým plánem. Od té doby dle mého pátrání nebylo v databázi nic dalšího publikováno, a to až do druhého roku Chátamího mandátu v roce 1998.

²⁰⁴ مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 3/10/1998*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022]. <<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=515>>.

jednoznačně ukázaly na snahu konzervativců omezit reformy. Vedle hodnot jako sociální spravedlnost či právní stát bylo akcentováno zejména udržování a rozvoj hodnot Islámské revoluce, uctívání odkazu Chomejního nebo dohled nad veřejnými médii.²⁰⁵ Důležitost této OPR tkví zejména v tom, že mohla soudním orgánům včetně RD pomoci zintenzivnit boj proti svobodě tisku či projevu. Po této poměrně významné OPR byla publikována řada dokumentů, které opět spíše zdůrazňovaly nutnost rozvoje v konkrétních odvětvích.²⁰⁶

Další významné OPR byly vydány 18. listopadu 2000 a 27. ledna 2001. První zmíněná OPR hovořila o reformě soudnictví, jehož řízení měla být zjednodušena a zrychlena, zároveň mělo dojít k výrazným investicím do soudního aparátu, aby byly adekvátně naplňovány povinnosti soudnictví stanovené ústavou v článcích 156, 157 a 158.²⁰⁷ Druhá OPR se pak zabývala politickou spoluúčastí veřejnosti, konkrétně jejím rozvojem na všech úrovních či posílením suverenity lidu na úkor vlády.²⁰⁸ Vydání obou těchto OPR lze vnímat jako snahu konzervativních sil o posílení svých pozic pro boj s reformismem ve volebních letech 2000 a 2001.

Během roku 2001 byla vydaná ještě jedna OPR, a sice dne 29. prosince byla publikována OPR související se strategickými oblastmi jako bezpečnost, zahraniční politika a ekonomika, nicméně její obsah je dosud tajný. V roce 2002 byly schváleny OPR věnující se urbanistickému plánování (OPR 19/10/2002), bytové politice (OPR 23/11/2002) a obecné soudní politice (OPR 20/10/2002), jejíž text byl téměř totožný s OPR 18/11/2000. V roce 2003 lze za důležité považovat schválení dvojbalíčku OPR ze dnů 18. října a 1. listopadu. První uvedená OPR představovala 20letou vizi rozvoje Islámské republiky Írán, k čemuž byla pak připojena druhá OPR jakožto čtvrtý pětiletý rozvojový plán. Tyto dokumenty společně apelovaly na Chátamího vládu, aby budovala íránskou hrdost, chránila odkaz Chomejního či dbala na ekonomický rozvoj, dosahování sociální spravedlnosti, posílení ochrany rodiny nebo rozvoj venkova. Za podstatná lze označit ustanovení zdůrazňující nutnost boje proti „cizí kulturní invazi“ a

²⁰⁵ مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 2/5/1999) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=518>>.

²⁰⁶ Byly publikovány tyto OPR: OPR 23/5/1999 o ochraně přírodních zdrojů, OPR 31/7/1999 o hospodaření s vodou, OPR 9/10/1999 o rozvoji hornictví, OPR 22/1/2000 o ochraně etnik a náboženství, OPR 22/4/2000 o rozvoji a regulaci dopravy.

²⁰⁷ مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 18/11/2000) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=525>>.

²⁰⁸ مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 27/1/2001) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=526>>.

„odhalování spiknutí nepřátel“. ²⁰⁹ Posledním OPR přijatým v roce 2003 bylo OPR ze dne 29. listopadu zabývající se podporou investic.

S ústavou pracuje OPR 1/5/2004, která hovoří o nutnosti upravit státní hospodářskou politiku určenou článkem 44 ústavy. ²¹⁰ V této OPR se RUZR kladně vyjádřila k pokračující privatizaci a zefektivňování státního hospodaření. Vláda se podle této OPR má zdržet jakéhokoli dalšího rozšiřování státního sektoru, a naopak podporovat růst sektoru družstevního a soukromého. ²¹¹ Dikce výše zmíněného dokumentu byla podpořena další OPR, která tentokrát apelovala na reformu daňového systému a snížení závislosti na příjmech z ropy. ²¹² V závěru Chátamího druhého prezidentského mandátu byly přijaty tři další OPR, které se zabývaly systémem podpory vysokého školství a vědy (OPR 5/3/2005), prevencí proti následkům přírodních katastrof (23/4/2005) ²¹³ a modernizaci zemědělství (2/7/2005).

Za Chátamího vlády RUZR vydala a zveřejnila obsah 23 dokumentů OPR. Většina z vydaných OPR mohla a měla ovlivnit přijímanou legislativu v konkrétních odvětvích, zároveň ale tyto dokumenty měly vyslat signály Chátamího vládě, jakým směrem by se měla ubírat a naopak jakých záležitostí se vyvarovat. Některé z OPR, např. přijímané pětileté rozvojové plány, pak mohly mít významnější dopad i na interpretaci ústavy jako takové, neboť mohla být výkladově přizpůsobována dobovým cílům režimu. Výkladu ústavy se sice explicitně dotkla pouze jediná OPR, a sice OPR 1/5/2004 významně ovlivňující výklad článku 44 ústavy, který definoval

²⁰⁹ مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 20letá vize rozvoje Íránu) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=530>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 1/11/2003) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=531>>.

²¹⁰ Článek 44 ústavy: Hospodářství Islámské republiky Írán se skládá ze tří sektorů: státního, družstevního a soukromého, a je založena na systematickém a důkladném plánování.

Státní sektor se skládá ze všech průmyslových odvětví velkého rozsahu, mezinárodního obchodu, cenných kovů, bankovníctví, pojišťovnictví, energetiky, přehrad a rozsáhlých zavlažovacích systémů, rozhlasu a televize, pošty, telegrafních a telefonních služeb, letectví, námořní dopravy, železnic, dálnic a další související infrastruktury; všechny tyto záležitosti jsou vlastněny a spravovány státem.

Družstevní sektor se skládá z družstevních společností a podniků zabývajících se výrobou a distribucí ve městech i na venkově, a to v souladu s islámskými kritérii.

Soukromý sektor se skládá z činností souvisejících se zemědělstvím, chovem zvířat, průmyslem, obchodem a službami, které doplňují ekonomické činnosti státního a kooperativního sektoru.

Vlastnictví v každém z těchto tří sektorů je chráněno zákony Islámské republiky Írán v rozsahu, který se nepříčí islámskému právu, přispívá k ekonomickému růstu a rozvoji státu a nepoškozuje společnost. Další podrobnosti stanoví zákon.

²¹¹ مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 1/5/2004) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=563>>.

²¹² مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 11/12/2004) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=564>>.

²¹³ Z textu této OPR je patrné, že se jednalo o reakci RUZR na Bamské zemětřesení. K této katastrofě došlo 26. prosince 2003, při níž byl zasažen jihovýchod Íránu zemětřesením o síle 6,6 RichtEROVY škály. Údaje hovoří přibližně o 30 tisících mrtvých a desítkách až stovkách tisíc zraněných.

způsob členění íránského hospodářství, celkově je však všechny OPR nutné vnímat jako další předpisy ústavního pořádku. To znamená, že tyto předpisy vytvářené tradičními konzervativními silami mohou *ad hoc* výrazně ovlivnit vládní a parlamentní legislativní aktivity, neboť mohou být přijaty za účelem umělé tvorby legislativních překážek a cíleně tak zamezit přijetí konkrétních předpisů pro rozpor s ústavním pořádkem.

Pokud jde o řešení sporů mezi RD a parlamentem, RUZR vydala celkově 38 rozhodčích stanovisek (dále jen „RS RUZR“), přičemž obsah 28 z nich byl zveřejněn, obsah 10 z nich nikoli.²¹⁴ To znamená, že zhruba každý šestý zákon, který byl rozporován RD, byl postoupen RUZR k vydání RS. Z obsahu 28 zveřejněných rozhodnutí²¹⁵ vyplývá, že RUZR parlamentní legislativu po námitce RD schvalovala s výtkami a zpravidla implementovala změny navržené RD, v řadě případů nicméně hledala kompromisní řešení. Celkově lze říci, že všechna zveřejněná RS RUZR nějakým způsobem původní parlamentní návrh pozměňovala. Zevrubná argumentace a *obiter dictum* v důvodové části RS RUZR však chybí, je tedy obtížné zhodnotit konkrétní interpretační práci RUZR s ústavou, byť se na ni v řadě případů RUZR zběžně odkazuje. Důvod zveřejnění většiny RS RUZR lze spatřovat ve společenských a politických dopadech veřejnosti daného RS. Prostřednictvím těchto RS dával režim veřejnosti totiž takticky najevo, jaké otázky či politické zájmy se mu přičí a jak bude proti jejich prosazování případně zakročeno. Je zároveň nutné říci, že podstata těchto RS RUZR zveřejnění svědčila, neboť se nejednalo o vnitrorežimní mocenský boj, ale o boj ideologický a myšlenkový.

²¹⁴ مجمع تشخیص مصلحت نظام (RS RUZR - seznam) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=403>>.

²¹⁵ Za Chátamího vlády byla zveřejněna tato rozhodná stanoviska: RS RUZR 13/11/1999 o nutnosti pečlivého posouzení stížností zamítnutých kandidátů v různých volbách, RS RUZR 8/4/2000 o kontrole jednacího řádu parlamentu, RS RUZR 11/2/2001 o návrhu rozpočtu, RS RUZR 10/5/2001 o kontrole jednacího řádu parlamentu, RS RUZR 6/10/2001 o zákoně o sociálním zabezpečení, RS RUZR 7/11/2001 o návrhu změny zakládací listiny Obchodní a rozvojové banky Organizace ekonomické spolupráce, RS RUZR 25/5/2002 o zahraničních investicích, RS RUZR 8/6/2002 o návrhu dohody o námořní spolupráci mezi Íránem a Sýrií, RS RUZR 8/6/2002 o návrhu dohody o spolupráci mezi Íránem a Slovinskem, RS RUZR 22/6/2002 o novelizaci občanského zákoníku, RS RUZR 6/7/2002 o návrhu dohody o justiční spolupráci mezi Íránem a Sýrií, RS RUZR 20/7/2002 o novelizaci občanského zákoníku, RS RUZR 3/8/2002 o návrhu obchodní dohody mezi Íránem a Ukrajinou, RS RUZR 17/8/2002 o příjmech sportovních organizací, RS RUZR 4/1/2003 o přistoupení ke COTIF, RS RUZR 18/1/2003 o návrhu dohody o extradici mezi Íránem a Uzbekistánem, RS RUZR 14/3/2003 o návrhu rozpočtu, RS RUZR 22/4/2003 o návrhu dohody mezi Íránem a právním výborem Asijsko-africké organizace právního poradenství o zřízení arbitrážního centra v Teheránu, RS RUZR 24/5/2003 o zákonu o převodu nemocnice Šahída Beheštího v Qomu Nadaci mučedníka islámské revoluce, RS RUZR 7/6/2003 o změně zákona o postupu obecných a revolučních soudů, RS RUZR 29/11/2003 o novelizaci občanského zákoníku, RS RUZR 27/12/2003 o stanovení krvavých peněz (*díja*) pro náboženské menšiny, RS RUZR 5/6/2004 o změně výdajů uvedených ve třetím pětiletém rozvojovém plánu, RS RUZR 19/6/2004 o změně výdajů uvedených ve čtvrtém pětiletém rozvojovém plánu, RS RUZR 3/7/2004 o změně zákona o státní službě, RS RUZR 11/11/2004 o organizaci zdravotnictví, RS RUZR 18/2/2005 o konání výběrových řízení, RS RUZR 7/5/2005 o změně rozpočtu.

2.5. Působení Rady dohlížitelů za Ahmadínežádova neokonzervativního prezidentství

Mé předpoklady, že za Ahmadínežádovy vlády mělo dojít k poklesu aktivity RD z důvodu Ahmadínežádovy příslušnosti spíše ke konzervativním, respektive neokonzervativním myšlenkovým kruhům, se nepotvrdily. Z mých statistických zjištění naopak vyplývá fakt, že Ahmadínežádova příslušnost k silám nového konzervativního proudu a novým, mladým garniturám nikoli vzešlým z řad duchovenstva a revolučního establishmentu, byla tradičním konzervativním silám na obtíž. Zde je totiž nezbytné si uvědomit fakt, že se tradiční konzervativní síly nástupu neokonzervativců obávaly a vynakládaly podstatné úsilí, aby je u moci neokonzervativci nenahradili. Ačkoli byla tedy Ahmadínežádova administrativa konfrontována v RRD s počtem článků ústavy celkově menším o deset (88 bez islámského práva), RD vyjádřila svůj nesouhlas ve 253 případech přijímaných zákonů. To naopak bylo o 21 více než za působení prezidenta Chátamího. Částečně se také proměnila skladba konfrontovaných článků ústavy, byť je nutné zároveň uvést, že tři nejfrekventovanější články (tj. 75, 85 a islámské právo) setrvaly v čele statistik jako za Chátamího vlády.

Pět nejčastěji rozporovaných článků za Ahmadínežádovy vlády byly tyto:

1. Článek 75. Vznesen v 63 případech.
2. Článek 85. Vznesen v 60 případech.
3. Islámské právo. Vzneseno ve 48 případech.
4. Článek 77. Vznesen ve 44 případech.
5. Článek 60. Vznesen ve 39 případech.

U článků 75 a 85 se kvůli jejich četnému využívání ze strany RD i za Ahmadínežádova prezidentsví potvrzuje fakt, že se jedná o pro režimní orgány výhodné články z hlediska jejich univerzality a možnost vyjádření právního nesouhlasu s přijímanou legislativou, případně zamezení posilování pozic neokonzervativců. Ač již ze své podstaty tyto články vybízí k četnému využívání, je zjevné, že se v disentaní praxi RD osvědčily. Naproti tomu v kategorii islámského práva došlo ve srovnání s Chátamího érou k určitému poklesu, který lze pravděpodobně přičítat snížení počtu navrhovaných liberálních zákonů, které by dle posouzení RD ohrožovaly islám, respektive se přičily jeho myšlenkám. V tomto ohledu si dané skupiny konzervativců byly do jisté míry podobné, nicméně i tak RD využívala argument „*šarí'ou*“ poměrně často, neboť interpretace islámského práva též umožňovala tradičním konzervativním silám zabránit neokonzervativcům získat nebezpečnou politickou trakci.

Čtvrtým nejčastěji využívaným článkem RD za Ahmadínežádova prezidentství byl článek 77:

Mezinárodní dohody, protokoly a smlouvy musí být schváleny parlamentem.

Tento článek byl za Ahmadínežádovy éry opět využíván k limitaci akceptaci některých mezinárodních dohod. V tomto ohledu nahradil článek 139, který byl v této věci RD využíván za Chátamího éry. Zatímco za Chátamího prezidentského období byl článek 139 využit ve 28 případech, v Ahmadínežádově období tato frekvence poklesla na 19. Oproti tomu u článku 77 narostlo využívání RD za Ahmadínežáda poměrně rapidně, a to z celkových 3 případů za Chátamího na 44 případů za Ahmadínežáda. Jednoznačnou odpověď na tuto změnu v procesním postupu RD vůči mezinárodním smlouvám jsem nenalezl. Zdá se však, že za Ahmadínežádovy éry bylo mnohem složitější získat souhlas parlamentu s přijetím mezinárodních smluv., čehož RD zjevně využívala.

Článkem, který byl za Ahmadínežádovy vlády pátým nejčastěji využívaným, byl článek 60:

Funkce moci výkonné jsou vykonávány prezidentem a ministry, kromě těch, kterými ústava pověřuje Nejvyššího vůdce.

Tento článek ukazuje na růst kompetenčních sporů mezi Nejvyšším vůdcem a Mahmúdem Ahmadínežádem. Tyto spory souvisely s Ahmadínežádovým personálním výběrem ministrů, způsobem sestavování vlády a jejím vedením. Daný trend potvrzuje Ahmadínežádovu ochotu přijímanými zákony či rozhodnutími konfrontovat struktury tradičních konzervativců a poněkud násilně posílit pravomoci prezidenta tím, že prosazoval nové ústavní zvyklosti.²¹⁶ Ilustrativním případem, kdy došlo k přímému střetu mezi těmito dvěma významnými orgány íránského ústavního systému, byla situace demise jednoho z ministrů Ahmadínežádovy vlády. Zatímco prezident demisi přijal, Nejvyšší vůdce si přál, aby daný ministr pokračoval ve funkci, a proto jej do funkce vrátil. Prezident sice protestoval dočasným nevykonáváním svých vládních povinností, ničeho však nedosáhl.²¹⁷ Ahmadínežádova strategie neuspěla i v dalších případech, což potvrzuje právě frekventované využití tohoto článku.

²¹⁶ Jedná se o poměrně výrazný rozdíl s Chátamího administrativou. Chátamí se snažil chovat nízkoprofilově a neupoutávat na sebe a svou vládu pozornost, případně si nechtěl znepřátelit více lidí, než by bylo potřeba. Zatímco Ahmadínežád chtěl pravomoci prezidenta posílit prostřednictvím odlišného chování v pozici prezidenta a vytvářením nových ústavních zvyklostí, Chátamí se o posílení svých pravomocí pokoušel zcela legální cestou návrhu zákona. Článek 60 byl za jeho vlády aktivován ve 12 případech.

²¹⁷ KONARI, Ali Damavandi. Barresí-je monáz'e-je qodrat dar sáchtár-e Džomhúrí-je eslámí-je Írán [Studie mocenského konfliktu ve struktuře Islámské republiky Írán]. *Požúheš-e Melal*. 2015, 24 (2), s. 13-14.

Vydaná RRD za Ahmadínežádovy vlády částečně ukazují na nové trendy ve státní politice jako mocenský boj mezi tradičními konzervativci a neokonzervativci, částečně pak na nové strategie využití RD za účelem prosazování režimních myšlenek a stabilizaci či dokonce konzervaci celkového vývoje v zemi.

2.6. Působení Rady pro určování zájmů režimu za Ahmadínežádova neokonzervativního prezidentství

První OPR vydané za Ahmadínežádovy vlády bylo schváleno již týden po jeho nástupu k moci (OPR 13/8/2005), přičemž se zabývalo rozvojem konkurenceschopnosti íránského průmyslu. Oproti Chátamího vládě však RUZR byla celkově poněkud méně aktivní, neboť během dvou Ahmadínežádových mandátů vydala a zveřejnila obsah 16 OPR, což je oproti Chátamího dvěma prezidentským obdobím o 30 % méně. OPR 18/3/2006 se věnovala nutnosti rozvoje nezávislého soudnictví, nicméně konkrétní ústavní články v tomto případě daný dokument nevzýval. Dále byla publikována OPR 6/5/2006, kterou lze chápat jako Ahmadínežádův vděk svým voličům, neboť tato OPR zdůrazňovala nutnost adekvátní státní podpory rodinám mučedníků v podobě různých sociálních benefitů, propagaci kultu mučedníků ve veřejném prostoru nebo zvýšenou státní podporu organizací *Basídz*.²¹⁸ Ústavy, konkrétně jejího článku 44, se nicméně dotkla OPR 3/7/2006, která měla podpořit privatizaci státních podniků, respektive ji vůbec umožnit, neboť řada státních podniků dle tohoto článku ústavy formálně privatizována být nesměla.²¹⁹ Dále byly publikovány OPR 4/10/2006 vyzývající stát k boji proti návykovým látkám, OPR 5/5/2007 o zlepšení aspektů správního systému, zejména pak v oblasti odměňování zaměstnanců státní správy, a OPR 4/9/2007 o pasivní obraně země s ohledem na přípravu obrany proti útoku vnějšího nepřítele. Ani jedna z těchto OPR se však interpretace ústavy přímo nedotkla.

Dne 10. ledna 2009 byl publikován pátý pětiletý rozvojový plán. V něm Nejvyšší vůdce Chámenei přímo vyzval prezidenta Ahmadínežáda, aby se snažil splnit cíle 20leté vize rozvoje Íránu. Konkrétních článků ústavy se nicméně opět nedotkl vyjma obecného důrazu na její dodržování a respekt k principům islámu.²²⁰ OPR 23/11/2009 pak představuje pětiletý plán pro rozvoj soudnictví, který si klade za cíl zvýšení jeho efektivity, digitalizaci a lepší personalistiku. Za výjimečné lze považovat OPR 5/7/2010 o spotřebitelském chování, přičemž RUZR v něm

²¹⁸ مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 6/5/2006) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=570>>.

²¹⁹ مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 3/7/2006) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=763>>.

²²⁰ مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 10/1/2009) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=573>>.

hovoří o boji s rozmařilostí, plýtváním a luxusem, podporou energetických úspor či veřejné dopravy. Další vydaná OPR se zabývala těmito záležitostmi: bezpečnostní politika v oblasti zpravodajství (OPR 18/2/2011), zaměstnanost (OPR 18/7/2011), zvýšení životní úrovně (OPR 12/12/2011) a obranná soběstačnost (OPR 20/12/2011). OPR 11/2/2013 o národní výrobě se opět dotklo článku 44 ústavy, a sice nutnosti vyrovnaných rozpočtů ve státních, ale i soukromých podnicích. Posledním OPR vydaným za Ahmadínežádovy vlády bylo OPR 25/4/2013, které se zabývalo zásadami vzdělávacího systému. Kromě nových technologií ve školství a celkově větších investic v daném odvětví měla být napříč výukou zdůrazňována především islámská morálka a hodnoty revoluce počínaje odkazem Chomejního a konče ústavou.²²¹

Jak již bylo zmíněno výše, za Ahmadínežádovy vlády došlo ke snížení intenzity aktivit RUZR v oblasti OPR o 30 %. Zároveň si lze povšimnout například méně důrazného akcentu RUZR na boj proti svobodám tisku a projevu, jelikož Ahmadínežádova vláda proti těmto záležitostem sama skutečně bojovala. Nebylo tedy nutné, aby konzervativní pojistky režimu musely vykonávat nějakou výraznější činnost proti vládní politice.

V rámci vydávání RS RUZR ohledně sporů mezi parlamentem a RD také došlo k zajímavému vývoji. Zaprvé došlo k nárůstu počtu celkově vydaných RS, neboť za Chátamího vlády bylo vydáno 38 RS RUZR, za Ahmadínežádovy vlády 53 RS RUZR, což představuje nárůst přibližně o 40 %.²²² Zadruhé narostl počet RS RUZR, jejichž obsah nebyl zveřejněn. Za Chátamího vlády bylo nezveřejněno pouze 10 RS RUZR, za Ahmadínežádovy vlády jich nebylo zveřejněno 38, což představuje markantní 380% nárůst. Za zajímavý lze rovněž označit trend v dalším omezení argumentace RUZR v publikovaných RS, jejichž *obiter dictum* se fakticky stalo pouhou krátkou zprávou o rozhodování RUZR v dané věci bez obsírnější právní argumentace. Dále stojí za pozornost rychlejší proces rozhodování RUZR, neboť většina RS byla vydána

²²¹ مجمع تشخیص مصلحت نظام (OPR – 25/4/2013) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=582>>.

²²² V období Ahmadínežádovy vlády byla zveřejněna tato RS RUZR: RS RUZR 26/8/2006 o zákonu o školních budovách, RS RUZR 16/12/2006 o změně zákona o Nejvyšším správním soudu, RS RUZR 16/12/2006 o justiční spolupráci s Kazachstánem, RS RUZR 13/1/2007 o změně občanského zákoníku, RS RUZR 13/1/2007 o změně tiskového zákona, RS RUZR 13/1/2007 o změně novely tiskového zákona, RS RUZR 13/1/2007 o zákonu o bezpečnostních opatřeních, RS RUZR 2/6/2007 o návrhu dohody o extradici mezi Íránem a Ukrajinou, RS RUZR 2/6/2007 o návrhu dohody o extradici mezi Íránem a Kyrgyzstánem, RS RUZR 2/6/2007 o návrhu dohody o výměně odsouzených mezi Íránem a Ukrajinou, RS RUZR 2/6/2007 o návrhu dohody o výměně odsouzených mezi Íránem a Kyrgyzstánem, RS RUZR 1/7/2007 o zákonu o ochraně a využívání lesů a pastvin, RS RUZR 15/12/2009 o návrhu dohody o podpoře investic mezi členskými zeměmi Organizace ekonomické spolupráce, RS RUZR 7/2/2010 o návrhu dohody o justiční spolupráci v trestních věcech mezi Íránem a Indií, RS RUZR 12/5/2010 o návrhu dohody o výměně odsouzených mezi Íránem a Katarom.

v kompaktních souborech po dvou či více RS. Tyto trendy je možné připsat zásadnímu posunu ve vztazích prezidentovy administrativy s RUZR. Tím je fakt, že prezident Ahmadínežád byl ochoten jít do významnějšího sporu kvůli RRD, a to i na úroveň RUZR. Charakter daných sporů byl spíše strukturálně mocenský a na úrovni konfrontace mezi neokonzervativními a tradičně konzervativními kruhy. Zatímco prezident Chátamí a jeho reformistická garnitura byli vůči RUZR spíše opatrní a snažili se ji zbytečně nekonfrontovat v zájmu určitých mocenských kompromisů a za vědomí své slabé pozice v daném rozhodovacím procesu, prezident Ahmadínežád se pokoušel změnit rozložení moci uvnitř režimu právě tím, že se s RD i RUZR střetával a snažil se o oslabení jejich pozic. S tímto trendem ve vývoji pravděpodobně souvisí i fakt výrazného podílu neveřejných RS RUZR, neboť se v nich mohlo jednat o rozložení sil a řešení konfliktů uvnitř režimu. To byly nepochybně informace, jejichž zveřejnění si režim ovládaný duchovenstvem nemohl přát. Tento přístup je tak výrazně odlišný od přístupu RUZR za Chátamího vlády, kdy naopak si režim přál, aby byl dán veřejnosti na vědomí jeho postoj vůči určitým otázkám za účelem zamezení dalšího rozvoje reformistických myšlenek.

2.7. Posouzení role íránské ústavy z perspektivy Rady dohlížitelů a Rady pro určování zájmů režimu – srovnání prezidentských období Chátamího a Ahmadínežáda

Ústava v interpretaci RD a RUZR nepochybně hrála výraznou roli v obou zkoumaných prezidentských obdobích, byť kontext jejího využití se měnil. Na základě mých statistických zjištění byla ústava za Chátamího vlády těmito orgány především využívána za účelem zamezení pronikání poměrně liberálních, demokratizačních a reformních myšlenek do íránského právního řádu, které by mohly dle její perspektivy ohrozit jeho tradičně konzervativní a autoritářskou podstatu režimu. Tento fakt zejména reflektuje rozsáhlé portfolio ústavních článků využité k rozporování ústavnosti přijímaných zákonů, ale i RS RUZR přiklánějící se ve sporech mezi RD a parlamentem k interpretaci blízké RD, nebo obsah některých OPR vydaných RUZR. Všechny tyto záležitosti ukazují na výraznou opoziční aktivitu daných orgánů, jejímž účelem bylo zkomplikovat či úplně zamezit přijetí reformu. Nepotvrdila se však má očekávání, že za Chátamího vlády měly RD a RUZR vzhledem k reformistické charakteristice jeho vlády vyvíjet obecně výraznější aktivitu za účelem ochrany hodnot režimu, neboť za Ahmadínežáda bylo rozporováno více zákonů. K tomu došlo však z jiných důvodů než Ahmadínežádova skrytého reformního úsilí.

Prezidentské období Mahmúda Ahmadínežáda je charakteristické vnitrorežimním střetem mezi neokonzervativci a tradičními konzervativními strukturami. Na rozdíl od Chátamího vlády

Ahmadínežádova administrativa tedy sice nepřinášela výrazné myšlenkové změny od těch, které hájily orgány RD a RUZR, ale generovala problémy jiného charakteru. Ahmadínežád a jeho spojenci si dovoluovali jít do přímého střetu s establishmentem ovládaným tradičně konzervativními silami, které se vygenerovaly ještě za časů revoluce. Ahmadínežádovy neokonzervativní síly, které se postupně vytvořily až po revoluci a pocházely zpravidla z kruhů blízkým ozbrojeným silám, zejména pak Islámským revolučním gardám, se pokoušely inherentně nahradit tyto tradiční držitele moci z řad duchovenstva. Sám prezident Ahmadínežád se několikrát mocensky střetl s Nejvyšším vůdcem, jehož pravomoci vůči exekutivě svým vlastním výkladem praxe rozporoval a pokoušel se je oslabit. Tento pokus o narušení mocenského monopolu původních duchovenských struktur se nicméně ukázal jako neúspěšný, neboť RD i RUZR byly schopny využít svých privilegovaných pozic a vyvinout dostatečné úsilí na to, aby tento vnitrorežimní pokus o změnu garnitur zastavily.

Zajímavým trendem v oblasti vydávání RRD, potažmo RS RUZR byla druhá volební období obou prezidentů. Jak za Chátamího, tak Ahmadínežádovy vlády došlo v období druhého mandátu k nárůstu konfrontace s RD, potažmo RUZR. Zatímco v prvním volebního prezidenta Chátamího bylo rozporováno 96 zákonů, ve druhém období došlo k nárůstu přibližně o 42 % na 136 zákonů. Za Ahmadínežádova prvního volebního období bylo rozporováno 119 zákonů, ve druhém období pak 134, což představuje nárůst přibližně o 13 %. U prezidenta Chátamího lze daný trend částečně přičítat jeho součinnosti s reformistickým parlamentem zvoleným v roce 2000 a jejich společným pokusem o prosazení určité liberální legislativy. U obou prezidentů se pak nabízí tradiční vysvětlení, a sice že během druhého mandátu má daný jedinec poněkud „volnější ruce“, neboť se v následujících volbách nemůže ucházet o znovuzvolení. To v období prvního mandátu neplatí, tudíž v těchto případech prezident musel uvažovat poněkud strategičtěji a politicky udržitelně. U prezidenta Ahmadínežáda lze naopak zaznamenat jeho snahy o konfrontaci s Nejvyšším vůdcem a jeho spolupracovníky, k čemuž ho období druhého mandátu mohlo též vybízet. Role ústavy se tak v těchto obdobích v perspektivě RD zintenzivňovala, neboť bylo nezbytné čelit většímu počtu „útoků“ na systém ze strany exekutivy. Výmluvná data k tomuto poskytuje další statistika. Kromě nárůstu v počtu konfrontovaných zákonů totiž docházelo k intenzifikaci práce RD s ústavou. Za Chátamího prvního prezidentského období byl celkový součet rozporovaných článků 197, během jeho druhého mandátu však došlo k navýšení na 398, což představuje mezimandátově více jak dvojnásobný nárůst. U Ahmadínežáda mezimandátově nedošlo k tolik rapidnímu nárůstu, což ale lze přičítat schvalovaným pozůstatkům Chátamího legislativy, která byla v legislativním

procesu přenesena do prvního funkčního období prezidenta Ahmadínežáda. Zatímco tedy v prvním funkčním období prezidenta Ahmadínežáda byl celkový součet konfrontovaných článků 292, ve druhém došlo k navýšení na 347, což představuje téměř 19% nárůst. Důležitost ústavy v rozhodovacím procesu RD je díky této statistice tak nezpochybnitelná.

Pokud jde o činnost RUZR, v ní je role ústavy poněkud méně výrazná než u RD. Vliv RUZR na zákonodárny proces může být podstatný, a to ve dvou aspektech – legislativním a rozhodčím. Ač RUZR ústavu nevykládá, může její interpretaci sama legislativně ovlivnit cíleným vydáváním OPR, které jsou součástí ústavního pořádku a RD z jejich obsahu může čerpat při identifikaci sporných bodů v navrhovaných zákonech. Případný rozpor s OPR je dle interpretace RD totiž důvodem k rozporu s ústavou, konkrétně s článkem 110, odstavcem 1.²²³ Význam OPR v tomto ohledu tak tkví zejména v jejich právní síle, která je srovnatelná s ústavou. Druhým aspektem vlivu RUZR na zákonodárny proces je vydávání RS. Nicméně zde je nutné uvést, že RUZR s ústavou ve svých RS sice pracuje, avšak bez bližšího zkoumání zásahů RUZR v textech konkrétních zákonů není možné její interpretační činnost blíže analyzovat, neboť její RS neobsahují téměř žádná odůvodnění logiky přijatého RS. Svou činnost RUZR vykonávala zejména v závislosti na charakteru prezidentského období a typu konfrontace, již systém čelil. Zatímco za Chátamího vlády se jednalo o konfrontaci myšlenkovou, za Ahmadínežádovy vlády se jednalo o konfrontaci mocenskou. Oběma těmito konfrontacím s vlastními specifickými rysy se RUZR ve své rozhodovací praxi přizpůsobila a daná rozhodnutí podle politické potřeby buď zveřejnila, nebo je učinila tak říkajíc za zavřenými dveřmi. Role ústavy tak s ohledem na činnost RUZR spočívala především v jejích ustanoveních zakotvující další orgán, který je schopen systémově podporovat činnost RD a posilovat či bránit konzervativní pilíře režimu.

2.8. Role ústavy v režimu Islámské republiky Írán – posouzení role íránské ústavy na základě metodologie Ginsburga a Simpsera

Na základě analýzy činnosti RD a RUZR je možné konstatovat, že ústava určitou roli v íránském režimu hraje. Její role je pro íránský režim důležitá zejména v aspektech ochrany konzervativních myšlenkových pilířů a na nich vybudovaných mocenských struktur. Rozhodovací praxe RD a RUZR ukazuje na soustavnou a ve většině případů koherentní činnost těchto orgánů vedoucí buď k zamezování implementace případných nežádoucích změn

²²³ RD uváděla rozpor předkládaného zákona s článkem 110 za Chátamího prezidentství ve 12 případech, za Ahmadínežádova prezidentství ve 14.

do ústavního systému, nebo převzetí tohoto systému jako celku jistými jedinci, kteří jsou názorově či mocensky nekompatibilní s režimními strukturami.

Na základě dostupných dat, která jsem byl schopen získat při výzkumu pramenů, a informací z publikované akademické literatury, je možné určit, zda role ústavy v íránském režimu spadá do některé z definovaných kategorií Ginsburgem a Simpserem, a zda se tato role měnila v průběhu mandátů dvou různých prezidentů.

Již v úvodu této části lze vyloučit roli definovanou jako úprava výlohy. Íránská ústava nefunguje jako určitá clona před zahraničími vlivy a íránský režim nezabraňuje svým občanům „vidět ven z výlohy obchodu“, jak tuto roli definují Ginsburg se Simpserem. Íránská ústava se zároveň nepokouší pouze vytvářet dojem, že „zboží na pulty prodejny nedorazilo“, neboť RD i RUZR se jí ve své rozhodovací praxi napříč prezidentskými obdobími dovolávaly a pečovaly o ni. Ustanovení ústavy jsou vymáhána či nabízena občanům, pokud je takového konání režim schopen a je to pro něj výhodné. Práce s ústavou však v rámci íránského režimu nepředstavuje pouhý klam, který by významné orgány režimu svou činností neustále podporovaly a pak vykonávaly činnost zcela odlišnou od ústavních ustanovení. Jak RD, tak RUZR sice ve své činnosti zpravidla prosazovaly své, respektive režimní zájmy, avšak pravidla určená ústavním pořádkem do jisté míry legálně ctily a vymáhaly, neboť tak činily ve svém vlastním zájmu. Neexistence obecného respektu k textu ústavy by těmto orgánům fakticky ztěžovala výkon ochrany ústavy a režimu z ní vycházejícího.

Právě z hlediska rozsáhlé práce RD s ústavou ve své rozhodovací praxi, úzké provázanosti RUZR s celým systémem soudního přezkumu a současně s ohledem na reakce těchto orgánů na činnost Chátamího i Ahmadínežádovy administrativy, jejichž názory a cíle byly odlišné od těch režimních, si troufám tvrdit, že nejvíce odpovídající rolí je tzv. návod k obsluze. Dle definice Ginsburga a Simpsera tato role počítá s existencí více mocenských center v zemi a spory mezi nimi. Jednou z charakteristik této role je dokonce případná paralýza celého systému, jestliže by rozpory mezi mocenskými centry překonaly mez únosnosti. RD i RUZR svou rozhodovací praxí zachovávaly *status quo* a odrážely případné pokusy o změny jakéhokoli rázu ze strany obou zkoumaných administrativ. Ač daná role dle své definice chápe roli návodu spíše koordinačním způsobem, tj. stanovením zcela zjevných hranic mezi pravomocemi a povinnostmi konkrétních mocenských center, v íránské ústavě je tato koordinace kromě ústavy, která je v řadě konkrétních pravomocí nejednoznačná, vložena do rukou RD a RUZR a jejich rozhodovací činnosti. Právě RD a RUZR jsou schopny svou koordinovanou činností podle

politické nutnosti posouvat a stanovovat místy nejasné hranice textu ústavy, přičemž tato činnost je zpravidla prováděna v souladu s textem ústavy. Ač je samozřejmě nezbytné zdůraznit významnou systémově-silovou převahu RD i RUZR oproti částečně demokraticky voleným orgánům parlamentu či prezidenta, je v této chvíli zároveň nutné uznat fakt, že bez určitého respektu k textu ústavy a alespoň částečné snaze rozhodovat podle práva by zanikla obecná důvěra a snaha o posvěcení určité legislativní či exekutivní činnosti těmito režimními orgány. Důkazem tohoto respektu je jak pragmatický přístup prezidenta Chátamího, který se snažil získat pro své reformy požehnání těchto režimních, tak prezidenta Ahmadínežáda, který své snahy o vytvoření nové rozhodovací prezidentské praxe dostával až do stádia jednání před RUZR. Tato role byla tak mezi obdobími obou prezidentů konstantní.

Vyjma výše uvedené a převládající role ústavy v režimu Islámské republiky Írán je zároveň možné říci, že pro oba prezidenty do jisté míry plnila ústava roli modrotisku. Dle Ginsburga a Simpsera je modrotisk takovou rolí ústavy, která ukazuje na možný ideální stav věcí, nicméně stát jej není schopen z různých důvodů dosáhnout. Íránská ústava obsahuje dle názorů rozličných skupin občanů řadu nenaplněných ustanovení zabývajících se například sociálními či osobnostními svobodami, které se oba prezidenti snažili v souladu se svým programem a vizí naplnit. Zatímco prezident Chátamí bojoval zejména za ústavou proklamované osobnostní svobody a práva jako svoboda projevu, tisku či posílení práv žen, prezident Ahmadínežád se naopak snažil prosazovat určitou sociální podporu cílenou na válečné veterány, členy ozbrojených složek či chudé. Některé z výdobytků politiky obou prezidentů prosazované na základě ústavních ustanovení, či OPR přetrvaly a posunuly Írán kupředu i v dodržování některých článků ústavy, u jiných se jednalo o pouze dočasné vítězství, například v otázkách svobody tisku.

Čtvrtou a poslední neposouzenou rolí dle metodologie Ginsburga a Simpsera zůstává role billboardu. Účelem ústavy v této roli je především reklama jak dovnitř vůči vlastním občanům, tak navenek vůči cizincům a jiným režimům. I tato role by mohla do jisté míry odpovídat roli íránské ústavy v tom smyslu, že si ji íránský režim hýčká a dává ji na odiv. Problematický je však definovaný aspekt nemožnosti právní vymahatelnosti jejích ustanovení, neboť podle Ginsburga a Simpsera ústava s touto rolí hraje čistě reklamní roli, avšak uvnitř režimu samotného nic zvláštního nepřináší. V tomto ohledu této definici íránská ústava neodpovídá, neboť hraje významnou roli ve fungování režimu a koordinace mezi mocenskými centry.

Závěr

Ač je Írán zemí nedemokratickou a autoritářskou, ústava pro tamní režim hraje významnou roli. Tato role je sice odlišná od role, jakou od ní zpravidla očekávají občané svobodných zemí, to však neznamená, že je důležitost ústavy v jiném, autoritářském kontextu menší. Zjištění, jakou roli ústava v íránském režimu hraje, nám umožňuje blíže porozumět vnitřní dynamice tohoto státu a vývoji na tamní nejen politické, ale například i právní či hospodářské sféře. Je totiž nutné vzít v potaz, že se politika v Íránu neděje svévolně, ač se to tak na první pohled může zdát, ale v kontextu vztahů mezi různými mocenskými centry, myšlenkovými proudy a osobními zájmy mnohých aktérů.

V této práci jsem se zabýval určením role ústavy v režimu Islámské republiky Írán dle metodologie Toma Ginsburga a Alberta Simpsera. Využití této metodologie mi umožnilo aplikovat již osvědčený přístup ke studiu role ústavy v autoritářském režimu, a to v perspektivě dosud nezkoumaného kontextu Islámské republiky Írán. Tuto metodologii jsem se rozhodl aplikovat na publikovaná rozhodnutí dvou významných režimních orgánů klíčových pro interpretaci ústavy a ochranu íránského státního zřízení, a sice Rady dohlížitelů a Rady pro určování zájmů režimu. Vycházel jsem z předpokladu, že právě jimi publikovaná rozhodnutí a argumentace související s ústavou mi pomohou blíže porozumět roli ústavy v íránském režimu. Očekával jsem, že budu moci v rámci rozhodnutí těchto orgánů alespoň částečně sledovat v odůvodněních daných rozhodnutí logiku uvažování soudců a jejich práci s textem ústavy. Současně jsem předpokládal, že se rozhodování těchto orgánů bude významně lišit v závislosti na charakteru konkrétní prezidentské administrativy u moci. Domníval jsem se, že v období, kdy prezidentský post bude ovládán reformistou, bude aktivita výše zmíněných soudních orgánů vyšší vzhledem k poněkud liberálnější charakteristice jím prosazované legislativy, zatímco za vlády neokonzervativce dojde k umírnění jejich aktivity. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl zkoumat přesně časově vymezené období vlády dvou konkrétních prezidentů a jejich administrativ, jejichž ideové zakotvení by je teoreticky mělo stavět na dva odlišné póly politického spektra. Konkrétně se jednalo o reformistického prezidenta Muhammada Chátamího (1997-2005) a neokonzervativního prezidenta Mahmúda Ahmadínežáda (2005-2013). Očekával jsem, že za pomoci analýzy vybraných dostupných íránských právních pramenů, které jsem shromáždil v internetových databázích shromažďujících rozhodnutí dvou zkoumaných orgánů v konkrétních obdobích, a relevantní literatury budu schopen získat dostatek informací pro určení role ústavy v íránském režimu.

Během svého výzkumu jsem narazil na řadu výzkumných, ale i technických problémů souvisejících s internetovými databázemi, z nichž jsem podklady pro svůj výzkum čerpal. Technickým problémem bylo zejména filtrování relevantních rozhodnutí Rady dohlížitelů, kdy i po aplikaci různých filtrů zůstávala v seznamu rozhodnutí, která nespádala do mnou zkoumaného období. Co se týče výzkumných problémů, pak klíčovým problémem byla neexistence jakýchkoli dat či statistik souvisejících s publikovanými rozhodnutími Rady dohlížitelů či Rady pro určování zájmů režimu. Z těchto důvodů jsem se alespoň rámcově seznámil s obsahem několika set publikovaných rozhodnutí, vytvořil jejich seznam, který je uveden níže v rámci bibliografie, a pro lepší orientaci převedl data jejich schválení na ekvivalent dle gregoriánského kalendáře. Dále jsem se střetl s problémem, který vycházel z mého předpokladu, že rozhodnutí zkoumaných orgánů budou obsahovat extenzivní odůvodnění, z nichž bude možné čerpat informace pro následné určení role ústavy. Navzdory mým očekáváním však většina odůvodnění byla poměrně krátká a nebylo možné z nich vyčíst zevrubnější argumentaci a logické uvažování konkrétního orgánu. Tento informační deficit jsem se tedy rozhodl doplnit vytvořením statistik souvisejících s aplikací konkrétních ústavních článků v jednotlivých prezidentských obdobích. Z těchto statistik jsem posléze vyvodil určité trendy v rozhodovací praxi Rady dohlížitelů a Rady pro určování zájmů režimu v závislosti na volebním období konkrétního prezidenta. Tyto trendy jsem následně interpretoval ve světle znalostí historického kontextu, který jsem uvedl v první části práce.

Na základě výše uvedeného výzkumného procesu se mi podařilo odpovědět na otázky uvedené v úvodu práce. Díky získaným informacím bylo možné určit roli ústavy v režimu Islámské republiky Írán dle metodologie Ginsburga a Simpsera. Rolí s nejvíce odpovídajícími charakteristikami a vykazující nejbližší podobnost s postavením ústavy v íránském režimu byla role nazvaná návod k obsluze. Právě tato role nejvíce odpovídá fungování íránského režimu z důvodu koordinace vzájemného působení mocenských center a relativně vysokému respektu prokazovanému ústavě napříč mocenským spektrem. Další rolí, kterou íránská ústava na základě zjištění vyplývajících ze zkoumaných rozhodnutí částečně vykonává, je role modrotisku. Právě k této roli ústavy se za svého působení ve funkci podle svých politických potřeb a záměrů odkazovali oba zkoumaní prezidenti – Chátamí i Ahmadínežád. Další dvě role dle aplikované metodologie, billboard i úprava výlohy, mnou byly na základě podstatných odlišností ve svých charakteristikách s charakteristikami íránského režimu určeny jako nevhodné. Obě role ústavy lze považovat ve zkoumaných obdobích za konstantní.

Co se týče mých zjištění o prezidentských obdobích reformisty Chátamího a neokonzervativce Ahmadínežáda, je důležité nejprve zdůraznit fakt, že se můj předpoklad o intenzivnější práci zkoumaných orgánů s ústavou za Chátamího mandátu nepotvrdil. Ač se mandáty obou prezidentů v jimi prosazované celostátní politice výrazně lišily, v perspektivě režimních struktur oba tito prezidenti představovali ohrožení pro určitý nastolený *status quo* a tradiční konzervativní struktury u moci. Zatímco Chátamí režimní pořádky konfrontoval prostřednictvím své relativně liberální a svobodomyslné politiky a představoval zjevné nebezpečí pro režim jako takový, Ahmadínežád a jeho neokonzervativní spojenci konfrontovali tradiční konzervativní struktury se záměrem jejich nahrazení sebou samými. V obou případech však tyto struktury využily svých možností v podobě vydávání rozhodnutí Rady dohlížitelů, případně opatření či rozhodných stanovisek Rady pro určování zájmů režimu, a zabránili tak rozmachu trendů, které by jejich postavení dále ohrožovaly.

Na otázku, zda režim respektuje ústavu, dovedu odpovědět dvojím způsobem. Jsem přesvědčen, že v intencích nezbytnosti a v souladu s rolí ústavy jakožto návodu k obsluze je elementární respekt k jejím ustanovením nutný. Jedině tehdy je zaručeno relativně efektivní společné fungování různých mocenských center. Za předpokladu, že by tato centra ústavě alespoň určitý respekt neprokazovala, by poměrně rychle došlo k paralýze státu a hrozilo by nebezpečné vyhrocení situace mezi různými mocenskými centry. Ústava však není respektována režimem v rámci modrotiskové části, která sice stanovuje řadu standardů a snah o rozvoj v určitých aspektech existence íránského státu do budoucna, nicméně režim tyto standardy z různých důvodů nechce nebo nemůže dodržet. Jelikož však režimní orgány vlastní monopol na interpretaci ústavy, dovedou dané protiústavní chování ospravedlnit.

Domnívám se, že můj výzkum otevírá celou řadu nových otázek souvisejících s činností Rady dohlížitelů či Rady pro určování zájmů režimu, ale i fungování íránské legislativy či exekutivy obecně. V souvislosti s články využívanými Radou dohlížitelů při rozporování návrhů zákonů se nabízí další výzkum zaměřující se přímo na jeden konkrétní článek a jeho roli v íránském zákonodárném procesu. V tomto ohledu se nabízí například ty nejfrekventovanější články, mezi něž spadají články 75, 85 či 139. Lze též například zkoumat posun ve využití článků 139 a 77 v rámci ratifikace mezinárodních dohod. Také může být zajímavé zaměřit se na Radou dohlížitelů prosazované změny v textu zákonů a analyzovat nalézání kompromisu mezi parlamentem a Radou dohlížitelů či Radou pro určování zájmů režimu v textu daného zákona.

Tato práce prohloubila akademické znalosti související s rolí ústavy v autoritářských režimech a střetla se s obecným přesvědčením, že v takových režimech ústava nehraje žádnou roli. Zároveň zodpověděla na některé otázky související s porozuměním íránskému režimu, ovšem také vygenerovala mnoho otázek nových. Ač íránský režim bývá často analyzován z hlediska jeho životaschopnosti, jeho přístup k ústavě a dodržování jí daných pravidel je zjevně tématem, které teprve čeká na hlubší analýzu. Přitom právě jeho přístup k zákonům, zejména pak ústavě, činí íránský režim ve srovnání s mnohými blízkovýchodními zeměmi životaschopným a relativně funkčním.

Bibliografie

Prameny

The Constitution of the Islamic Republic of Iran, 1979, Last amended in 1989. Tehrán: Islamic Consultative Assembly, 1989.

Qánún-e-je Ásásí Džomhúrí-je Eslámí-je Írán: Masúb-e Hame-je Porsí 1358 va Báznegári 1368. Tehrán: Enetešárát-e Kamálán, 2018. ISBN 978-600-7967-06-5.

CHOMEJNÍ, Rúholláh. *Velájat-e faqíh: Islámská vláda.* Přeložil Zdeněk CVRKAL. Teherán: Institut pro uspořádání a vydávání děl imáma Chomejního, 2004.

RRD 22/6/2013 o změně zákona o plánování rodiny

RRD 19/6/2013 o urychlení rekonstrukce oblastí zasažené mimořádnou událostí

RRD 19/6/2013 o změně zákona o rozpočtu

RRD 10/6/2013 o poskytnutí zboží ohroženým skupinám

RRD 10/6/2013 o změně jednacího řádu parlamentu

RRD 1/5/2013 o změně zákona o islámských trestech

RRD 17/4/2013 o změně zákona o volbách starostů a islámských rad

RRD 17/3/2013 o rozpočtu

RRD 27/2/2013 o ochraně rodiny

RRD 27/2/2013 o členství ve skupině D-8

RRD 23/1/2013 o změně zákona o prezidentských volbách

RRD 1/1/2013 o změně zákona o přímých daních

RRD 1/1/2013 o financích pro školy a vzdělávací centra

RRD 1/12/2012 o posílení hranic republiky

RRD 21/11/2012 o změně zákona o pátém hospodářském rozvojovém plánu

RRD 17/10/2012 o změně zákona o systému sociálního zabezpečení

RRD 18/7/2012 o členství v Mezinárodní federaci vzdělávání rodičů (IFPE)

RRD 23/6/2012 o členství v ECO – RISCAM

RRD 13/6/2012 o stanovách státní organizace zdravotního pojištění

RRD 30/5/2012 o provádění obecných politik režimu

RRD 27/5/2012 o změně jednacího řádu parlamentu

RRD 17/5/2012 o rozpočtu

RRD 16/5/2012 o změně jednacího řádu parlamentu

RRD 16/5/2012 o mimořádném rozšíření krevní transfuze

RRD 16/5/2012 o pravomocích a povinnostech ministerstva ropy

RRD 16/5/2012 o stanovách Mezinárodní organizace islámského obchodu při Islámské rozvojové bance

RRD 10/5/2012 o stanovách Fondu inovací a prosperity

RRD 23/4/2012 o odhalování porušování lidských práv Velkou Británií a Spojenými státy americkými

RRD 19/4/2012 o změně stanov státního podniku telekomunikační infrastruktury

RRD 19/4/2012 o návrhu dohody o extradici s Běloruskem

RRD 19/4/2012 o návrhu dohody o extradici s Tádžikistánem

RRD 18/4/2012 o parlamentním dohledu nad chováním poslanců

RRD 18/4/2012 o návrhu dohody o extradici s Irákem

RRD 18/4/2012 o návrhu dohody o soudní spolupráci v občanských a trestních věcech s Bosnou a Hercegovinou

RRD 18/4/2012 o návrhu dohody o soudní spolupráci v občanských věcech s Irákem

RRD 18/4/2012 o návrhu dohody o soudní spolupráci v trestních věcech s Irákem

RRD 18/3/2012 o návrhu dohody o soudní spolupráci v občanských a trestních věcech s Alžírskem

RRD 18/3/2012 o členství ve Fondu islámské solidarity pro rozvoj (ISFD) při Islámské rozvojové bance
 RRD 7/3/2012 o návrhu dohody o ochraně rostlin s Ruskem
 RRD 23/2/2012 o přezkumu majetku státních úředníků
 RRD 22/2/2012 o členství v Asociaci asijských akademií věd
 RRD 22/2/2012 o členství v mezinárodní organizaci BFA (Boao Forum for Asia)
 RRD 22/2/2012 o zlepšování podnikatelského prostředí
 RRD 15/2/2012 o změně zákona o trestání pašování zbraní
 RRD 15/2/2012 o členství v organizaci IORA
 RRD 15/2/2012 o členství v organizaci GEFCF
 RRD 15/2/2012 o členství v Unii výrobců atomové energie
 RRD 29/12/2011 o organizaci a řízení Nejvyššího správního soudu
 RRD 22/12/2011 o vytvoření seznamu pozemků bez úředního dokladu
 RRD 22/12/2011 o členství v organizaci International Accreditation Forum
 RRD 22/12/2011 o členství v Mezinárodní unii pro certifikaci laboratoří
 RRD 22/12/2011 o členství v Organizaci spolupráce pro inspekci drog
 RRD 30/11/2011 o členství v Mezinárodní plynárenské unii
 RRD 30/11/2011 o členství v Mezinárodní vodárenské asociaci
 RRD 23/11/2011 o změně zákona o veřejné službě
 RRD 23/11/2011 o změně zákona o celních záležitostech
 RRD 23/11/2011 o změně horního zákona
 RRD 17/11/2011 o členství v Mezinárodní energetické asociaci
 RRD 17/11/2011 o členství v Radě pro elektřinu při Společenství nezávislých států
 RRD 10/11/2011 o členství v Mezinárodní skupině pro výzkum mědi
 RRD 10/11/2011 o členství v Evropské nadaci pro určování kvality
 RRD 10/11/2011 o výběru *zakátu*
 RRD 22/10/2011 o stanovách Fondu zdravotnických služeb
 RRD 20/10/2011 o sledování chování soudců
 RRD 19/10/2011 o stanovách zóny volného obchodu Mako
 RRD 19/10/2011 o členství v Mezinárodní unii loutkářů
 RRD 19/10/2011 o členství ve Světové antidopingové agentuře
 RRD 19/10/2011 o členství ve Sportovní federaci asijských univerzit
 RRD 19/10/2011 o členství v Mezinárodní organizaci divadelních kritiků
 RRD 12/10/2011 o členství v Mezinárodní betonářské federaci
 RRD 12/10/2011 o členství v Unii euroasijských železnic
 RRD 28/9/2011 o členství v Mezinárodní silniční federaci
 RRD 28/9/2011 o členství v Hydrografické komisi ROPME
 RRD 28/9/2011 o členství ve Sbírce dokumentů o výzkumu mezinárodní dopravy
 RRD 28/9/2011 o členství v Mezinárodním programu pátracího a záchranného systému
 RRD 14/9/2011 o pašování zbraní a střeliva
 RRD 4/8/2011 o změně zákona o volbách do parlamentu
 RRD 27/7/2011 o návrhu dohody o spolupráci v oblasti veterinární medicíny se Srbskem
 RRD 6/7/2011 o změně zákona o rozpočtu
 RRD 6/7/2011 o členství v Radě pro železniční dopravu Společenství nezávislých států
 RRD 25/6/2011 o zřízení ministerstva městského rozvoje
 RRD 25/6/2011 o změně zákona o ropě
 RRD 4/5/2011 o změně zákona o transakcích města Teheránu
 RRD 28/4/2011 o změně zákona o volbách do parlamentu
 RRD 16/3/2011 o změně zákona o obcích

RRD 16/3/2011 o změně zákona o používání zařízení státních hmotných rezerv
RRD 16/3/2011 o podpoře lidí poškozených činností kontrarevolučních skupin
RRD 16/3/2011 o vyšetřování dopravních přestupků
RRD 2/3/2011 o přistoupení k revidované Kjótské úmluvě o zjednodušení a harmonizaci celních režimů
RRD 2/3/2011 o změně zákona o administrativním členění země
RRD 19/1/2011 o převodech nemovitostí
RRD 19/1/2011 o renovacích nevyužívaných městských budov a struktur
RRD 6/1/2011 o pátém hospodářském rozvojovém plánu
RRD 10/11/2010 o Listině pro podporu a komercializaci vědy a inovací
RRD 9/10/2010 o zřízení jedné zóny volného obchodu
RRD 9/9/2010 o změně zákona o právu na válečný důchod
RRD 9/9/2010 o změně zákona o ochraně práv autorů, spisovatelů a umělců
RRD 7/8/2010 o změně zákona o městech
RRD 1/8/2010 o stanovách Organizace pro cílení dotací
RRD 28/7/2010 o zvýšení produktivity v zemědělství
RRD 14/7/2010 o studních bez povolení k využívání
RRD 24/6/2010 o způsobu revize zákonů
RRD 24/6/2010 o rozpočtu
RRD 26/5/2010 o změně zákona o stanovení pracovní povinnosti učitelů a vychovatelů
RRD 26/5/2010 o přistoupení k mezinárodní úmluvě BWMC
RRD 22/5/2010 o podpoře tuzemských podniků
RRD 19/5/2010 o ženském částečném pracovním úvazku
RRD 24/4/2010 o vzdělávací spravedlnosti a přijímání studentů do postgraduálních kurzů
RRD 16/3/2010 o stanovách Rady pro stížnosti ze zákona o výběrových řízeních
RRD 16/3/2010 o návrhu dohody v oblasti ochrany rostlin se Sýrií
RRD 3/3/2010 o změně zákona o organizaci a podpoře výstavby bydlení
RRD 3/3/2010 o stanovách Organizace pro privatizaci
RRD 30/1/2010 o stanovách Garančního fondu družstevních investic
RRD 28/1/2010 o návrhu dohody o extradici s Kátarem
RRD 28/1/2010 o návrhu dohody o extradici s Afghánistánem
RRD 28/1/2010 o návrhu dohody o vydávání odsouzených do vězení s Kátarem
RRD 28/1/2010 o návrhu dohody o vydávání odsouzených do vězení s Afghánistánem
RRD 27/1/2010 o rozpočtu
RRD 21/1/2010 o stanovách Společnosti pro rozvoj nových měst
RRD 29/12/2009 o stanovách Radioregulačního úřadu
RRD 16/12/2009 o využití skladů hmotných rezerv pro budování sítě železnic a veřejné dopravy
RRD 16/12/2009 o změně zákona o průběžném platu v armádě
RRD 9/12/2009 o změně tiskového zákona
RRD 5/11/2009 o přistoupení k Mezinárodní úmluvě o potlačování dopingu
RRD 21/10/2009 o změně zákona o státní službě
RRD 18/10/2009 o stanovení pracovní povinnosti učitelů a vychovatelů
RRD 18/10/2009 o ochraně spotřebitele
RRD 5/9/2009 o prodeji kasáren
RRD 2/9/2009 o systému sociálního pojištění pro registrované tkalce
RRD 12/8/2009 o biologické bezpečnosti státu
RRD 12/8/2009 o centrálním systému chovu zvířat
RRD 18/7/2009 o návrhu dohody o extradici s Indií

RRD 18/7/2009 o návrhu dohody o právní pomoci v trestních věcech s Indií
RRD 15/7/2009 o stanovách Národní pozemkové a bytové organizace
RRD 15/7/2009 o stanovách Družstevní rozvojové banky
RRD 23/6/2009 o změně zákona o vzdělávání důstojníků
RRD 17/6/2009 o změně zákona o ochraně a využívání lesů
RRD 10/6/2009 o členství v IIWFS
RRD 10/6/2009 o změně zákona o financích obcí
RRD 10/6/2009 o kybernetických zločinech
RRD 3/6/2009 o změně stanov Íránského červeného půlměsíce
RRD 3/6/2009 o pojistném plánu pracovníků venkovských telekomunikací
RRD 23/5/2009 o změně zákona o správě zón volného obchodu
RRD 23/5/2009 o změně zákona o přímých daních
RRD 23/5/2009 o prevenci kriminality
RRD 29/4/2009 o změně zákona o odpovědnosti předsedy parlamentu
RRD 29/4/2009 o změně zákona na renovaci staveb v okolí svatých míst v Mašhadu a Qomu
RRD 29/4/2009 o podpoře zdravotnického personálu
RRD 22/4/2009 o návrhu dohody o námořní dopravě s Marokem
RRD 22/4/2009 o změně zákona o zřízení Nejvyšší rady pro městské plánování
RRD 17/3/2009 o změně zákona o sociálním pojištění stavebních dělníků
RRD 17/3/2009 o členství v Programu kontrolu chorob člověka
RRD 17/3/2009 o změně zákona o finančních nařízeních vlády
RRD 16/3/2009 o rozpočtu
RRD 22/2/2009 o členství v Asijsko-pacifickém centru pro strojní a zemědělské inženýrství
RRD 22/2/2009 o členství v organizaci ISHS
RRD 30/1/2009 o přidání Fondu sociálního pojištění venkovanů na seznam veřejných institucí
RRD 30/1/2009 o změně zákona o zeleni ve městech
RRD 29/1/2009 o návrhu dohody o nákladní dopravě se Srí Lankou
RRD 31/12/2008 o změně občanského zákoníku
RRD 27/12/2008 o Listině o svobodném přístupu k informacím
RRD 27/12/2008 o návrhu dohody o podpoře investic mezi členy organizace ECO
RRD 21/12/2008 o změně jednacího řádu parlamentu
RRD 17/11/2008 o podpoře boje správního systému proti korupci
RRD 16/11/2008 o stanovách Organizace nadační komunikace
RRD 22/10/2008 o zvýšení kapacity přijímaných vysokoškolských studentů
RRD 23/8/2008 o úpravě věku chlapců pojištěných státními fondy
RRD 6/8/2008 o změně zákona o zřízení obecně prospěšných škol
RRD 6/8/2008 o radách pro řešení sporů
RRD 6/8/2008 o povinném pojištění odpovědnosti vlastníků pozemních motorových vozidel
RRD 6/8/2008 o jednacím řádu bukurešťského kongresu Světové poštovní unie
RRD 15/7/2008 o změně zákona o vývozních a dovozních předpisech
RRD 15/7/2008 o odložených pohledávkách některých zemí
RRD 15/7/2008 o změně zákona o zřízení Generální inspekce
RRD 2/7/2008 o zvýšení podpory zdravotně postiženým a ženám v domácnosti
RRD 2/7/2008 o přistoupení k Dohodě o asijské silniční síti
RRD 2/7/2008 o přistoupení k dohodě TARN
RRD 17/6/2008 o přistoupení k předpisům PPW v mezinárodní dopravě
RRD 11/6/2008 o návrhu dohody o právní pomoci v občanských a trestních věcech s Arménií
RRD 10/6/2008 o vytvoření Organizace pro krizové řízení země
RRD 9/6/2008 o návrhu dohody o právní pomoci v obchodních věcech s Tuniskem

RRD 2/6/2008 o vytvoření Nejvyšší rady pro rodinu
RRD 25/5/2008 o změně zákona o zákazu více zaměstnání pro vybrané státní zaměstnance
RRD 25/5/2008 o dani z přidané hodnoty
RRD 25/5/2008 o podpoře výstavby bydlení
RRD 25/5/2008 o změně stanov Státní tiskové společnosti
RRD 25/5/2008 o změně stanov Obilnářské společnosti
RRD 22/5/2008 o návrhu dohody o právní pomoci v občanských a trestních věcech s Běloruskem
RRD 15/5/2008 o rozvoji námořního průmyslu
RRD 29/4/2008 o změně zákona o čtvrtém hospodářském rozvojovém plánu
RRD 1/3/2008 o stanovách vysokoškolských rad
RRD 1/3/2008 o změně registračního zákona
RRD 1/3/2008 o stanovách Organizace leteckého průmyslu Quds
RRD 20/2/2008 o rozpočtu
RRD 7/2/2008 o změně zákona o podpoře modernizace státu
RRD 6/2/2008 o praní špinavých peněz
RRD 26/1/2008 o změně zákona o sociálním zabezpečení
RRD 10/1/2008 o změně zákona o postihování audiovizuální kriminality
RRD 2/1/2008 o podpoře pro vzdělávací a výzkumné instituce
RRD 2/1/2008 o přistoupení k Mezinárodní dohodě o olivovém oleji a jeho konzervaci
RRD 20/12/2007 o rozvoji veřejné dopravy
RRD 6/12/2007 o návrhu dohody o prioritních obchodních transakcích s Tuniskem
RRD 6/12/2007 o změně zákona o volbách starostů a islámských rad
RRD 7/11/2007 o přijímání vysokoškolských studentů
RRD 7/11/2007 o připojení ke stanovám ITU
RRD 7/11/2007 o sociálním pojištění stavebních dělníků
RRD 7/11/2007 o přistoupení k Úmluvě o označování plastových výbušnin za účelem detekce
RRD 7/11/2007 o přistoupení k Dohodě o patentové spolupráci
RRD 11/10/2007 o řízení státní služby
RRD 13/9/2007 o návrhu dohody o extradici s Arménií
RRD 21/7/2007 o odstranění některých překážek výroby a investic
RRD 9/7/2007 o usnadnění poskytnutí bankovních prostředků
RRD 28/6/2007 o změně zákona o čtvrtém hospodářském rozvojovém plánu
RRD 21/6/2007 o přistoupení k Úmluvě o ochraně volně žijících stěhovavých druhů
RRD 26/5/2007 o změně zákona o sociálním zabezpečení
RRD 19/5/2007 o návrhu dohody o extradici s Jihoafrickou republikou
RRD 12/5/2007 o změně některých obvodů ve volbách do parlamentu
RRD 9/5/2007 o harmonizaci dat prezidentských a parlamentních voleb
RRD 19/4/2007 o změně zákona o čtvrtém hospodářském rozvojovém plánu
RRD 19/4/2007 o změně zákona o volbách do parlamentu
RRD 19/4/2007 o poskytování služeb rodinám mučedníků či poškozeným katastrofami
RRD 19/3/2007 o stanovách Asociace jaderného odpadu
RRD 16/3/2007 o rozpočtu
RRD 13/2/2007 o podpoře záležitostech žen
RRD 17/1/2007 o změně zákona o volbách do parlamentu
RRD 17/1/2007 o stanovách Společnosti vlakové dopravy
RRD 11/1/2007 o stanovách Organizace módy a oděvů
RRD 14/12/2006 o návrhu dohody o extradici s Ukrajinou
RRD 14/12/2006 o návrhu dohody o extradici s Katar

RRD 14/12/2006 o návrhu dohody o vydávání odsouzených do vězení s Ukrajinou
RRD 14/12/2006 o návrhu dohody o právní pomoci v občanských a trestních věcech s Kyrgyzstánem
RRD 28/9/2006 o komplexním plánu kontroly tabáku
RRD 6/9/2006 o rozvoji zóny volného obchodu Aras
RRD 23/8/2006 o přistoupení k Dohodě ECO-TRANSIT
RRD 23/8/2006 o ochraně městské a příměstské železniční dopravy
RRD 28/6/2006 o přistoupení k Úmluvě OSN proti korupci
RRD 28/6/2006 o návrhu dohody o právní pomoci v občanských a trestních věcech s Kazachstánem
RRD 22/6/2006 o správním soudnictví
RRD 20/4/2006 o stanovách Justiční makléřské společnosti
RRD 13/4/2006 o návrhu dohody o hospodářství s Venezuelou
RRD 17/3/2006 o rozpočtu
RRD 8/3/2006 o nezávislosti distribučních společností elektřiny v provinciích
RRD 2/2/2006 o změně zákona o volbách starostů a islámských rad
RRD 28/12/2005 pro usnadnění sňatků mládeže
RRD 28/12/2005 o stanovách Garančního fondu investic drobného průmyslu
RRD 30/11/2005 o zákazu použití některých kovů na budovy
RRD 24/11/2005 o trhu s cennými papíry
RRD 16/11/2005 o změně zákona o finančních nařízeních vlády
RRD 15/9/2005 o stanovách Fondu obnovy historických kulturních objektů
RRD 18/8/2005 o použití zahraničních finančních zdrojů
RRD 27/7/2005 o návrhu dohody o justiční spolupráci s Kuvajtem
RRD 13/7/2005 o změně zákona o některých vládních příjmech
RRD 9/7/2005 o hospodářských plánech některých státních podniků
RRD 6/7/2005 o pojištění zemědělských produktů
RRD 6/7/2005 o přistoupení Íránu k ITPGRFA
RRD 29/6/2005 o ratifikačních listinách Světové poštovní unie
RRD 15/6/2005 o přistoupení Íránu ke Kjótskému protokolu
RRD 15/6/2005 o přistoupení Íránu ke Stockholmské úmluvě (1972)
RRD 15/6/2005 o potratech
RRD 15/6/2005 o přistoupení k Rámcové úmluvě o ochraně Kaspického moře
RRD 23/5/2005 o návrhu dohody o extradici s Alžírskem
RRD 23/5/2005 o přistoupení k Rámcové úmluvě WHO o kontrole tabáku
RRD 4/5/2005 o službách mobilních komunikací
RRD 4/5/2005 o vytvoření některých volných ekonomických zón
RRD 2/5/2005 o změně zákona o třetím hospodářském rozvojovém plánu
RRD 13/4/2005 o změně zákona o třetím hospodářském rozvojovém plánu
RRD 13/4/2005 o návrhu zákona o přeměně provinčních vodohospodářských úřadů
RRD 15/3/2005 o rozpočtu
RRD 9/2/2005 o změně zákona o třetím hospodářském rozvojovém plánu
RRD 2/2/2005 o změně zákona o sociálním pojištění
RRD 2/2/2005 o rozpočtu
RRD 23/1/2005 o regulaci nepeněžního trhu
RRD 30/12/2004 o stanovách letištní státní společnosti
RRD 9/12/2004 o ratifikaci stanov státních podniků
RRD 13/10/2004 o poskytnutí náhrady škody způsobené suchem nebo mrazem
RRD 29/9/2004 o stanovách státní společnosti pro výrobu jaderného paliva

RRD 29/9/2004 o stanovách státní společnosti pro rozvoj jaderné energie
RRD 9/9/2004 o čtvrtém hospodářském rozvojovém plánu
RRD 2/9/2004 o zárukách nákupu zemědělských produktů
RRD 2/9/2004 o stanovách státního podniku pro energetické sítě
RRD 26/8/2004 o stanovách státního podniku pro datové komunikace
RRD 26/8/2004 o stanovách státního podniku pro telekomunikační infrastrukturu
RRD 26/8/2004 o stanovách státního podniku pro mobilní telekomunikace
RRD 19/8/2004 o Listině cílů, povinností a organizace Ministerstva vědy
RRD 19/7/2004 o převodu vlastnictví armádních budov
RRD 4/7/2004 o změně stanov státního podniku pro stavebnictví a urbanismus
RRD 4/7/2004 o Statutu Mezinárodního výzkumného ústavu jeseterů Kaspického moře
RRD 5/6/2004 o stanovách státního podniku pro výstavbu zemské dopravní infrastruktury
RRD 29/5/2004 o struktuře sociálního zabezpečení
RRD 29/5/2004 o zřízení Národní společnosti pro rybolov
RRD 29/5/2004 o hospodaření s odpady
RRD 29/5/2004 o rozdělení provincie Chorásán
RRD 6/5/2004 o pracovním a správním řádu Ministerstva průmyslu a dolů
RRD 17/4/2004 o změně zákona o třetím hospodářském rozvojovém plánu
RRD 7/4/2004 o Statusu Organizace pro ochranu spotřebitelů a výrobců
RRD 5/4/2004 o soudních porotách
RRD 18/3/2004 o náboru pořádkových sil
RRD 18/3/2004 o zemské odborové organizaci
RRD 16/3/2004 o zřízení veřejných knihoven
RRD 9/3/2004 o rozpočtu
RRD 8/3/2004 o změně zákona o třetím hospodářském rozvojovém plánu
RRD 23/2/2004 o výběrovém řízení
RRD 21/2/2004 o změně zákona o třetím hospodářském rozvojovém plánu
RRD 4/2/2004 o zřízení Organizace kulturního dědictví a cestovního ruchu
RRD 4/2/2004 o změně volebních obvodů pro parlamentní volby
RRD 3/2/2004 o fragmentaci zemědělských pozemků
RRD 29/1/2004 o systému veřejné služby
RRD 15/1/2004 o trestech za zločiny spáchaných ozbrojenými silami
RRD 15/1/2004 o elektronickém obchodu
RRD 8/1/2004 o přistoupení Íránu k Úmluvě proti mučení
RRD 4/1/2004 o zdravotním systému
RRD 18/12/2003 o listinách nadačních pozemků
RRD 17/12/2003 o návrhu dohody o zamezení dvojího zdanění se Švýcarskem
RRD 17/12/2003 o stanovách Státního podniku pro investice
RRD 11/12/2003 o Listině pravomocí a povinností Ministerstva komunikací
RRD 23/10/2003 o návrhu dohody o podpoře investic s Jižní Koreou
RRD 11/10/2003 o změně zákona o volbách starostů a islámských rad
RRD 9/9/2003 o zákazu mučení
RRD 28/8/2003 o změně zákona o třetím hospodářském rozvojovém plánu
RRD 7/8/2003 o změně zákona o volbách starostů a islámských rad
RRD 31/7/2003 o kontrolách certifikací osiv a sadeb
RRD 31/7/2003 o návrhu dohody o letecké dopravě s Polskem
RRD 31/7/2003 o návrhu dodatku k dohodě INTELSTAT
RRD 31/7/2003 o darování embryí neplodným párům
RRD 6/7/2003 o změně jednacího řádu parlamentu

RRD 26/6/2003 o členství v Multilaterální agentuře pro investiční záruky
 RRD 29/5/2003 o změně zákona o využívání lesů a pastvin
 RRD 18/5/2003 o stanovách regionálních energetických podniků
 RRD 18/5/2003 o stanovách Fondu na podporu investic v zemědělství
 RRD 18/5/2003 o stanovách regionálních vodárenských společností
 RRD 30/4/2003 o vytvoření Organizace pro psychologické poradenství
 RRD 13/4/2003 o stanovách státního podniku pro správu vodních zdrojů
 RRD 5/4/2003 o stanovách státního podniku pro odpadní inženýrství
 RRD 9/3/2003 o změně islámského trestního zákoníku
 RRD 4/3/2003 o *Sarbáz-e Rúhání*
 RRD 1/3/2003 o rozpočtu
 RRD 21/1/2003 o Organizaci leteckého průmyslu ozbrojených sil
 RRD 19/1/2003 o satelitním vysílání
 RRD 19/1/2003 o změně tiskového zákona
 RRD 13/1/2003 o změně zákona o třetím hospodářském rozvojovém plánu
 RRD 9/1/2003 o zdravotní péči
 RRD 9/1/2003 o podpoře dětí a dospívajících
 RRD 9/1/2003 o důchodech členů parlamentu
 RRD 9/1/2003 o politických zločinech
 RRD 5/1/2003 o stanovách státního podniku pro energie
 RRD 16/12/2002 o změně rozhlasového zákona
 RRD 14/11/2002 o změně občanského zákoníku
 RRD 7/11/2002 o změně zákona o třetím hospodářském rozvojovém plánu
 RRD 6/11/2002 o změně zákona o Radě vysokých škol
 RRD 6/11/2002 o převodu nemocnice Šahída Beheštího v Qomu Nadaci mučedníka islámské revoluce
 RRD 6/11/2002 o změně zákona o obecných a revolučních soudech
 RRD 6/11/2002 o dohledu parlamentu nad uzavíráním smluv ze strany moci výkonné
 RRD 15/10/2002 o stanovách státního podniku pro dodávky vody a elektřiny
 RRD 24/8/2002 o změně občanského zákoníku
 RRD 8/8/2002 o investičních pobídkách
 RRD 8/8/2002 o zákazu prodeje pozemků bez bytového využití
 RRD 6/7/2002 o insolvenční
 RRD 12/6/2002 o změně občanského zákoníku
 RRD 12/6/2002 o návrhu dohody o extradici s Uzbekistánem
 RRD 18/5/2002 o osvobození státních organizací od soudních poplatků
 RRD 10/5/2002 o změně zákona o účetním dvoru
 RRD 17/4/2002 o Asociaci soudních znalců
 RRD 17/4/2002 o společnostech v silniční dopravě
 RRD 17/4/2002 o přistoupení ke COTIF
 RRD 17/4/2002 o změně zákona zrušení dokumentací pro *bonjádové* pozemky
 RRD 19/3/2002 o rozpočtu
 RRD 19/3/2002 o návrhu kulturní dohody s Kolumbií
 RRD 12/3/2002 o změně zákona o finančních nařízeních vlády
 RRD 20/2/2002 o změně zákona o přímých daních
 RRD 17/2/2002 o podpoře zahraničních investic
 RRD 16/2/2002 o změně zákona o devizovém stropu
 RRD 7/2/2002 o změně trestního zákoníku
 RRD 23/1/2002 o návrhu obchodní dohody s Ukrajinou

RRD 19/1/2002 o vytvoření nových měst
RRD 17/1/2002 o přidělení procenta výdělků státního vysílání sportovním federacím
RRD 13/12/2001 o návrhu dohody mezi Íránem a právním výborem Asijsko-africké organizace právního poradenství o zřízení arbitrážního centra v Teheránu
RRD 13/12/2001 o Státní ošetrovatelské organizaci
RRD 8/12/2001 o návrhu obchodní dohody se Sýrií
RRD 21/11/2001 o změně volebního zákona do parlamentu
RRD 14/11/2001 o návrhu dohody o zřízení komise pro rybolov v Indickém oceánu
RRD 25/10/2001 o podpoře výstavby zemědělských studní
RRD 18/10/2001 o návrhu dohody o námořní spolupráci se Sýrií
RRD 18/9/2001 o založení nestátních pojišťovacích institucí
RRD 22/8/2001 o zřízení regulérní komise pro rybolov
RRD 16/8/2001 o změně zákona o členství v mezinárodních organizacích
RRD 12/7/2001 o návrhu dohody o námořní plavbě s Bangladéši
RRD 5/7/2001 o prevenci a kompenzacích sucha
RRD 5/7/2001 o stanovách Organizace pro přírodní zdroje
RRD 21/6/2001 o stanovách důlního pojišťovacího fondu
RRD 18/6/2001 o návrhu dohody o zabránění dvojího zdanění s Ruskem
RRD 18/6/2001 o návrhu dohody o zabránění dvojího zdanění se Sýrií
RRD 18/6/2001 o návrhu dohody o zabránění dvojího zdanění s Pákistánem
RRD 18/6/2001 o návrhu dohody o zabránění dvojího zdanění se Srí Lankou
RRD 18/6/2001 o návrhu dohody o zabránění dvojího zdanění s Katarom
RRD 18/6/2001 o návrhu dohody o zabránění dvojího zdanění s Ukrajinou
RRD 8/6/2001 o návrhu dohody o extradici se Sýrií
RRD 8/6/2001 o změně zákona o některých vládních příjmech a výdajích
RRD 8/6/2001 o změně občanského soudního řádu
RRD 16/5/2001 o přistoupení k Úmluvě Organizace islámské konference o boji proti mezinárodnímu terorismu
RRD 26/4/2001 o změně zákona o vysílání studentů do zahraničí
RRD 7/3/2001 o změně zákona o soc zabezpečení
RRD 7/3/2001 o rozpočtu
RRD 1/2/2001 o vytvoření ministerstva průmyslu a dolů
RRD 30/12/2000 o vytvoření ministerstva pro zemědělské úsilí
RRD 30/12/2000 o Listině práv vývojářů počítačových softwarů
RRD 30/12/2000 o změně tiskového zákona
RRD 30/12/2000 o návrhu dohody o podpoře investic s Ázerbájdžánem
RRD 30/12/2000 o ekologické obchodní spolupráci
RRD 25/12/2000 o návrhu dohody o námořní plavbě s Jordánskem
RRD 25/12/2000 o změně zákona o potravinách, nápojích, kosmetice a hygienických potřebách
RRD 5/12/2000 o námořní plavbě se Slovinskem
RRD 6/11/2000 o přistoupení k Mezinárodní úmluvě o bezpečných kontejnerech (CSC)
RRD 2/11/2000 o změně občanského zákoníku
RRD 19/7/2000 o Statutu Banky organizace ECO
RRD 19/7/2000 o návrhu dohody o letecké dopravě s Marokem
RRD 31/5/2000 o provádění průzkumu ropných zdrojů u Kaspického moře
RRD 17/5/2000 o přistoupení k Islámské rozvojové bance
RRD 10/5/2000 o změně zákona o donucovacích silách
RRD 17/4/2000 o zřízení nestátních bank
RRD 17/4/2000 o změně občanského soudního řádu

RRD 6/4/2000 o zákoně o třetím hospodářském rozvojovém plánu
RRD 14/3/2000 o rozpočtu
RRD 1/3/2000 o povinnostech předsedy soudnictví
RRD 29/2/2000 o odpovědnosti předsedy parlamentu
RRD 6/2/2000 o změně zákona o dodávkách automobilům veteránům revoluce a války
RRD 11/1/2000 o změně zákona o manželích
RRD 4/1/2000 o změně zákona o dohledu Rady dohlížitelů nad volbami
RRD 29/12/1999 o návrhu dohody o urovnání se Sýrií
RRD 20/12/1999 o spořicím účtu
RRD 30/11/1999 o změně zákona o volbách do parlamentu
RRD 18/11/1999 o kritériích pomoci nevládním organizacím
RRD 21/10/1999 o změně jednacího řádu parlamentu
RRD 22/9/1999 o změně soudního řádu obecných a revolučních soudů ve věcech trestních
RRD 19/8/1999 o pečlivém zvážení námitek vyřazených kandidátů v různých volbách Radou dohlížitelů
RRD 15/8/1999 o změně názvů vesnic, co se staly městy
RRD 21/7/1999 o návrhu dohody o právní pomoci v občanských a trestních věcech s Ruskem
RRD 16/6/1999 o statutu státního podniku certifikace veřejných účetních
RRD 3/5/1999 o návrhu dohody o soudní pomoci s Ázerbájdžánem
RRD 19/4/1999 o zvláštním rozdělení zisku
RRD 14/4/1999 o změně zákona o zónách volného obchodu
RRD 3/2/1999 o rozpočtu
RRD 16/12/1998 o rozvoji studentského *Basídže*
RRD 16/12/1998 o změně zákona o armádě
RRD 11/11/1998 o odsouzení za finanční zločiny
RRD 11/11/1998 o souladu technologických záležitostí se *šari'ou*
RRD 13/10/1998 o veteránech Islámských revolučních gard
RRD 4/10/1998 o převodu koncesí
RRD 4/10/1998 o změně zákona o hospodářských družstvech
RRD 2/9/1998 o vytvoření Nejvyšší rady pro zaměstnanost
RRD 22/7/1998 o změně zákona o *bonjáděch*
RRD 21/6/1998 o přistoupení k Úmluvě o psychotropních látkách
RRD 21/6/1998 o podpoře výstavby nových bytových jednotek
RRD 27/5/1998 o návrhu dohody o vymezení hranic s Pákistánem
RRD 27/5/1998 o návrhu dohody o letecké dopravě se Španělskem
RRD 27/5/1998 o *Bonjádě mučedníka Islámské revoluce*
RRD 24/5/1998 o změně zákona o cestovních pasech
RRD 20/5/1998 o změně zákona o kancelářích tiskových domů
RRD 13/5/1998 o úvěrovém plánu na výstavbu sportovních zařízení
RRD 18/3/1998 o dolech
RRD 25/2/1998 o prodloužení splatnosti dluhů zemědělců
RRD 25/2/1998 o povinném používání pásů a přileb
RRD 25/2/1998 o změně zákona o přímých daních
RRD 25/2/1998 o změně služebního řádu Islámských revolučních gard
RRD 25/2/1998 o spořicím účtu pro státní zaměstnance
RRD 24/12/1997 o zřízení provincie Golestán
RRD 24/12/1997 o rozpočtu
RRD 24/12/1997 o změně zákona o obecném účetnictví
RRD 24/12/1997 o změně zákona o přidělování zaměstnání ve válkou stížených regionech

RRD 24/12/1997 o změně zákona o převodu státních akcií na veterány a dělníky
 RRD 21/12/1997 o vyplácení odměn státním zaměstnancům
 RRD 8/12/1997 o invalidním fondu a vyplácení invalidních důchodů
 RRD 8/12/1997 o penzijním a invalidním pojištění v textilním průmyslu
 RRD 19/11/1997 o zřízení Státní veterinární organizace
 RRD 19/11/1997 o změně zákona o výběru některých státních příjmů
 RRD 29/10/1997 o schvalovací listině 26. světového poštovního kongresu
 RRD 29/10/1997 o určování kompetencí zdravotnického personálu
 RRD 1/10/1997 o změně zákona o sociálním zabezpečení
 RRD 24/9/1997 o změně zákona o osvobození některých státních organizací od placení soudních poplatků
 RRD 24/9/1997 o vydávání účastnických dluhopisů
 OPR 23/5/1999
 OPR 31/7/1999
 OPR 9/10/1999
 OPR 22/4/2000
 OPR 29/12/2001
 OPR 19/10/2002
 OPR 23/11/2002
 OPR 20/10/2002
 OPR 29/11/2003
 OPR 5/3/2005
 OPR 23/4/2005
 OPR 2/7/2005
 OPR 13/8/2005
 OPR 18/3/2006
 OPR 4/10/2006
 OPR 5/5/2007
 OPR 4/9/2007
 OPR 23/11/2009
 OPR 5/7/2010
 OPR 18/2/2011
 OPR 19/7/2011
 OPR 12/12/2011
 OPR 20/12/2011
 OPR 11/2/2013
 RS RUZR 13/11/1999 o nutnosti pečlivého posouzení stížností zamítnutých kandidátů v různých volbách
 RS RUZR 8/4/2000 o kontrole jednacího řádu parlamentu
 RS RUZR 11/2/2001 o návrhu rozpočtu
 RS RUZR 10/5/2001 o kontrole jednacího řádu parlamentu
 RS RUZR 6/10/2001 o zákoně o sociálním zabezpečení
 RS RUZR 7/11/2001 o návrhu změny zakládací listiny Obchodní a rozvojové banky Organizace ekonomické spolupráce
 RS RUZR 25/5/2002 o zahraničních investicích
 RS RUZR 8/6/2002 o návrhu dohody o námořní spolupráci se Sýrií
 RS RUZR 8/6/2002 o návrhu dohody o spolupráci se Slovinskem
 RS RUZR 22/6/2002 o novelizaci občanského zákoníku
 RS RUZR 6/7/2002 o návrhu dohody o justiční spolupráci se Sýrií

RS RUZR 20/7/2002 o novelizaci občanského zákoníku
RS RUZR 3/8/2002 o návrhu obchodní dohody s Ukrajinou
RS RUZR 17/8/2002 o příjmech sportovních organizací
RS RUZR 4/1/2003 o přistoupení ke COTIF
RS RUZR 18/1/2003 o návrhu dohody o extradici s Uzbekistánem
RS RUZR 14/3/2003 o návrhu rozpočtu
RS RUZR 22/4/2003 o návrhu dohody s právním výborem Asijsko-africké organizace právního poradenství o zřízení arbitrážního centra v Teheránu
RS RUZR 24/5/2003 o převodu nemocnice Šahída Beheštího v Qomu Nadaci mučedníka islámské revoluce
RS RUZR 7/6/2003 o změně zákona o postupu obecných a revolučních soudů
RS RUZR 29/11/2003 o novelizaci občanského zákoníku
RS RUZR 27/12/2003 o stanovení krvavých peněz (*díja*) pro náboženské menšiny
RS RUZR 5/6/2004 o změně výdajů uvedených ve třetím pětiletém rozvojovém plánu
RS RUZR 19/6/2004 o změně výdajů uvedených ve čtvrtém pětiletém rozvojovém plánu
RS RUZR 3/7/2004 o změně zákona o státní službě
RS RUZR 11/11/2004 o organizaci zdravotnictví
RS RUZR 18/2/2005 o konání výběrových řízení
RS RUZR 7/5/2005 o změně rozpočtu
RS RUZR 26/8/2006 o zákonu o školních budovách
RS RUZR 16/12/2006 o změně zákona o Nejvyšším správním soudu
RS RUZR 16/12/2006 o justiční spolupráci s Kazachstánem
RS RUZR 13/1/2007 o změně občanského zákoníku
RS RUZR 13/1/2007 o změně tiskového zákona
RS RUZR 13/1/2007 o změně novely tiskového zákona
RS RUZR 13/1/2007 o zákonu o bezpečnostních opatřeních
RS RUZR 2/6/2007 o návrhu dohody o extradici s Ukrajinou
RS RUZR 2/6/2007 o návrhu dohody o extradici s Kyrgyzstánem
RS RUZR 2/6/2007 o návrhu dohody o výměně odsouzených s Ukrajinou
RS RUZR 2/6/2007 o návrhu dohody o výměně odsouzených s Kyrgyzstánem
RS RUZR 1/7/2007 o zákonu o ochraně a využívání lesů a pastvin
RS RUZR 15/12/2009 o návrhu dohody o podpoře investic mezi členskými zeměmi Organizace ekonomické spolupráce
RS RUZR 7/2/2010 o návrhu dohody o justiční spolupráci v trestních věcech s Indií
RS RUZR 12/5/2010 o návrhu dohody o výměně odsouzených s Katar.

Monografie

AL-ALI, Zaid. *The Struggle for Iraq's Future: How Corruption, Incompetence and Sectarianism Have Undermined Democracy*. New Haven: Yale University Press, 2014. ISBN 978-0-300-18726-7.
ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-511-41399-5.
ARJOMAND, S. (ed.). *Constitutional Politics in the Middle East: With special reference to Turkey, Iraq, Iran and Afghanistan*. Portland: Hart Publishing, 2007. ISBN 978-1-84113-773-5.
ARJOMAND, Said Amir. *The Turban for the Crown: The Islamic Revolution in Iran*. New York: Oxford University Press, 1988. ISBN 0-1950-4258-1.
AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-932226-8.

- BANI-SADR, Abol Hassan. *My Turn To Speak*. McLean: Brassey's, 1991. ISBN 0-08-040563-0.
- BARLOW, AKBARZADEH. *Human Rights and Agents of Change in Iran: Toward a Theory of Change*. Singapur: Palgrave Macmillan, 2018. ISBN 978-981-10-8824-7.
- BROWN, Nathan. *Constitutions in a Nonconstitutional World: Arab Basic Laws and the Prospects for Accountable Government*. Albany: State University of New York Press, 2001. ISBN 0-7914-5158-5.
- BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2000. ISBN 0-944029-39-6.
- CERUTTI, Furio. *Conceptualizing Politics: An Introduction to Political Philosophy*. New York: Routledge, 2017. ISBN 9781315614946.
- CLAWSON, RUBIN. *Eternal Iran: Continuity and Chaos*. New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2005. ISBN 1-4039-6275-8.
- EHTESHAMI, ZWEIRI. *Iran and the Rise of its Neoconservatives: The Politics of Tehran's Silent Revolution*. New York: I. B. Tauris, 2007. ISBN 978-1-84511-388-9.
- GINSBURG, SIMPSEY. *Constitutions in Authoritarian Regimes*. New York: Cambridge University Press, 2014. ISBN 978-1-107-04766-2.
- KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press, 2009. ISBN 978-0-300-16932-4.
- KONARI, Ali Damavandi. Barresí-je monáz'e-je qodrat dar sáchtár-e Džomhúrí-je eslámí-je Írán [Studie mocenského konfliktu ve struktuře Islámské republiky Írán]. *Požúheš-e Melal*. 2015, 24 (2), 143-155.
- LUST, Ellen. *The Middle East*. Londýn: CQ Press, 2019. ISBN 9781544334790.
- MALLAT, Chibli. *Introduction to Middle Eastern Law*. Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-923049-5.
- MOUSTAFA, Tamir. *The Struggle for Constitutional Power: Law, Politics, and Economic Development in Egypt*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN 978-0-511-28928-6.
- NOHLEN, GROTZ, HARTMAN. *Elections in Asia and the Pacific: A Data Handbook: Volume I: Middle East, Central Asia, and South Asia*. Oxford: Oxford University Press, 2001. ISBN 978-0-19-924958-9.
- PARSA, Misagh. *Democracy in Iran: Why It Failed and How It Might Succeed*. Cambridge: Harvard University Press, 2016. ISBN 9780674545045.
- PAVLÍČEK V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-084-0.
- RIVETTI, Paola. *Political Participation in Iran from Khatami to the Green Movement*. Londýn: Palgrave Macmillan, 2019. ISBN 978-3-030-32201-4.
- SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*. Londýn: I.B.Tauris, 1997. ISBN 1-86064-253-5.
- SCHWERIN, Ulrich von. *The Dissident Mullah: Ayatollah Montazeri and the Struggle for Reform in Revolutionary Iran*. Londýn, New York: I.B.Tauris, 2005. ISBN 978-1-78673 947-6.
- STILT, Kristen. *Constitutions in Authoritarian Regimes: The Egyptian Constitution of 1971*. In: GINSBURG, SIMPSEY. *Constitutions in Authoritarian Regimes*. New York: Cambridge University Press, 2014.
- TAKEYH, Ray. *Guardians of the Revolution: Iran and the World in the Age of the Ayatollahs*. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-532784-7.

Elektronické zdroje

Iran Chamber Society: Iranian Calendar Converter [online]. C2001 [citováno dne 08.05.2022].

<https://www.iranchamber.com/calendar/converter/iranian_calendar_converter.php>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*Historie – RUZR*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=421>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*Jednací řád – RUZR*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=409>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*Jmenovací dekry Nejvyššího vůdce – RUZR*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=422>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*Obecné politiky režimu – RUZR*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022]. <<http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=402>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 3/10/1998*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=515>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 2/5/1999*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=518>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 18/11/2000*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=525>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 27/1/2001*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=526>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 20letá vize rozvoje Íránu*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022]. <<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=530>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 1/11/2003*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=531>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 1/5/2004*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=563>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 11/12/2004*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=564>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 6/5/2006*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=570>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 3/7/2006*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=763>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 10/1/2009*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=573>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*OPR – 25/4/2013*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=582>>.

مجمع تشخیص مصلحت نظام (*RS RUZR - seznam*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022].

<<http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=403>>.

سامانه جامع نظرات شورای نگهبان (*Rada dohlížitelů – seznam rozhodnutí během Ahmadínežádova prezidentství*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022]. <<http://nazarat.shora-rc.ir/Forms/frmKolNazar.aspx?TableNames=&Onvan=&MozooKol=&Dore=&ShomareName=&ShomareNameNazar=&AzNameShoraNazarDate=1384/05/12&TaNameShoraNazarDate=1392/05/12&NatijeNazar=%d9%85%d8%ba%d8%a7%d9%8a%d8%b1%d8%aa&MatnNazarKol=&NatijeNazarGhanooni=&>>.

سامانه جامع نظرات شورای نگهبان (*Rada dohlížitelů – seznam rozhodnutí během Chátamího prezidentství*) [online]. C2022 [citováno dne 08.05.2022]. <<http://nazarat.shora-rc.ir/Forms/frmKolNazar.aspx?TableNames=&Onvan=&MozooKol=&Dore=&ShomareName>

e=&ShomareNameNazar=&AzNameShoraNazarDate=1376/05/12&TaNameShoraNazarDate=1384/05/12&NatijeNazar=&MatnNazarKol=&NatijeNazarGhanooni=&seoMainContent_gridKolNazar=page1%7Csize100>.